

PISOWNIA POLSKA

WYKŁAD ELEMENTARNY

Z ĆWICZENIAMI I DYKTANDAMI

PRZEZ

KONRADA DRZEWIECKIEGO

WARSZAWA

NAKLAD GEBETHNERA I WOLFFA

KRAKÓW — G. GEBETHNER I SPÓŁKA

1902

PISOWNIA POLSKA

WYKŁAD ELEMENTARNY

Z ĆWICZENIAMI I DYKTANDAMI

PRZEZ

KONRADA DRZEWIECKIEGO

WARSZAWA

NAKŁAD GEBETHNERA I WOLFFA

KRAKÓW — G. GEBETHNER I SPÓŁKA

—
1902

35.461

112 - M

Дозволено Цензурою.
Варшава, 17 Февраля 1902 года.

UP - Kraków BG

1050296943

PRZEDMOWA.

W książce niniejszej, przeznaczonej dla dzieci, rozpoczynających naukę prawidłowego pisania, zostały wyłożone sposobem elementarnym najważniejsze prawidła pisowni polskiej. Pisownia opiera się na gramatyce praktycznej, a więc łącznie z nią musi być traktowana. Że jednak zakorzeniony oddawna zwyczaj rozpoczynania nauki języka od tej właśnie części gramatyki zdaje się mieć między nauczycielami bardzo wielu zwolenników, dziełko niniejsze ułożone zostało w ten sposób, żeby mogły z niego korzystać dzieci najmniej obznajmione z gramatyką.

W dodatku umieściłem zbiorek dyktand, które służyć mają do sprawdzenia, czy uczeń zapamiętał i umie stosować prawidła, wyłożone w książce.

W wykładzie trzymałem się zasad, rozwiniętych przez Ad. Ant. Kryńskiego w jego „Gramatyce języka polskiego“, gdyż jest to jedyne opracowanie zasad pisowni języka naszego zgodne z wymaganiami nauki nowoczesnej. Dla na-

uczycieli jednak, którzy z jakichbądź powodów zechcą stosować się do uchwał Krakowskiej Akademji Umiejętności, w uwagach na miejscach właściwych podaję zdania odmienne. Czynię to tym skwapliwiej, że różnice w pisaniu *móc* i *módz*, *opinja* i *opinja*, *zjadszy* i *zjadłszy* i t. p. nie dotyczą istoty rzeczy.

W końcu korzystam ze sposobności, żeby podziękować Szanownemu Panu W. Luboradzkiemu za życzliwą i umiejętną pomoc przy prowadzeniu korekty niniejszego dziełka

Konrad Drzewiecki.

SPIS RZECZY.

CZĘŚĆ PIERWSZA.

	<i>Str.</i>
Wyrazy dwu- i więcej zgłoskowe oraz jednozgłoskowe . . .	1
Oznaczanie miękkości spółgłosek	6
Pisanie spółgłoski <i>j</i>	8
Spółgłoski słabe i mocne.	8

CZĘŚĆ DRUGA.

Pisanie <i>ó</i> . — <i>ó</i> w mianowniku l. p. rzeczowników, przymiotników oraz w innych wyrazach w zgłoskach zamkniętych	20
<i>ó</i> w dopełniaczu l. mn. rzeczowników żeńskich i nijakich . . .	24
<i>ó</i> w konjugacji	26
<i>ó</i> w rzeczownikach zdrobniałych i zakończonych na <i>-stwo</i> . . .	29
<i>ó</i> w przyrostku <i>-ów</i> i przyrostkach złożonych <i>-ówek</i> , <i>-ówka</i> , <i>-ówna</i>	30
Wyrazy, w których mamy <i>ó</i> stale zachowane	31
Pisanie <i>rz</i> . — <i>rz</i> w rzeczownikach przed zakończeniem <i>e</i> i w rzeczownikach i przymiotnikach przed zakończeniem <i>i</i> (<i>y</i>) .	35
<i>rz</i> w konjugacji	37
<i>rz</i> w rzeczownikach nijakich i przysłówkach na <i>e</i>	40
<i>rz</i> przed przyrostkami <i>-any</i> , <i>-anin</i> , <i>-in</i> (<i>yn</i>), <i>-isko</i> (<i>ysko</i>), <i>-isty</i> (<i>ysty</i>), <i>-ista</i> (<i>ysta</i>)	40
<i>rz</i> w przyrostkach <i>-arz</i> i <i>-erz</i>	41
<i>rz</i> w środku wyrazów po <i>b</i> , <i>ch</i> , <i>d</i> , <i>g</i> , <i>k</i> , <i>p</i> , <i>t</i> , <i>w</i>	43
<i>rz</i> na początku wyrazów	45
<i>rz</i> w środku wyrazów po samogłoskach	47
Pisanie <i>h</i>	50
Pisanie <i>ę</i> i <i>q</i> . — <i>ę</i> w deklinacji.	54
<i>q</i> w deklinacji	56
<i>ę</i> i <i>q</i> w konjugacji	59
<i>ę</i> i <i>q</i> , <i>em</i> , <i>en</i> , <i>om</i> , <i>on</i> w środku wyrazów	62
Zakończenia <i>-ym</i> , <i>-im</i> , <i>-emi</i>	64

	<i>Str.</i>
-emi, -iny, (-yny), -eć i -ić w słowach	66
-ij i -ej w rozkazniku	67
Imiesłów zaprzeszczy na -szy	68
Bezokolicznik słów z osnową na <i>k</i> i <i>g</i>	69
Przyrostki. — Przyrostki -stwo, -ski, -sko	70
<i>c</i> i <i>dz</i> przed -two i -ki	72
Przyrostki -ka, -ki, -ca	73
<i>sz</i> przed <i>cz</i>	74
<i>ś</i> i <i>ź</i> przed przyrostkami -nie, -ni	75
<i>ś</i> i <i>ź</i> przed <i>ć</i> w bezokoliczniku	76
Przedrostki <i>od-</i> , <i>nad-</i> , <i>pod-</i> , <i>bez-</i> , <i>roz-</i> , <i>wez-</i> , <i>wz-</i> i <i>z-</i>	78
Spółgłoski <i>ś</i> , <i>sz</i> , <i>s</i> na początku i w środku wyrazów swojskich i obcych	81
Spółgłoski podwójne i pojedyncze w wyrazach swojskich i obcych	82
-ja, (-jo, -je) w wyrazach przyswojonych przeważnie z łaciń- skiego i greckiego	86
Duże litery	89
Pisanie łączne i oddzielne wyrazów złożonych z przyimkami	94
Przyimki i spójniki złożone	98
Przysłówek <i>nie</i>	98
Cząstki <i>ś</i> , <i>kolwiek</i> , <i>bądź</i> , <i>kroć</i> , <i>ż</i> i <i>że</i>	101
Słówka <i>co</i> i <i>jak</i>	101
Cząstka <i>to</i>	101
Przyrostek <i>by</i>	102
Dzielenie wyrazów	120

DYKTANDA.

CZĘŚĆ PIERWSZA.

I. Wyrazy złożone ze zgłosek otwartych	111
II. <i>cz</i> , <i>dz</i> , <i>sz</i>	111
III. Wyrazy dwu-, trzy- i jednogłoskowe	112
IV. Wyrazy, zawierające zgłoski zamknięte	112
V. Zbieg spółgłosek na początku zgłosek	112
VI. Zbieg spółgłosek na końcu zgłosek	113
VII. Oznaczanie miękkości spółgłosek przed samogłoskami	113
VIII. Pisanie <i>ś</i> , <i>dź</i> , <i>ń</i> , <i>ś</i> , <i>ź</i>	114
IX. Pisanie <i>j</i>	114
X. <i>b</i> — <i>p</i>	114

	<i>Str.</i>
XI. <i>d — t</i>	115
XII. <i>g — k</i>	115
XIII. <i>w — f</i>	115
XIV. <i>z — s, ź — ś</i>	115
XV. <i>dz — c, dź — ć</i>	116
XVI. <i>ż — sz</i>	116
XVII. Słabe i mocne. Powtórzenie	116

C Z E Ś Ć D R U G A.

XVIII. <i>ó</i> zachowane niestale w mianowniku l. p. rzeczowników	117
XIX. <i>ó</i> zachowane stale w rzeczownikach rodzaju męskiego i żeńskiego, kończących się na zgłoszkę zamkniętą	117
XX. <i>ó</i> zachowane niestale w mianowniku przymiotników, zaimków i w innych wyrazach	118
XXI. <i>ó</i> w dopełniaczu l. mn. rzeczowników żeńskich i nijakich	118
XXII. <i>ó</i> zachowane stale w rzeczownikach żeńskich na <i>a</i> i nijakich na <i>o</i>	118
XXIII. <i>ó</i> w rozkazniku	118
XXIV. <i>u</i> w rozkazniku słów na <i>-ować</i> i <i>-ywać</i> oraz w przyrostku <i>-unek</i>	119
XXV. <i>ó</i> w czasie przeszłym	119
XXVI. <i>ó</i> w rzeczownikach zdrobniałych i zakończonych na <i>-stwo</i>	119
XXVII. <i>ó</i> w przyrostkach <i>-ów, -ówek, -ówka, -ówna</i>	119
XXVIII. <i>ó</i> stale zachowane w wyrazach z § 81	120
XXIX. <i>ó</i> stale zachowane w wyrazach z § 83	120
XXX. Pisanie <i>ó</i> . Powtórzenie	120
XXXI. <i>rz</i> w deklinacji rzeczowników przed zakończeniem <i>e</i>	121
XXXII. <i>rz</i> w rzeczownikach i przymiotnikach przed zakończeniem <i>i (y)</i>	121
XXXIII. <i>rz</i> przed <i>e</i> w mianowniku rzeczowników na <i>-ec</i>	121
XXXIV. <i>rz</i> w konjugacji	122
XXXV. <i>rz</i> w rzeczownikach nijakich i przysłówkach na <i>e</i>	122
XXXVI. <i>rz</i> przed przyrostkami: <i>-any, -anin, -in (yn), -isko (ysko), -isty (ysty), -ista (ysta)</i>	122
XXXII. <i>rz</i> w przyrostkach <i>-arz</i> i <i>-erz</i> , tudzież na końcu rzeczowników męskich <i>-mierz</i> i t. p.	123
XXXVIII. <i>ż</i> w wyrazach na <i>-aż</i> i <i>-eż</i>	123
XXXIX. <i>rz</i> w środku wyrazów po <i>b, ch, d, g, k, p, t, w</i>	123

	<i>Str.</i>
XL. <i>rz</i> na początku wyrazów	124
XLI. <i>rz</i> w środku wyrazów	124
XLII. Pisanie <i>rz</i> . Powtórzenie	125
XLIII. Pisanie <i>h</i>	125
XLIV. <i>ę</i> w deklinacji	126
XLV. <i>ą</i> w deklinacji	126
XLVI. <i>ę</i> i <i>ą</i> w konjugacji	126
XLVII. <i>ę</i> i <i>ą</i> , <i>em</i> , <i>en</i> i <i>om</i> , <i>on</i> w środku wyrazów	127
XLVIII. Pisanie <i>ą</i> i <i>ę</i> . Powtórzenie	127
XLIX. Zakończenia <i>-ym</i> , <i>-im</i> , <i>-emi</i>	127
L. <i>-emy</i> , <i>-imy</i> (<i>-ymy</i>), <i>-eć</i> i <i>-ić</i> w słowach	128
LI. <i>-ij</i> i <i>-ej</i> w rozkazniku	128
LII. Imiesłów zaprzeczony na <i>-szy</i>	128
LIII. Bezokolicznik słów z osnową na <i>k</i> i <i>g</i>	129
LIV. Przyrostki <i>-stwo</i> , <i>-ski</i> , <i>-sko</i>	129
LV. <i>c</i> i <i>dz</i> przed <i>-two</i> i <i>-ki</i>	129
LVI. Przyrostki <i>-ka</i> , <i>-ki</i> , <i>-ca</i>	130
LVII. <i>sz</i> przed <i>cz</i>	130
LVIII. <i>ś</i> i <i>ź</i> przed przyrostkami <i>-nie</i> , <i>-ni</i> oraz w bezoko- liczniku przed <i>ć</i>	130
LIX. Przyrostki. Powtórzenie	131
LX. Przedrostki <i>od-</i> , <i>nad-</i> , <i>pod-</i> , <i>bez-</i> , <i>roz-</i>	131
LXI. Przedrostki <i>wes-</i> (<i>wes-</i>), <i>wz-</i> (<i>ws-</i>)	132
LXII. Przedrostek <i>z</i> (<i>s</i>)	132
LXIII. Spółgłoski <i>ś</i> , <i>sz</i> , <i>s</i> na początku i w środku wyra- zów swojskich i obcych	132
LXIV. Spółgłoski podwójne i pojedyncze w wyrazach swojskich i obcych	133
LXV. <i>ja-</i> , <i>jo-</i> , <i>je-</i> w wyrazach przyswojonych przeważ- nie z łacińskiego i greckiego	133
LXVI. Imiona własne osób, nazwiska rodowe, nazwy ggeo- graficzne, narodów i plemion	134
LXVII. Nazwy geograficzne złożone z rzeczownika i przy- miotnika	134
LXVIII. Duże litery. Powtórzenie	135
LXIX. Pisanie łączne i oddzielne wyrazów złożonych z przymkami	135
LXX. Przymyki i spójniki złożone	136
LXXI. Przysłówki <i>nie</i>	136
LXXII. Częstki <i>ś</i> , <i>kolwiek</i> , <i> bądź </i> , <i>kroć</i> , <i>ż</i> i <i>że</i>	136
LXXIII. Słówka <i>co</i> i <i>jak</i> . Częstka <i>to</i>	137
LXXIV. Przyrostek <i>by</i>	137

CZĘŚĆ PIERWSZA.

Wyrazy dwu- i więcej zgłoskowe oraz jedno-
zgłoskowe.

§ 1. Przepisz podane niżej wyrazy, dzieląc na zgłoski tak, jak są wydrukowane w książce.

Ba-by. Bo-ga-ty. Cu-da. Ce-py. Ca-ły. Có-ry. Da-le-ko.
Fi-ga. Fu-ra. Fa-ła. Gę-ba. Go-dy. Gó-ra. Ho-ło-ta. Ko-ła.
Ku-ba. Ka-le-ka. La-to. La-sy. Ła-ko-my. Ma-ma. Ma-ły.
Mą-ka. Mę-ka. Mu-ra-wa. No-ga. Nu-da. Pa-ni. Pi-ła. Pa-ra.
Po-do-le. Ry-ba. Ra-ki. Rę-ka. Ry-ba-ki. So-wa. Ro-bo-ta. Su-
ka. Se-ry. Ta-ki. Ta-ta. Tu-ba. Wo-da. Wo-ły. Wa-gi. Za-
my-ka. Ży-to. Ża-ba. Ża-le.

Uwaga. W każdej zgłosce znajdować się musi samogłoska, ale tylko jedna. Zgłoski kończą się najczęściej na samogłoski.

§ 2. Przepisz podane niżej wyrazy, dzieląc podług wzoru na zgłoski.

Wzór. Bu-da.

Buda. Bąki. Bibuła. Cały. Całusy. Celujący. Domy. Daje.
Dary. Fujara. Gotowy. Kula. Kulawy. Lisy. Losy. Ludy. Lody.
Łuna. Łono. Miły. Macocha. Motyle. Narody. Powody. Pokuta.
Posada. Rodowy. Sobota. Surowy. Towary. Wygody. Żelazo.

Dyktando I.

§ 3. Przepisz podane niżej wyrazy, dzieląc na zgłoski tak, jak są wydrukowane w książce.

Cha-ta. **Cho**-ry. **Chy**-ba. Mu-**cha**. Bla-**cha**. Ru-**chy**. **Cza**-
ry. **Czo**-ło. **Czu**-ły. **Czy**-ta. O-**czy**. Ra-**czy**. Ry-**dze**. Sa-**dze**.
Wi-**dze**. **Dźu**-ma. **Rze**-pa. Mo-**rza**. Zo-**rza**. **Szu**-ba. Su-**sza**.
Pa-**sza**.

Uwaga. Takie połączenia liter jak **ch**, **cz**, **dz**, **dź**, **rz**,
sz, oznaczające jeden dźwięk, nigdy nie mogą
być rozdzielane, znajdują się więc zawsze w jednej
zgłosce.

§ 4. Przepisz podane niżej wyrazy, dzieląc podług wzoru na zgłoski.

Wzór. Cha-łu-pa.

Chałupa. Chiny. Cholewa. Chomąto. Choroba. Chędogi.
Chorowity. Chudy. Chyży. Czara. Czasy. Czaty. Czamara. Czy-
tany. Czekolada. Sadze. Rydze. Wodzę. Chodzę. Budzę. Widzę.
Dżety. Rzeka. Malarze. Mularze. Rzemyki. Narzeka. Marzenie.
Szala. Kasza. Szeroki. Szukamy.

Dyktando II.

§ 5. Przepisz podane niżej wyrazy, dzieląc na zgłoski tak, jak są wydrukowane w książce.

Ra-nek. Ga-nek. Ko-rek. Do-łek. Wo-rek. Ma-rek. Bo-lek. Wó-zek. Ja-nek. Sy-nek. Wi-cek. Wa-cek. Ba-cik. Za-mek. Lu-tek. Wa-łek. Ko-nik. Ko-tek. Fe-lek. Ru-mak. Pa-lec. Wa-lec. Ma-lec. Du-kat. Ta-lar. Ku-bek. Pa-sek. Ko-łek. Ku-rek. Pa-nek. Ze-gar. Ko-gut.

§ 6. Przepisz podane niżej wyrazy, dzieląc na zgłoski tak, jak są wydrukowane.

Ba-le. Bal. Bą-ki. Bąk. Ca-le. Cal. Cu-da. Cud. Dy-my. Dym. Da-ry. Dar. Fi-ga. Fig. Ga-dy. Gad. Ko-ty. Kot. Ką-ty. Kąt. Ła-ny. Łan. Ła-ta. Łat. No-ce. Noc. No-gi. Nóg. Ry-ba. Ryb. Pa-le. Pal. Sę-ki. Sęk. Wą-sy. Wąs. Sa-dy. Sad. Szu-my. Szum. By-ły. Był. Da-ły. Dał. Bi-ły. Bił. My-ły. Mył.

§ 7. Przepisz podane niżej wyrazy, dzieląc na zgłoski tak, jak są wydrukowane w książce.

Da-chy. Dach. Zu-chy. Zuch. Du-chy. Duch. Rze-czy. Rzecz. Ba-czy. Bacz. Bi-cze. Bicz. Ra-czy. Racz. Cho-dzi. Chodź. I-dzie. Idź. Sa-dzi. Sadź. Ku-rze. Kurz. My-szy. Mysz. Ko-sze. Kosz.

§ 8. Podane niżej wyrazy przepisz, dzieląc podług wzoru na zgłoski.

Uwaga. Wyrazów, mających tylko jedną samogłoskę, dzielić nie można.

Wzór. Do-la.

Dola. Mury. Mur. Bóle. Ból. Sami. Sam. Tony. Ton.
Tomy. Tom. Sery. Ser. Lasy. Las. Taki. Tak. Jaki. Jak. Doły.
Dół. Bory. Bór. Noże. Nóż. Męty. Męt. Łady. Łąd.

Dyktando III.

§ 9. Przepisz podane niżej wyrazy, dzieląc podług wzorów na zgłoski.

Wzór 1. Mat-ka. Usz-ko. Gorz-ki.

Matka. Córka. Rączka. Ławka. Łezka. Łyżka. Miska.
Beczka. Kaczka. Kotka. Burka. Derka. Uszko. Oczko. Jajko.
Gorzki. Nizki. Wązki. Lepki.

Wzór 2. Iz-ba.

Izba. Liczba. Torba. Korba. Farba. Hańba. Kośba. Groźba.

Wzór 3. Weł-na. Zim-ny.

Wełna. Sarna. Sosna. Panna. Wilno. Lipno. Zimny.
Dawny. Polny. Rolny. Jasny. Pewny. Ludny. Ładny. Późny.
Ranny.

Dyktando IV.

§ 10. Przepisz podane niżej wyrazy, dzieląc na zgłoski tak, jak są wydrukowane w książce.

Sta-ry. Sto-do-ła. Sto. Kro-wa. Kło-sy. Kły. Gło-sy.
Gło-wa. Głu-chy. Bła-dy. Bło-gi. Bło-to. Bro-da. Bra-to-wa.

Mle-ko. Mła-wa. Mło-dy. Mło-ty. Sła-wa. Sło-wo. Pło-chy. Pło-ty. Pla-ma. Pta-ki. Pso-ta. Dba-ły. Dwo-ja-ki. Zło-ty. Zły. Bła-wa-ty. Dru-gi. Dro-gi. Dro-ga. Tra-ba. Tra-wa. Po-tra-wa. Wło-sy. Sło-ni-na. Ska-ła.

§ 11. Przepisz podane niżej wyrazy, dzieląc podług wzoru na zgłoski.

Wzór. Sta-ły.

Stały. Stoły. Stogi. Kręgi. Kłopoty. Pokłady. Głęboki. Głina. Błona. Błędy. Błahy. Blacha. Bryka. Młóca. Włochy. Włoka. Władza. Słoma. Słodyczne. Płaci. Płacze. Płacze. Długi. Psy. Kraty. Dwory. Złamany. Dręczy. Drapany. Kraje. Trafi. Tłumaczony.

Dyktando V.

§ 12. Przepisz podane niżej wyrazy, dzieląc na zgłoski tak, jak są wydrukowane.

Wil-ki. Wilk. Tor-by. Torb. Lis-ty. List. Tar-gi. Targ. Kar-ki. Kark. Fun-ty. Funt. Pis-ki. Pisk. Mor-gi. Mórg. Żar-ty. Żart. Haf-ty. Haft. Móz-gi. Mózg. Desz-cze. Deszcz. Czyn-sze. Czynsz. Par-ki. Park. Pos-ty. Post. Mos-ty. Most. Wos-ki. Wosk. Kas-ki. Kask.

Dar-ły. Darł. Gryz-ły. Gryzł. Gas-ły. Gasł. Laz-ły. Lazł. Ros-ły. Rósł. Stłuk-ły. Stłukł.

Dyktando VI.

Oznaczanie miękkości spółgłosek.

§ 13. Wymów i przepisz do kajetu następujące zgłoski:

bia-	bie-	bio-	biu-	bia-	bie-
cia-	cie-	cio-	ciu-	cia-	cie-
mia-	mie-	mio-	miu-	mia-	mie-
nia-	nie-	nio-	niu-	nia-	nie-
pia-	pie-	pio-	piu-	pia-	pie-
sia-	sie-	sio-	siu-	sia-	sie-
wia-	wie-	wio-	wiu-	wia-	wie-
zia-	zie-	zio-	ziu-	zia-	zie-
fia-	fie-	fio-	fiu-	fia-	fie-
dzia-	dzie-	dzio-	dziu-	dzia-	dzie-
	gie-	kie-			

Prawidło. Jeżeli spółgłoska wymawia się miękko, to przed następującą po niej samogłoską pisze się **i** jako znak zmiękczenia.

§ 14. Przepisz podane niżej wyrazy i podkreśl zgłoski, w których spółgłoska wymawia się miękko.

Wzór. **Bia-ly.**

Bia-ły. Bie-da. Bio-rą. Biu-ro. Ro-bią. Ro-bię. Cia-ło. Cie-ka-wy. Cio-łek. Cio-ciu. Cię-ty. Mia-łem. Mie-nie. W Ra-do-miu. Mię-dzy. Pia-sek. Pie-lę. Pio-nek. Pią-ty. Sia-no. Na no-wiu. Wią-że. Wię-cej. Zie-lo-ny. Tra-fią. Dzia-dek. Dzie-ło. Dzie-cię. Dro-gie. Kie-dy.

§ 15. Przepisz podane niżej wyrazy, dzieląc podług wzoru na zgłoski.

Wzór. Cie-lę.

Uwaga. W zgłosce **cie** jest tylko jedna samogłoska **e**, **i** zaś jest tylko znakiem zmiękczenia **c**.

Ciełę. Cieką. Ciebie. Piątek. Niedziela. Poniedziałek. Mioddek. Pieniądze. Pióro. Papier. Wiozą. Wieża. Miały. Ziemia. Ciemię. Ramię. Wiedzą. Dzięki. Kiedy. Niemy. Niemiec. Kupiec. Sumienie. Stasiu. Siekiera. Gięty. Mięso. Zdrowie. Bielony. Biesiada. Pociecha. Zioła. Piana. Pioruny. Miary. Zięciowie. Miesiące. Niebiosa. Kieliszek. Kierunek. Kamienie.

Dyktando VII.

§ 16. Przepisz podane niżej wyrazy, podkreśl litery odmiennie wydrukowane i wypisz je podług wzoru.

Wzór. **ć**...

Ni**ć**. My**ć**. Da**ć**. **Ć**ma. **Ć**wiek. Powró**ć**cie. Chod**ź**. Rad**ź**. Sad**ź**. Chod**ź**cie. Rad**ź**cie. Sad**ź**cie. Ko**ń**. Bro**ń**. Dło**ń**. Wsta**ń**cie. Bro**ń**cie. Go**ń**cie. Kara**ś**. O**ś**. Ge**ś**. Ba**ś**ka. Gło**ś**ny. Wie**ś**ć. Pa**ź**. Wie**ź**. Ła**ź**. Wie**ź**ć. Gro**ź**ny. Mro**ź**ny.

Prawidło. **ć, dź, ń, ś, ź** pisze się na końcu wyrazu lub przed spółgłoską.

Dyktando VIII.

Pisanie spółgłoski j.

§ 17. Wymów i przepisz do kajetu zgłoski następujące:

**ja-, je-, jo-, jó-, ju-, ja-, je-,
-aj, -ej, -oj, -ój, -uj, -ij, -yj.**

§ 18. Przepisz podane wyrazy, dzieląc na zgłoski tak, jak są wydrukowane.

**Ja-da. Je-my. Jo-dła. Jó-zef. Ju-nak. Ja-ka-nie. Je-zyk.
Szy-ja. Pi-je-my. Ku-pu-ja. Ku-pu-je. Od-po-wia-daj. Go-rzej.
Mój. Ku-puj. Kij. Czyj.**

§ 19. Przepisz podane niżej wyrazy, dopisując zamiast kreski **i** lub **j**.

Wzór. Ignacy. Jacenty.

-gnacy. -acenty. -edzą. -a. -dzie. Mo-e. Bole-ę. -nna.
Da-. Da-my. Bi-ę. -ndyk. Mo-a. Two-a. -ch. -emu. -ego.
-gła. -m. Kołomy-a. -grać. Ba-ka. -a-a. -le. -aki. -utro. -kra.
-ezioro. -esień. -uż. -mię. -eszcze. Wczora-. -mieniny. Wra-
ca-. -skra. Zbó-. Swó-. -ść. Cza-ka. -zba. Wu-. Wó-t. -ż.
Andrze-.

Dyktando IX.

Spółgłoski słabe i mocne.

(b—p)

§ 20. Przepisz podane niżej wyrazy i podkreśl spółgłoski, które na końcu wyrazów lub przed spółgłoskami **k, c, ć, sz** brzmią jednakowo.

Wzór. Grób. Grup.

Grób. Grup. Kubki. Kupki. Chłopce. Gąbce. Lepszy. Szybszy.

Prawidło. Dźwięk **b** na końcu wyrazu lub przed spółgłoskami **k, c, ć, sz** zmienia się w mowie na **p**. W piśmie zmiany tej nie oddajemy, piszemy więc w tych razach literę **b**, chociaż słyszymy dźwięk **p**.

§ 21. Dokończ ćwiczenia.

Skle py — sklep.	Tor by — tor b .	Bab a — bab k a.
Chle by — chle b .	Łap by — łap b .	Łap a — łap k a.
Gar by — . . .	Ry by — . . .	Trą a — . . .
Her by — . . .	Szy by — . . .	Zup a — . . .
Gołę bie — gołą b ki.	Kup ić — kup b — kup c ie.	Słab y — słab s zy.
Map a — map k i.	Rob ić — ró b — ró b cie.	Głup i — głup s zy.
Zą b — . . .	Łap ać — . . .	Grub y — . . .
Żab a — . . .	Grab ić — . . .	Lep iej — . . .

§ 22. Przepisz podane niżej wyrazy, kładąc zamiast kreski **b** lub **p**, a obok podaj ten sam wyraz ale zmieniony tak, żeby po **b** lub **p** miał samogłoskę.

Wzór. Lepki (lepić). Łebki (łby).

Le-ki. Łe-ki. Tore-ka. Sno-. Grzy-. Chło-. Czu-. Dzió-.
Bó-. Puła-. Gra-ki. Chło-czyk. Ba-cia. Gą-ka. Dró-. Szo-ka.
Osku-cie. Skle-. Dró-. Skar-. Nie gar- się.

§ 23. Przepisz podane niżej wyrazy, kładąc zamiast kreski literę **b** lub **p**.

Le-. Szu-ka. Szy-ki. Szy-ko. Głę-szy. Rą-. Rą-cie.
Jedwa-. Nie zgu-. Sku-. Wyko-. Ła-. Sier-. Chry-ka. Skrzy-
ce. Skrzy-. Żło-. Kłę-ki. Dą-. Cza-ka. Chału-ka. Kilka osó-
Wątró-ka. Kana-ka.

Dyktando X.

(d — t)

§ 24. Przepisz podane niżej wyrazy i podkreśl spółgłoski, które na końcu wyrazu lub przed spółgłoskami: **k, c, sz** brzmią jednakowo.

Wzór. Lód. Łut.

Lód. Łut. Ogród. Grot. Kładka. Klatka. Kładce. Furtce.
Twardszy. Prostszy.

Frawidło. Dźwięk **d** na końcu wyrazu lub przed spółgłoskami **k, c, sz** zmienia się w mowie na **t**. W piśmie zmiany tej nie oddajemy, piszemy więc w tych razach literę **d**, chociaż słyszymy dźwięk **t**.

§ 25. Dokończ ćwiczenia.

Druty — drut.	Rady — rad.	Sąsiad — sąsiadka.
Trudy — trud.	Raty — rat.	Sierota — sierotka.
Groty — . . .	Zwada — . . .	Buda — . . .
Grady — . . .	Łata — . . .	Furta — . . .
Składać — składki.	Słodycz — słodki.	Chudy — chudszy.
Obsadzać — . . .	Gięty — giętki.	Prosty — prostszy.
Zakładać — . . .	Brzydota — . . .	Młody — . . .
Okładać — . . .	Gładziej — . . .	Twardy — . . .

§ 26. Przepisz podane niżej wyrazy, kładąc zamiast kreski **d** lub **t** i podając obok wyraz objaśniający.

Wzór. Dł**u**tko (dł**u**to). Dud**k**i (dud**e**k).

Dł**u**-ko. Du-ki. Ogr**ó**-. Chł**ó**-. Gł**ó**-. Br**ó**-ka. Gwiaz-ka. Bu-ka. Ble-szy. W**ó**-ka. Kł**ó**-ka. Skł**a**-ka. Ży-ko. Sa-. Bru-. Śl**a**-. Rż**a**-. Ni-ka. Pr**e**-. P**e**-. Kl**a**-ka. Sw**a**-. Dzia-.

§ 27. Przepisz podane niżej wyrazy, kładąc zamiast kreski literę **d** lub **t**.

Scho-ki. Dzia-ki. Dzia-kowie. Rza-ki. Spo-kanie. Świa-kowie. Cha-ka. Pł**o**-. Opł**o**-ki. Gru-ki. Kwia-ki. Ma-ka. Spo-ki. Zaga-ki. Szcz**a**-ki. Tru-. Ko-. Bra-. Pr**e**-ki.

Dyktando XI.

(g — k)

§ 28. Przepisz podane niżej wyrazy i podkreśl spółgłoski, które na końcu wyrazów brzmią jednakowo.

Wzór. B**ó**g. Buk.

B**ó**g. Buk. Br**ó**g. Bru**k**. Śn**ie**g. Śc**ie**k. R**ó**g. Kru**k**.

Prawidło. Dźwięk **g** na końcu wyrazu zmienia się w mowie na **k**. W piśmie zmiany tej nie oddajemy, piszemy więc w tych razach literę **g**, chociaż słyszymy dźwięk **k**.

§ 29. Dokończ ćwiczenia.

Druki — druk.	Ręka — rą k .	Jaki — jak.
Ściegi — ście g .	Noga — nó g .	Taki — . . .
Szeregi — . . .	Droga — . . .	Owaki — . . .
Szaraki — . . .	Nauka — . . .	Siaki — . . .

§ 30. Przepisz podane niżej wyrazy, kładąc zamiast kreski **g** lub **k** i podając w nawiasie wyraz objaśniający.

Wzór. Mór**g** (morgi). Dźwię**k** (dźwięki).

Mór-. Stó-. Stu-. Sto-. Twaró-. Wró-. Dźwię-. Brze-. Głó-. Szpara-. Pró-. Ra-. Ro-. Bo-. La-. Róze-. Drą-. Sma-. Słu-. Dłu-. Ry-. Krą-.

§ 31. Przepisz podane niżej wyrazy, kładąc zamiast kresek literę **g** lub **k**.

Płu-. Pta-. Cu-. Pstrą-. Ma-. Kro-. Brzę-. Krzy-. Krza-. Bra-. Łu-. Pocią-. Świer-. Bura-. Wnu-. Stru-. Łu-. Nó-. Po-dło-. Zapomó-.

Dyktando XII.

(w — f)

§ 32. Przepisz podane niżej wyrazy i podkreśl spółgłoski, które na końcu wyrazu lub przed spółgłoskami **k i c i ę** brzmią jednakowo.

Wzór. Traf**f**. Traw**w**.

Traf. Traw. Mówka. Mufka. Mówce. Mufce.

Prawidło. Dźwięk **w** na końcu wyrazu lub przed spółgłoskami **k, c i ę** zmienia się w mowie na **f**.

Zmiany tej w piśmie nie oddajemy, piszemy więc w tych razach **w**, chociaż słyszymy **f**.

Uwaga. W języku polskim jest więcej wyrazów na **w**. Zapamiętaj, że **wtorek**, **wtóry**, **wszystek**, **wszelaki**, **wszak**, **zawsze** pisze się przez **w**, nie zaś przez **f**.

§ 33. Dokończ ćwiczenia.

Stawy — staw**w**.
Telegrafy — telegraf**f**.
Śpiewy — . . .
Chlewy — . . .

Kawa — kaw**w**ka.
Sofa — sof**f**ka.
Szafa — . . .
Śliwa — . . .

Lufa — luf**f**.
Sprawa — spraw**w**.
Rafa — . . .
Ława — . . .

Krawiec — kraw**w**cy.
Łowić — łow**w**ca.
Zbawić — . . .
Mówić — . . .

Sprawić — spraw**w** — spraw**w**cie.

Trafić — . . . — . . .

Zbawić — . . . — . . .

Mówić — . . . — . . .

§ 34. Przepisz podane niżej wyrazy, kładąc zamiast kresek litery **w** lub **f** i podając w nawiasie wyrazy objaśniające.

Wzór. Pi**w**ko (pi**w**o). Staló**w**ka (staló**w**cy).

Pi-ko. Staló-ka. Żydó-ka. Żytnió-ka. Głó-ka. Kre-. Krze-.
Le-. Gnie-. Pa-. Dre-. Ręka-. Szar-. Szli-. Kró-. Nó-. Sie-.
Władysła-. Mró-ka. Podkó-ka.

§ 35. Przepisz podane niżej wyrazy, kładąc zamiast kresek litery **w** lub **f**.

Sło-ko. Zaba-ka. Ste-ka. E-ka. Makó-ka. Kara-ka.
Kone-ka. Wilanó-. Turka-ka. Potra-. Marche-. Kra-cowa.
Sze-cowa. Bre-. Zle-. Ka-ka. Bar-. Chorągie-.

Dyktando XIII.

(z — s)

§ 36. Przepisz podane niżej wyrazy i podkreśl spółgłoski, które na końcu wyrazu lub przed spółgłoskami **k** i **c** brzmią jednakowo.

Wzór. Obrus. Obraz.

Obraz. Obrus. Raz. Las. Gałązka. Wioska. Gałązce.
Wiosce.

Prawidło. Dźwięk **z** na końcu wyrazu lub przed **k** i **c** w mowie zmienia się na **s**. W piśmie zmiany tej nie oddajemy, piszemy więc w tych razach **z**, chociaż słyszymy **s**.

§ 37. Dokończ ćwiczenia.

Wiązy	— wiąż.	Waza	— wazka — wazce.
Wąsy	— wąs.	Gęś	— gaska — gasce.
Zrazy	— . . .	Gałąź	— . . . — . . .
Głosy	— . . .	Wieś	— wio . . . — . . .

Wózek	— wózka, wózkowi, wózkiem, wózki.
Piesek	— pieska, pieskowi, pieskiem, pieski.
Obrazek	—
Piasek	—

§ 38. Przepisz podane niżej wyrazy, kładąc zamiast kreski **z** lub **s** i podając w nawiasie wyrazy objaśniające.

Wzór. Wrzo**s** (wrzo**sy**). Gu**z** (gu**zy**).

Wrzo-. Gu-. Ko-. Wó-. Kó-ka. Wynała-ki. Obowią-ki.
Zwó-ka. Mró-. Kara-ki. Sa-. Arbu-. So-. La-ka. Sto-. Be-. Gła-.

§ 39. Przepisz podane niżej wyrazy, kładąc zamiast kreski literę **z** lub **s**.

Beka-. Śla-. Topa-. Blu-ka. Oka-. Kre-ka. Wa-. De-ki.
Wło-. Wyra-. Kło-. Pa-. Wło-ki. Brzó-ka. Gru-. Wią-ka.
Powró-. Ło-. Wią-.

(**ź** — **ś**)

§ 40. Przepisz podane niżej wyrazy i podkreśl spółgłoski, które na końcu wyrazu lub przed spółgłoską **ć** brzmią jednakowo.

Wzór. Pa**ź**. Ło**ś**.

Pa**ź**. Ło**ś**. Wie**ź**. Nie**ś**. Ła**ź**cie. Nie ła**ś**cie się.

Prawidło. Dźwięk **ź** na końcu wyrazu lub przed spółgłoską **ć** zmienia się w mowie na **ś**. W piśmie zmiany tej nie oddajemy, piszemy więc w tych razach **ź**, chociaż słyszymy dźwięk **ś**.

§ 41. Dokończ ćwiczenia.

W si	— wie ś .	Dono si	— dono ś —dono ś cie.
Gałę zie	— gałą ź .	Le zie	— le ź , — le ź cie.
Kar sie	— . . .	Ko si	— . . . — . . .
O si	— . . .	Wie zie	— . . . — . . .

Waży — wa^ż — wa^żcie.

Pisze — pi^{sz} — pi^{sz}cie.

Leży — ... — ...

Kruszy — ... — ...

Prawidło. Dźwięk **ż** na końcu wyrazu lub przed spółgłoskami **k**, **c** i **ć** zmienia się w mowie na **sz**. Zmiany tej jednak w piśmie nie oddajemy, piszemy więc w tych razach **ż**, chociaż słyszymy **sz**.

§ 48. Przepisz podane niżej wyrazy, kładąc zamiast kreski **ż** lub **sz** i dodając w nawiasie wyraz objaśniający.

Wzór. Krzy^ż (krzy^{ża}). Krą^żki (krą^żek). Słu^żcie, słu^ż (słu^{ży}).

Krzy-. Mą-. Stró-. Wą-. Ry-. Parali-. Papie-. Ró-ki. Gru-ki. Pta-ki. Pu-ki. Mu-ki. Słu-cie. Słu-. Ka-cie. Ka-. Ru-cie. Ru-. Nałó-cie. Nałó-.

§ 49. Dokończ ćwiczenia.

Taki — taki^ż.

Taka — ...

Takie — ...

Jaki — ...

Jaka — ...

Jakie — ...

Kto — któ^ż.

Co — ...

Czemu — ...

Przecie — przecie^ż.

Równie — ...

Kiedy — ...

Gdy — ...

Ni — ...

A — ...

I — ...

Uwaga. **ż** dodawane do wyrazów takich, jak wyżej, jest skróconym **że**, pisze się więc **ż**, nie zaś **sz**.

§ 50. Dokończ ćwiczenia.

Piszę — pisze**sz**.

Czytam — . . .

Mówię — . . .

Robię — . . .

Wiem — wie**sz**.

Jem — . . .

Dam — . . .

Mam — . . .

Uwaga. Na końcu wyrazów, które odpowiadają na pytanie **co robisz?** pisze się zawsze **sz**.

Dyktando XVI i XVII.

CZĘŚĆ DRUGA.

Pisanie **ó**.

ó w mianowniku l. p. rzeczowników, przymiotników oraz w innych wyrazach w zgłoskach zamkniętych.

§ 51. Przepisz podane niżej wyrazy i podkreśl samogłoski, brzmiące jednakowo, a wyrażone różnemi literami.

Wzór. Wuj. Zdrój.

Wuj. Zdrój. Wiostuj. Stój. Burza. Córka.

Prawidło. **ó** wymawia się obecnie tak samo, jak **u**.

§ 52. Dokończ ćwiczenia.

p. II l. p. p. I l. p.

Barłogu — barłóg.

Bawołu — . . .

Bobu — . . .

Bobra — . . .

Boga — . . .

Boju — . . .

p. II l. p. p. I l. p.

Brodu — bród.

Broga — . . .

Chłodu — . . .

Chodu — . . .

Chowu — . . .

Doboru — . . .

Prawidło. **ó** pisze się w zgłoskach zamkniętych w przypadku 1-ym l. p. rzeczowników rodzaju męskiego i żeńskiego, jeżeli dźwięk ten powstał z **o** np. **Bo**ga — **Bó**g.

§ 53. Podane niżej rzeczowniki napisz podług wzoru w przypadku 1-ym l. p.

Wzór. Doch**o**dy — doch**ó**d.

Dochody. Doły. Dowody. Dozory. Dzioby. Głody. Głogi. Gnoje. Groby. Grody. Gwoździe. Koły. Kołowroty. Konwoje. Kościoły. Kroje. Lody. Łodzie. Łoje. Łowy. Miody. Morgi. Mozoły. Mrozy. Nałogi. Napoje. Narody. Nawozy. Niewody. Niepokoje. Nieszpory. Noże. Obozy. Obwody.

§ 54. Przepisz podane niżej rzeczowniki, kładąc zamiast kreski opuszczoną literę.

Wzór. Odbi**ó**r (odbi**o**ru).

Odbi-r. Od-r. Odp-r. Odwr-t. Obw-d. Ogr-d. Op-r. Ostr-w. Otw-r. Pad-ł. Par-w. Pir-g. Pł-d. Pob-r. Poch-d. Pok-j. Poł-w. Pom-r. Popi-ł. Post-j. Potw-r. Pow-d. Pow-dź. Pow-j. Pow-z. Powr-t. Poz-r. Pr-g. Rozbi-r. Rozb-j. Rozch-d. Rozw-j. R-d. R-g. R-j. R-w. Sch-d. Sł-d. Sł-j.

Dyktando XVIII.

§ 55. Dokończ następującej deklinacji i podkreśl we wszystkich przypadkach spółgłoskę **ó**.

Liczba pojedyncza.

M. kto? król	M. co? podróz
D. kogo? króla	D. czego? podróży
C. komu? . . .	C. czemu? . . .
B. kogo? . . .	B. co? . . .
W. — . . .	W. — . . .
N. kim? . . .	N. czym? . . .
Mc. o kim? . . .	Mc. o czym? . . .

Liczba mnoga.

M. kto? królowie	M. co? podróże
D. kogo? . . .	D. czego? . . .
C. komu? . . .	C. czemu? . . .
B. kogo? . . .	B. co? . . .
W. — . . .	W. — . . .
N. o kim? . . .	N. czym? . . .
Mc. o kim? . . .	Mc. o czym? . . .

Prawidło. Jest kilka rzeczowników rodzaju męskiego i żeńskiego, kończących się w przypadku 1-ym na zgłoskę zamkniętą, które mają stale we wszystkich przypadkach **ó** zamiast pierwotnego **o** lub **e**.

Są to rzeczowniki następujące:

ból	chór	Ja-	mól	ogól	stróz	tchórz	wiór	zbój
	chróst	kób	mózg	po-	sobo-		wójt	zółć
		król		dróz	wtór			zółw.
					szcze-			
					gól			

§ 56. Do podanych w § 55 rzeczowników dopisz wyrazy, pochodzące od tego samego pnia.

Uwaga. Wyrazy, pochodzące od tego samego pnia co **ból**, mają **o** np. **boleć**, **bolesny**.

Wzór. **Chór**, **chórek**, **chórowy**, **chóralny**, **chórzysta**, **chórzystka**.

§ 57. Naucz się na pamięć z § 55, rzeczowników rodzaju męskiego i żeńskiego, kończących się na zgłoskę zamkniętą, a mających stale we wszystkich przypadkach **ó**.

Dyktando XIX.

§ 58. Przepisz podane niżej wyrazy, kładąc zamiast kreski **u** lub **ó**.

Wzór. **Wróg** (wroga). **Drut** (drotu).

Wr-g. **Dr-t.** **Wrz-d.** **D-ch.** **Wsch-d.** **F-nt.** **Wyb-r.** **Gr-nt.**
G-z. **Wyw-z.** **Kr-k.** **Wz-r.** **L-d.** **Zbi-r.** **Ł-t.** **Zdr-j/** **M-ł.** **Żł-b.**
W-j. **Z-ch.** **P-d.** **Rz-t.** **Śl-b.** **Śł-p.** **Śr-t.** **Str-ś.** **Szcz-r.** **Szn-r.**
Tł-m. **Sob-l.** **Sok-ł.** **Spok-j.**

§ 59. Dokończ ćwiczenia.

Moja — **mój.**

Twoja — . . .

Swoja — . . .

Nieswoja — . . .

Zdrówy — **zdrów.**

Gotowy — . . .

Wesoły — . . .

Kto — **któż.**

Co — . . .

Oto — . . .

Owo — . . .

Poco — . . .

Naco — . . .

Dyktando XX.

ó w dopełniaczu liczby mnogiej rzeczowników żeńskich i nijakich.

§ 60. Dokończ ćwiczenia.

p. I l. p.	p. II l. m.	p. I l. p.	p. II l. m.
Bro d a	— bród.	Pole	— pól.
Chor o ba	— . . .	Koło	— . . .
Cn o ta	— . . .	Mo r ze	— . . .
Pszcz o ła	— . . .	Zbo z e	— . . .
Os o ba	— . . .	Sł o wo	— . . .
Podł o ga	— . . .	Do b ra	— . . .
Przeszk o da	— . . .	Zio ł o	— . . .

Prawidło. **ó** pisze się w zgłoskach zamkniętych w przypadku II-im l. mn. rzeczowników rodzaju żeńskiego na **a** i nijakiego na **o** lub **e**, jeżeli dźwięk ten powstał z pierwotnego **o**.

§ 61. Podane niżej rzeczowniki napisz w przypadku II-im liczby mnogiej.

Wzór. Wo**d**a — wód.

Woda. Noga. Ozdoba. Podkova. Pora. Przegroda. Robota. Siostra. Sobota. Stodoła. Stopa. Swoboda. Szkoła. Wygoda. Kłoda. Szkoda. Moda. Rola. Trzoda. Mowa. Nagroda.

Dyktando XXI.

§ 62. Dokończ następującej deklinacji i podkreśl we wszystkich przypadkach spółgłoskę **ó**.

Liczba pojedyncza.

M. kto?	córa	M. co?	pióro
D. kogo?	córy	D. czego?	pióra
C. komu?	...	C. czemu?	...
B. kogo?	...	B. co?	...
W. —	...	W. —	...
N. kim?	...	N. czym?	...
Mc. o kim?	...	Mc. o czym?	...

Liczba mnoga.

M. kto?	córy	M. co?	pióra
D. kogo?	cór	D. czego?	piór
C. komu?	...	C. czemu?	...
B. kogo?	...	B. co?	...
W. —	...	W. —	...
N. kim?	...	N. czym?	...
Mc. o kim?	...	Mc. o czym?	...

Prawidło. Jest kilka rzeczowników rodzaju żeńskiego na **a** i nijakiego na **o**, które mają stale we wszystkich przypadkach **ó** zamiast pierwotnego **o** lub **e**. Są to rzeczowniki następujące:

bró-	córa	góra	pióro	różga	skóra	włóka	źró-
da	czól-		próba	róża		wróźba	dło
	no		płótno				

§ 63. Naucz się na pamięć rzeczowników rodzaju żeńskiego na **a** i nijakiego na **o** lub **e**, mających stale we wszystkich przypadkach **ó**.

§ 64. Do podanych w § 62 rzeczowników dopisz wyrazy pochodzące od tego samego pnia.

Wzór. **Córa, córka, córeczka, córuchna.**

Dyktando XXII.

§ 65. Przepisz podane niżej wyrazy, kładąc zamiast kreski **u** lub **ó**.

Wzór. Dr**ó**g (droga). Ku**u**n (kuna).

Dr-g. K-n. Gł-w. K-m. Jag-d. M-ch. K-p. Str-g. Niezg-d.
Sł-g. Przegr-d. Z-p. Śr-b. R-r. S-m. F-rt. F-r. K-l. K-r. Ł-sk.
D-sz. Chm-r. Bl-z. Pł-c. Na-k.

ó w konjugacji.

§ 66. Dokończ ćwiczenia.

Robię	—	rób	—	róbmy	—	róbcie.
Stoję	—	. . .	—	. . .	—	. . .
Solę	—	. . .	—	. . .	—	. . .
Golę	—	. . .	—	. . .	—	. . .
Boję się	—	. . .	—	. . .	—	. . .
Zbroję się	—	. . .	—	. . .	—	. . .

Prawidło. **ó** pisze się w zgłoskach zamkniętych rozkaznika, jeżeli dźwięk ten powstał z **o**.

§ 67. Według podanego wzoru napisz formy trybu rozkazującego od słów następujących.

Wzór. Kroję, kró**j**, kró**j**my, kró**j**cie.

Kroję. Doję. Poję. Stroję. Pozwolę. Położę. Pomnożę.
Wodzę. Nagrodzę. Chłodzę. Wożę. Pogrożę. Uzdrowię. Pod-
woję. Potroję. Otworzę.

Dyktando XXIII.

§ 68. Dokończ ćwiczenia.

Wiosł-ować, wiosł-uję, wiosł-ujmy, wiosł-ujcie.

Bud-ować,

Pan-ować,

Wid-ywać,

Pokaz-ywać,

Zatrzym-ywać,

Prawidło. W czasie teraźniejszym i w rozkazniku słów na **ować** i **ywać** pisze się **u**; wiosł-**ować**, wiosł-**u**-ję, wiosł-**ujesz** . . ., wiosł-**uj**, wiosł-**ujmy**, wiosł-**uj**-my, wiosł-**ujcie**, gdyż dźwięk ten nie powstał z **o**, które się znajduje w przyrostku **ować**.

§ 69. Przepisz podane niżej wyrazy, kładąc zamiast kreski literę **u** lub **ó** i dodając w nawiasie wyraz objaśniający.

Wzór. Bieduję, bied**u**jesz, bied**u**je, bied**u**jemy, bied**u**jecie, bied**u**ją (bied-**ować**).

Bied-ję, bied-jesz, bied-je, bied-jemy, bied-jecie, bied-ją.
Got-ję, got-jesz, got-je, got-jemy, got-jcie, got-j. Żał-jemy, żał-j-
cie, żał-ją. Nie br-jcie. Nie br-j. D-j.

§ 70. Dokończ ćwiczenia.

Karczować	—	karcz unek .
Pocałować	—	. . .
Podarować	—	. . .
Poczęstować	—	. . .
Rysować	—	. . .
Rachować	—	. . .

Prawidło. W przyrostku **unek** pisze się zawsze **u**, nawet wtedy, gdy wyraz został utworzony od słowa na **ować**, gdyż dźwięk ten nie powstał z **o**, które się znajduje w przyrostku **ować**.

Dyktando XXIV.

§ 71. Dokończ ćwiczenia.

Wio d łem	—	wio dł .	Gnio t łem	—	gnio tł .
Bodłem	—	. . .	Mio t łem	—	. . .
Nio s łem	—	. . .	Wlo k łem	—	. . .
Wio z łem	—	. . .	Mog ł łem	—	. . .
Ochł o dłem	—	. . .	Pomog ł łem	—	. . .
	Mogę	—	mó d cz		
	Pomogę	—	. . .		
	Wymogę	—	. . .		

Prawidło. **ó** pisze się w formie osoby 3-ej l. p. czasu przeszłego na **ł**, jeżeli dźwięk ten powstał z **o**, tudzież w bezokoliczniku w słowie **móc**.

§ 72. Przepisz podane niżej wyrazy, kładąc zamiast kreski **u** lub **ó** i dodając w nawiasie wyraz objaśniający.

Wzór. Przywiódł (przywiódł^{em}). Psuł. (psuł^{em}).

Przywi-dł. Ps-ł. Zgni-tł. Cz-ł. Przyni-sł. Kn-ł. Wywi-zł.
Ob-ł. Przywl-kł. Wyk-ł. Rozpr-ł.

Dyktando XXV.

ó w rzeczownikach zdrobniałych i zakończonych
na -stwo.

§ 73. Dokończ ćwiczenia.

Chłody — chłód — chłódek.	Broda — bródka.	Koło — kółko.
Ogrody — . . . — . . .	Droga — . . .	Pole — . . .
Wozy — . . . — . . .	Głowa — . . .	Słowo — . . .

Chów — przychówek.
Głowa — na . . .
Słowo — przy . . .

Prawidło. **ó** pisze się w rzeczownikach zdrobniałych, utworzonych zapomocą przyrostka **ek**, **ka** lub **ko**, jeżeli dźwięk ten powstał z **o**.

§ 74. Przepisz podane niżej rzeczowniki, kładąc zamiast kreski **u** lub **ó** i dodając w nawiasie wyraz objaśniający.

Wzór. Jagódka (jagoda). Rurka (rura).

Jag-dka. Kł-dka. Z-pka. Kr-wka. Zi-łko. Dzi-rka. M-wka.
Os-bka. N-żka. M-szka. Szk-łka. Trz-dka. Rob-tka. Sob-tka.
Przepi-rka. Przyjaci-łka. Pszcz-łka. W-dka. Dw-jka (dwojaki).
Tr-jka. Czw-rka. Podw-jny. Potr-jny. Poczwr-rny. Tr-jkat.

§ 75. Dokończ ćwiczenia.

Boski — bóstwo. Mnogi — . . . Ubogi — . . .
Chędogi — . . .

Prawidło. Ó pisze się w rzeczownikach, utworzonych zapomocą przyrostka **stwo**, jeżeli dźwięk ten powstał z **o**.

Dyktando XXVI.

ó w przyrostku **ów** i przyrostkach złożonych **ówek**,
ówka, **ówna**.

§ 76. Dokończ ćwiczenia.

Domy — dom- ów .	Kraje — kraj- ów .
Synowie — . . .	Śniegi — . . .
Orły — . . .	Deszcze — . . .
Stoły — . . .	Pługi — . . .

§ 77. Napisz dopełniacz 1. mn. następujących rzeczowników.

Wzór. Borów. Kruków.

Bór. Kruk. Dochód. Cukier. Wół. But. Wór. Zasób. Dług.
Znój. Duch. Zbiór. Zdrój. Junak. Zawód. Wóz. Wróg. Mazur.
Funt. Łut.

§ 78. Dokończ ćwiczenia.

Tomasz - **ów**.
Krak - . . .
Lw - . . .
Opat - . . .

Uwaga. Ó pisze się także w przyrostku **ÓW** nazw miejscowości, utworzonych od imion osób.

§ 79. Dokończ ćwiczenia.

Bór — bor ówka .	Kupiec — kupc ówna .
Dach — . . .	Piekarz — . . .
Mak — . . .	Juljan — . . .
Stal — . . .	Zabiełło — . . .
Żyd — . . .	Radziwiłł — . . .

Prawidło. Ó pisze się w przyrostkach **ów-ka** i **ów-na**.

§ 80. Przepisz podane niżej wyrazy, kładąc zamiast kreski opuszczoną w druku literę.

Wzór. Cześnik**ówna**.

Cześnik-wna. Żytni-wka. Leśnicz-wka. Złot-wka. Krzyż-wka. Kryj-wka. Sk-wka. Pieprz-wka. Prezes-wna. Wiśni-wka.

Dyktando XXVII.

Wyrazy, w których mamy **ó** stale zachowane.

§ 81. Przepisz podane niżej wyrazy, w których dźwięk **o** lub **o** zmienił się na **ó**, stale zachowywane we wszystkich formach tych wyrazów.

Dow**o**dzić—dow**ó**dca, dow**ó**dztwo, wojew**ó**dztwo, wojew**ó**dzki.

Gł**o**wa — gł**ó**wny.

Mowa — mówca, mówić.

Obrotny — obrócić.

Ośm — ósmy, ósemka.

Połowa — pół, półtora, półkole, spółka, spółnik, współny, spółczesny, spółgłoska.

Siedm — siódmy, siódemka.

Sześć — szósty, szóstak, poszóstny.

Tworzyć — twórca, twórczy, wytwórczość.

Wtorek — wtóry, wtórny, powtórny, powtórzyć.

Zwrot — wrócić, powrócić, nawrócenie.

Uwaga. Wyrazy, wymienione w tym §-ie, mają we wszystkich formach **ó**, np. dowódca, dowódcy, dowódco, dowódcą, dowódcami, dowódców, i t. d., mówić, mówię, mówisz, i t. d.

§ 82. Przepisz podane niżej wyrazy, kładąc zamiast kreski opuszczoną literę i dodając w nawiasie wyraz objaśniający.

Wzór. Mówimy (mowa).

M-wimy. Obr-ćcie. P-łtrzecia. P-łkula. P-łgroszek. Sobowt-r. Zawr-ćcie. P-łmisek. P-łkoszyk. P-łrocze. Posp-łstwo. Sp-łdziedzic. Wt-rować.

Dyktando XXVIII.

§ 83. Oprócz wyrazów, wyliczonych w §§ 55 i 62 są wyrazy, w których pisze się stale we wszystkich formach **ó**, chociaż obecnie trudno poznać, że dźwięk **ó** powstał z pierwotnego **o** lub **e**. Tych wyrazów naucz się na pamięć.

Jó-zef	któ-ry	młó-ć	ogó-rek	płó-kać	rów-ny	włó-czyć	żół-ty
ja-skół-ka	kló-tnia			pó-ty	róż-ny		żó-raw
	kró-tki			pó-ki		wskó-rać	
				pó-żny			
				powró-śło			
				pró-ch-no			
				pró-cz			
				pró-żny			

§ 84. Przepisz podane niżej wyrazy, kładąc zamiast kreski opuszczoną literę i dodając w nawiasie wyraz objaśniający.

Wzór. Jaskółeczka (jaskółka).

Jask-łeczka. Jak-bówka. Jask-łczy. J-zefowa. J-zefa. Kt-rykolwiek. Kł-tliwy. Zakł-cić. Pokł-cić się. Wkr-tce. Skr-cić. Og-reczek. Og-rkowy. Pł-kanie. Pł-cienny. Dop-ki. Dop-ty. Sp-żniać się. Pr-bny. Pr-bować. Spr-chnieć. Opr-cz. Pr-żniac-two. Pr-żniak. R-wnina. Por-wnanie. Wł-kno. Powł-czyć. Ż-twi. Ulica Ż-rawia.

Dyktando XXIX.

Powtórzenie prawideł, zawartych w tym rozdziale.

ó zamiast pierwotnego o lub e pisze się w następujących razach:

1. w zgłoskach zamkniętych w przypadku I-ym liczby pojedynczej rzeczowników i przymiotników tudzież w innych wyrazach, podczas gdy w zgłoskach otwartych utrzymuje się **o** (dw**ó**r — dw**or**u, got**ó**w — got**ow**y, c**ó**ż — c**o**), a oprócz tego stale we wszystkich przypadkach wyrazów wymienionych w § 55 i od nich pochodnych (og**ó**ł — og**ó**łu i t. d. og**ó**l**n**y);

2. w zgłoskach zamkniętych w przypadku II-im liczby mnogiej rzeczowników rodzaju żeńskiego na **a** i nijakiego na **o** lub **e**, mających w innych przypadkach **o** (br**ó**d — br**o**du), a prócz tego stale we wszystkich przypadkach wyrazów wymienionych w § 62 i od nich pochodnych (c**ó**ra, c**ó**ry i t. d., c**ó**ruchna, pi**ó**ro, pi**ó**ra i t. d., pi**ó**rko);

3. w zgłoskach zamkniętych rozkaźnika, w formie osoby 3-ej czasu przeszłego oraz w bezokoliczniku, jeżeli dźwięk ten powstał z **o** (r**ó**b — r**o**bię, wi**ó**zł — wi**o**zę, m**ó**c — m**o**gę);

4. w rzeczownikach zdrobniałych, utworzonych zapomocą przyrostka **ek**, **ka**, **ko** i w rzeczownikach na **stwo** jeżeli dźwięk ten powstał z **o** (nagł**ó**wek, gł**ó**wka — gł**o**wa, sł**ó**wko — sł**o**wo);

5. w przyrostkach **ów** i złożonych **ówka**, **ówna**;

6. stale we wszystkich formach wyrazów, wymienionych w § 81, podczas gdy w innych wyrazach, od tego samego pnia pochodzących, zachowało się **o** (dow**ó**dca — dow**o**dzić);

7. stale we wszystkich formach wyrazów wymienionych w § 83 i od nich pochodnych.

Dyktando XXX.

Pisanie **rz**.

rz w rzeczownikach przed zakończeniem **e** i w rzeczownikach oraz przymiotnikach przed zakończeniem **i** (**y**).

§ 85. Przepisz podane niżej wyrazy i podkreśl spółgłoski brzmiące jednakowo, ale wyrażone różnemi literami.

Wzór. Mor**ze**. Mo**że**.

Mor**ze**. Mo**że**. Mar**z**. Ma**ż**. Mas**z**. R**z**n**ą**. Ż**z**n**ą**.

Prawidło. Spółgłoska **rz** nie różni się w mowie od **ż**, a na końcu wyrazów od **sz**. Zachowujemy ją jednak i piszemy zawsze, gdy dźwięk ten powstał z **r**.

§ 86. Wypisz z niżej podanej deklinacji przypadki, w których **r** zmieniło się na **rz**. Literę **rz** podkreśl.

Liczba pojedyncza.

M. co?	dwó r	gó r -a	biod r -o
D. czego?	dwor r -u	gó r -y	biod r -a
C. czemu?	dwor r -owi	gó rz -e	biod r -u
B. co?	dwó r	gó r -ę	biod r -o
W. —	dwor ż -e!	gó r -o!	biod r -o!
N. czym?	dwor r -em	gó r -ą	biod r -em
Mc. o czym?	o dwor rz -e.	o gó rz -e	o biod rz -e

Prawidło. **rz** pisze się przed zakończeniem **e** w rzeczownikach z osnową na **r**, np. dwó**r** — dwor**ze**, gó**ra** — gó**rze**, biod**ro** — biod**rze**.

§ 87. Dokończ ćwiczenia.

Bór — borze — o borze.	Kara — karze — o karze.	Srebro — o srebrze.
Mur — . . . — . . .	Kora — . . . — . . .	Futro — . . .
Wzór — . . . — . . .	Gra — . . . — . . .	Jądro — . . .
Dar — . . . — . . .	Ofiara — . . . — . . .	Żebro — . . .
Wiór — . . . — . . .	Para — . . . — . . .	Wiadro — . . .
Obiór — . . . — . . .	Natura — . . . — . . .	Lustro — . . .
Dozór — . . . — . . .	Pora — . . . — . . .	Pióro — . . .
Upór — . . . — . . .	Zmora — . . . — . . .	Jutro — . . .

§ 88. Przepisz podane niżej wyrazy, kładąc zamiast kresek opuszczone litery.

Wzór. Na srebrze (srebro).

Na sreb-e. Na jezio-e. O tej po-e. W fut-e. W biu-e. Pojut-e. O mojej siost-e. Na siekie-e. Przy Piot-e. O g-e. W no-e. W komo-e. W otwo-e. W obo-e.

Dyktando XXXI.

§ 89. Dokończ ćwiczenia.

Tatar — Tatarzy.	Bystry — bystrzy.
Węgier — . . .	Ostry — . . .
Doktór — . . .	Króry — . . .
Znachor — . . .	Ponury — . . .
Pastor — . . .	Mokry — . . .

Prawidło. **rz** pisze się przed zakończeniem **y** (zamiast **i**) w rzeczownikach i przymiotnikach z osnową na **r** (doktór — doktorzy, chory — chorzy).

§ 90. Podane niżej rzeczowniki z przymiotnikami napisz w liczbie mnogiej.

Wzór. Chory człowiek. Chorzy ludzie.

Chory człowiek. Znany autor. Chrobry król. Dobry doktor. Stary znachor. Spokojny lokator. Jary starzec. Szczodry pan. Szczery przyjaciel.

Dyktando XXXII.

rz przed **e** w mianowniku rzeczowników, mających w osnowie **r**.

§ 91. Dokończ ćwiczenia.

Mędrca	—	mędrzec.	Korca	—	. . .	Marca	—	. . .
Starca	—	. . .	Dworca	—	. . .	Kobierca	—	. . .
Podwórca	—	. . .	Orla	—	. . .	Karla	—	. . .

Prawidło. **rz** pisze się przed **e** w mianowniku rzeczowników, mających w osnowie **r**, np. mędrca — mędrzec, orla — orzeł.

Dyktando XXXIII.

rz w konjugacji.

§ 92. Przepisz podaną niżej konjugację i podkreśl litery odmiennie wydrukowane.

Bezokolicznik.

karąć

kazać

móc

Czas teraźniejszy.

karzę	każę	mogę
karzesz	każesz	możesz
karze	każe	może
karzemy	każemy	możemy
karzecie	każecie	możecie
karzą	każą	mogą

Rozkaznik.

karz	każ	pomóż
karzmy	każmy	pomóżmy
karzcie	każcie	pomóżcie

Prawidło. **rz** pisze się w słowach, mających w osnowie **r**, **ż**—w słowach, mających w osnowie **ż** lub **g**.

§ 93. Przepisz podaną niżej konjugację, kładąc zamiast kresek opuszczone litery.

Czas teraźniejszy.

drę	wrę
d-esz	w-esz
d-e	w-e
d-emy	w-emy
d-ecie	w-ecie
dra.	wra.

Rozkaznik.

d-yj	w-yj
d-yjmy	w-yjmy
d-yjcie.	w-yjcie.

Bezokolicznik.

d-eć. | w-eć.

Uwaga. **r** zmienia się na **rz** przed przyrostkiem **e** lub **y**, które piszemy po tej spółgłosce zamiast **i**.

§ 94. Przepisz podane niżej wyrazy, kładąc zamiast kresek litery **rz** lub **ż**.

Wzór. Bier**z**my. Wią**ż**my.

Bie-my (brać). Wią-my (wiązać). Pie-e (prać). O-emy (orać). P-yj (prą). T-yjcie (trą). Rozka-cie (rozkazać). M-eć (mrą). Zeb-e (zebrać). Ot-emy (otrę).

Dyktando XXXIV.

§ 95. Dokończ ćwiczenia.

Wiara — wier**z**ąć, wier**z**ę, wier**z**ysz . . . , wier**z**enie.

Ostry —

Twó**r**ca —

ale

Waga — wa**ż**ąć, wa**ż**ę, wa**ż**ysz . . . , wa**ż**enie.

Sługa —

Drogi — dro**ż**ąć się

§ 96. Przepisz podane niżej wyrazy, kładąc zamiast kresek litery **rz** lub **ż**.

Wzór. Dar**z**ąć.

Da-yć (dar). Zasłu-yć (zasługa). Du-ę (dureń). Powa-ają (powaga). Gwa-ą (gwara). Ma-enie (mara). Mie-ą (miara).

Nu-ać (nu**r**ek). Zanu-yć się. Sza-eje (sza**r**ry). Zubo-eć (ubo**g**i).
Chmu-y się (chmu**r**a). Sze-yć (sze**r**oki). Ko-yć się (ko**r**ny).
Przedłu-yć (dł**u**gi). Stwo-a (stwó**r**ca).

rz zamiast pierwotnego **r** w rzeczownikach nijakich i przy-
słówkach na **e**.

§ 97. Dokończ ćwiczenia.

Dwór —	podwó r ze.	Dobry —	dob r ze.
Góra —	pod . . .	Chytry —	. . .
	wz . . .	Szczery —	. . .
Mur —	przed . . .	Szczodry —	. . .
Wiatr —	po . . .		
Pióro —	pie . . .		

Prawidło. **rz** pisze się zamiast pierwotnego **r** w rze-
czownikach nijakich i przysłówkach, zakończonych
na **e**.

Dyktando XXXV.

rz przed przyrostkami: **-any, -anin, -in (yn), -isko (ysko),**
-isty (ysty), -ista (ysta).

§ 98. Dokończ ćwiczenia.

Siostra —	siostr z any.	Topór —	topor z ysko.
Skóra —	. . .	Igram —	. . .
Dwór —	dwor z anin.	Góra —	gó r zysty.
Pomorski —	. . .	Para —	. . .
Węgier —	Węgr z yn.	Chór —	chó r zysta.
Tatar —	. . .	Gitara —	. . .

Prawidło. **rz** pisze się w rzeczownikach i przymiotnikach, utworzonych od osnów na **r** zapomocą przyrostków: **-any**, **-anin**, **-in** (po **rz -yn**) **-isko** (po **rz -ysko**), **-isty** (po **rz -ysty**), **-ista** (po **rz -ysta**).

Dyktando XXXVI.

rz w przyrostku **arz** i **erz**.

§ 99. Przepisz podane niżej wyrazy, kładąc zamiast kresek opuszczone litery.

Aptek arz .	Fałsz erz .	Cment arz .	Moździ erz .
Księg —	Tanc —	Kalend —	Nietop —
Mul —	Past —	Licht —	Paci —
Handl —	Żołni —	Wachl —	Tal —
Włodzim ierz .		Burm istrz .	
Kazi —		Sztuk —	
Sando —			
Sędzi —			

Prawidło. **rz** pisze się w przyrostkach **arz** i **erz** rzeczowników rodzaju męskiego, oraz w wyrazach złożonych z **mierz** i **mistrz**.

§ 100. Przepisz podane niżej wyrazy, kładąc zamiast kreski opuszczone przyrostki **arz** lub **erz**.

Arend—. Blach—. Koryt—. Garb—. Kotl—. Lek—. Kałam—. Nędz—. Piek—. Pieśni—. Ołt—. Ryc—. Ślus—. Pukl—.

Panc—. Pęch—. Śpichl—. Egzempl—. Element—. Alki—. Stol—. Włód—. Żniwi—.

§ 101. Przepisz podane niżej wyrazy i naucz się na pamięć odmiennie wydrukowanych.

R. m.

Kierz.

Perz.

R. ż.

Twarz, twarzyczka.

Potwarz (potwarca).

R. m.

Zwierz, zwierzęcy, zwierzyniec,
[zwierzę.

Kurz, kurzawa, kurzyć.

Piskorz.

Węgorz.

Tchórz, tchórzliwy.

Konsystorz.

R. ż.

Macierz, macierzyński.

Prawidło. **rz** pisze się także na końcu rzeczowników męskich: **kierz**, **perz**, **zwierz** (w których **erz** nie jest przyrostkiem), **kurz**, **piskorz**, **węgorz**, **tchórz** i **konsystorz** oraz żeńskich: **twarz**, **potwarz** i **macierz**.

§ 102. Naucz się na pamięć rzeczowników z § 101, które mają na końcu **rz**.

Dyktando XXXVII.

§ 103. Dokończ ćwiczenia.

R. m.	R. ż.
Bagaż.	Grabież.
Band —.	Kradzi —.
Pot —.	Łupi —.
Pejz —.	Trzebi —.

Prawidło. **aż** i **eż** pisze się w następujących rzeczownikach rodzaju męskiego: **bagaż, bandaż, jeż, potaż, pejżaż, szantaż** i **papież** oraz we wszystkich żeńskich oprócz: **twarz, potwarz** i **macierz**.

Dyktando XXXVIII.

rz w środku wyrazów po **b, ch, d, g, k, p, t, w**.

§ 104. Przepisz podane niżej wyrazy i podkreśl spółgłoski, po których w środku wyrazu następuje **rz**.

Wzór. **Brzdąkać. Chrzan.**

Brzdąkać. Brzeg. Brzemień. Brzezina. Brzęczeć.

Brzoskwinia. Brzuch.

Chrzan. Chrząkać. Chrzest.

Drzazga. Drzemać. Drzwi.

Grzać. Grzązki. Grzbiet. Grzebień. Grzech.

Krzak. Krzątać się. Krzemień. Krzew. Krzyk.

Przy. Przed. Przez. Przód. Sprzedać. Sprzątać.

Trzask. Trzcina. Trzeba. Trzeci.

Wrzask. Wrzawa. Wrzeć.

Uwaga. Po spółgłoskach **b, ch, d, g, k, p, t, w** w środku wyrazów następuje prawie zawsze **rz** (zamiast pierwotnego **r**), nie zaś **ż**.

Uwaga ta nie stosuje się:

1) do przyrostka **szy**, piszemy więc zawsze: lepszy, przeszedłszy ¹⁾;

2) do słów złożonych z przyrostka **w**, np. wżerać się;

3) do wyrazów: brózdą, dzuma, jeżdżą, kształt, pszczoła, pszenica, wszak, wszelki, wszystko.

§ 105. Naucz się na pamięć wyrazów z § poprzedniego, które mają w środku **sz** lub **ż** po **d, k, p, w**.

§ 106. Przepisz podane niżej wyrazy, kładąc zamiast kresek opuszczone litery.

Wzór. Brzdąkanie. Brzyd**szy**.

B-dąkanie. B-mienie. B-ydki. B-yd-y. B-ytwa. Olb-ym. Ch-ąstka. Ch-cić. Śpich-. Jeżd-ą. Mod-ew. Bróžd-ą. G-ebać. Pog-eb. G-eczny. G-eszyć. G-ęda. G-ęznąć. G-mieć. G-mot. G-yb. G-ywa. Pielg-ym. K-tałt. Więk-y. K-esać. K-esło. K-ywda. Osk-ele. Pok-ywa. Sk-ynia. Sk-ydło. Sk-ypce. Pop-edzać. Po-

¹⁾ Uwaga dla nauczyciela.

Krakowska Akademia Umiejętności zaleca pisanie ł przed szy w imiesłowie zaprzesłłym, a więc przyszedłszy, stałszy i t. d. Proszę przeczytać o tym w „Prawidłach pisowni“, wydanych przez Gebethnera i Wolffa w r. 1893 i porównać z tym, co pisze Ad. Ant. Kryński w swojej „Gramatyce“ w wyd. II-im, na str. 345 i 346.

p-ek. P-ąść. P-ądką. P-ez. P-ecież. P-emysł. P-ep-ąg. P-erwa. P-eprawa. P-odek. P-ędza. P-y. P-yczyna. P-yjaźń. P-ykład. T-ask. T-ąść. T-cina. T-eba. T-eci. T-epać. T-ewik. T-eżwy. T-piot. T-oda. W-ask. W-eciono. W-esień. W-ód.

Dyktando XXXIX.

rz na początku wyrazów.

§ 107. Przepisz podane niżej wyrazy, mające na początku **rz** zamiast pierwotnego **r**.

Rzadki. Rząd. Rzec. Rzecz. Rzeka. Rzemień.

§ 108. Podług podanego niżej wzoru dopisz do każdego wyrazu z § poprzedniego wyrazy inne, pochodzące od tego samego pnia.

Wzór. **Rzad-ki, rząd-kość, roz-rzedz-ać.**

§ 109. Obok każdego wyrazu dopisz inny, od którego tamten pochodzi.

Wzór. **Rzednieć (rzadki).**

Rzednieć. Urząd. Porządek. Narząd. Przyrząd. Orzec. Orzeczenie. Rzekę. Rzeknij. Rzekomo. Rzecznik. Narzecze. Przyrzekać. Dorzeczny. Grzeczny (k rzeczy- do rzeczy). Dorzecze. Porzecze. Porzeczką. Rzemieślnik. Rzemiosło.

§ 110. Naucz się na pamięć wyrazów z § 107, w których pisze się na początku **rz**.

§ 111. Przepisz do kajetu podane niżej wyrazy.

Rzepa. Rzesza. Rzeszota. Rzetelny. Rzewny. Rzeź.

§ 112. Do każdego wyrazu z § poprzedniego dopisz inne, pochodzące od tego samego pnia.

Wzór. **Rzep-a, rzep-ak, rzep-icha.**

§ 113. Obok każdego wyrazu dopisz inny, od którego tamten pochodzi.

Wzór. **Rozrzewnić (rzewny).**

Rozrzewnić. Rzetelność. Rzeźba. Wyrzeźbić. Rzeźbiony. Rzeźnik.

§ 114. Naucz się na pamięć wyrazów z § 111, w których pisze się na początku **rz**.

§ 115. Przepisz do kajetu podane niżej wyrazy.

Rzeźki. Rzępolić. Rzęsa. Rznąć. Rzodkiew. Rzucąć. Rzym.

§ 116. Do każdego wyrazu z § poprzedniego dopisz inne, pochodzące od tego samego pnia.

Wzór. **Rzeźki, rzeźwy.**

§ 117. Obok każdego wyrazu dopisz inny, od którego tamten pochodzi.

Wzór. **Orzeźwić (rzeźwy).**

Orzeźwić. Rzępoła. Rzęsisty. Zarznąć. Oberznąć. Obrzynek. Zrzucić. Odrzucić. Wyrzucić. Rozrzutnik. Rzymianin.

§ 118. Naucz się na pamięć wyrazów z § 115, w których pisze się na początku **rz**.

§ 119. Przepisz z §§ 107, 111 i 115 wszystkie wyrazy, w których pisze się na początku **rz**.

Uwaga. We wszystkich innych pisze się na początku **ż**.

§ 120. Przepisz podane niżej wyrazy, kładąc zamiast kreski opuszczone spółgłoski **rz** lub **ż**.

Wzór. **Ż**ądać.

-adać. -ąd. -ądca. za-adać. -yć. -upan. -odkiewka. -adanie. -yto. -yd. -oładek. -ółw. -ółty. -ymski. -aba. -ępolić. -elazny.

Dyktando XL.

rz w środku wyrazów po samogłoskach ¹⁾.

§ 121. Przepisz do kajetu podane niżej wyrazy, w których pisze się w środku po samogłoskach **rz**, chociaż trudno poznać, że w nich było pierwotne **r**.

barbar**rzy**ńca

bier**z**mować

bur**za**

dojr**ze**ć

dur**zy**ć

jar**z**ąbek

jar**z**ący

jar**z**ębinā

¹⁾ Uwaga dla nauczyciela.

W tym spisie opuszczono wyrazy, w których łatwo stwierdzić istnienie pierwotnego **r**, np. gor**r**-szy, gor**z**-ej, go**r**-ycz, gor**z**-ki, kaptur**r**, zakaptur**z**-enie i t. p., wieczór**r**—wiecz**er**za i t. p. tudzież inne, znajdujące się w § poprzednich, np. kur**z**, kur**z**yc.

ja rz mo	ta rz ać
ja rz yna	to warz ysz
ko ja rzyc	ude rz yc
ko rz eń	wa rz yc
ko rz ystać	wa rz achew
ma cie rzanka	wie rz ba
Małgo rz ata	wie rz ch
Mu rz yn	wie rz eje
oba rz anek	wyda rz yc się
o rz ech	wyszcz er zać
pa so rzyt	zmie rz ch
pie rz chać	zo rz a

§ 122. Do każdego wyrazu z § poprzedniego dopisz inne, pochodzące od tego samego pnia.

Wzór. Barbar**z**yńca, barbar**z**ynski, barbar**z**ynstwo.

§ 123. Obok każdego wyrazu dopisz inny, od którego tamten pochodzi.

Wzór. Bier**z**mowanie (bier**z**mować).

Bierzmowanie. Burzyć. Ujrzeć. Wyrzeć. Wejrzenie. Spojrzenie. Dojrzały. Jarzębina. Murzyński. Pierzchliwy. Obarzanek.

§ 124. Naucz się na pamięć wyrazów z § 121, w których pisze się w środku po samogłosce **rz**.

Dyktando XLI.

Powtórzenie prawideł, zawartych w tym rozdziale.

RZ zamiast pierwotnego **R** pisze się w następujących razach:

1) przed zakończeniem **e** w rzeczownikach z osnową na **R** (dwór**R** — dwór**ze**, gór**a** — gór**ze**, biodr**o** — biodr**ze**);

2) przed zakończeniem **y** (zamiast **i**) w rzeczownikach i przymiotnikach z osnową na **R** (doktór**R** — doktor**zy**, chor**y** — chor**zy**);

3) przed **e** w mianowniku rzeczowników, mających w osnowie **R** (mędr**a** — mędr**zec**);

4) w słowach, mających w osnowie **R** (kar**a**ć — kar**zę**, karzesz i t. d., kar**z**, kar**z**my, kar**z**cie);

5) przed **e** w rzeczownikach nijakich i przysłówkach zamiast pierwotnego **R** (mur**R** — przedmur**ze**, chyt**ry** — chyt**rze**);

6) przed przyrostkami: **-any**, **-anin**, **-in** (po rz**-yn**), **-isko** (po rz**-ysko**), **-isty** (po rz**-ysty**), **-ista** (po rz**-ysta**), w rzeczownikach i przymiotnikach, utworzonych od osnów na **R** (skór**a** — skór**z**any, dwór**R** — dwór**zanin** i t. d.);

7) w przyrostkach **arz** i **erz** (oprócz wymienionych w § 103) rzeczowników rodzaju męskiego oraz w wyrazach złożonych z **mierz** i **mistrz** (aptekar**z**, rycer**z**, Sandomier**z**, burmistr**z**);

8) zamiast pierwotnego **R** na końcu rzeczowników rodzaju męskiego i żeńskiego, wymienionych w § 101;

9) zamiast pierwotnego **R** w środku wyrazów po

b, ch, d, g, k, p, t, w, oprócz wyrazów wymienionych w § 104;

10) zamiast pierwotnego **r** na początku wyrazów, wymienionych w §§ 107, 111 i 115;

11) zamiast pierwotnego **r** w środku wyrazów, wymienionych w § 121.

Dyktando XLII.

Pisanie **h**.

§ 125. Przepisz podane niżej wyrazy i podkreśl spółgłoski brzmiące jednakowo, ale wyrażone różnemi literami.

Chata. Haftka. Chart. Hart Chaber. Habit. Chorągiew. Humor. Choroba. Hetman.

Prawidło. **ch** i **h** brzmią jednakowo.

Oprócz wykrzykników **ha, hej** i wyrazów od nich utworzonych, **h** pisze się tylko w wyrazach obcych i kilku polskich przekształconych pod wpływem obcym.

§ 126. Przepisz podane niżej zdania i wypisz oddzielnie wykrzykniki, w których pisze się **h**.

Wzór. Ha, hej...

Ha! jak się macie? co się u was dzieje? Hej, dalej w płas! Hejże na Soplicę! Chociaż bieda, ale hoc! Hola! poczekaj, nie śpiesz się. Dalejże, dalejże, z tropu w trop, z tropu w trop, hop! hop!

Prawidło. **h** pisze się w niektórych wykrzyknikach, jak oto: **ha, hej, hoc, hola, hop** i w wyrazach z nich utworzonych, np. **hasać, hałas, huk, puhacz.**

§ 127. Do wyrazów podanych w § poprzednim dopisz według wzoru wyrazy pochodne.

Wzór. **Hasać, hasanie. Hałas, hałasować, hałaśliwy.**

§ 128. Przepisz podane wyrazy z objaśnieniami i do każdego dopisz wyrazy pochodne. Literę **h** podkreśl.

błahy (nic nie wart, lichy)
Bohdan (to samo, co Bogdan)
bohomasz (lichy malarz lub
 [liche malowidło])
czyhać (to samo, co czato-
 [wać, dybać, nastawać])
hańba
hardy
hodować

hojny (szczodry, obfity)
hołota
hołysz
hoży (czerstwy, świeży)
Humań
poroh
Sapieha
wahać się.

Prawidło. **h** pisze się w niektórych wyrazach polskich lub pochodzenia słowiańskiego zamiast pierwotnego **g**.

§ 129. Napisz, jak nazywa się rzecz nic nie warta, malowidło liche, jak mówimy zamiast czatować, dybać, jak nazywamy inaczej przyjaciela, jak można powiedzieć zamiast szczodry.

Wzór. Liche malowidło — bohomaz.

§ 130. Oto wyrazy wzięte z niemieckiego, przeważnie nazwy narzędzi lub wyrobów przemysłu, w których pisze się **h**. Przepisz je do kajetu i do każdego podług wzoru dopisz wyrazy pochodne.

Wzór. **Hak, haczyk, hakowaty, hakownica.**

hak	hebel
haft	hufnal (gwóźdź do podkowy)
hamulec (przyrząd do zatrzy- [mywania kół])	huta (zakład, gdzie robią szkło [lub wytapiają metale]).
handel	
hartować (nadawać twardość [żelazu lub stali])	
holować (ciągnąć statek pod wodę za pomocą linek)	

§ 131. Przepisz podane niżej wyrazy, kładąc zamiast kresek opuszczone litery. W nawiasie napisz, od czego każdy wyraz pochodzi.

Wzór. **Hamulcowy** (od **hamulec**).

-amulcowy. -art. -artowanie. -utnik. Po-amować się.
-afciarka. -eblowiny. -eblownica. -afciarstwo. -eblarstwo.
-eblarnia. Za-artować.

§ 132. Oto wyrazy wojskowe, także przeważnie niemieckie, które do nas z Czech przywędrowały. Przepisz je do kajetu i do każdego podług wzoru dopisz wyrazy pochodne.

Wzór. **Harc, harcować, harcowanie, harcownik.**

Harc (pierwsza utarczka oddzielnych jeźdźców)

hasło (wyraz, dawany w wojsku dla rozpoznawania swoich od cudzych)

halabarda (broń z ostrzem i siekierą, osadzoną na drewnianym trzonie)

hetman (wódz naczelny)

hełm (szyszak, przyłbica)

herb

hołd (obrzęd, wykazujący uległość poddanych panu)

hrabia

huf (niewielki zastęp wojska)

husarz (huzar).

§ 133. Przepisz podane niżej wyrazy, kładąc zamiast kresek opuszczone litery. W nawiasie napisz, od czego każdy wyraz pochodzi.

Wzór. **Harcownicy** (**harc**).

-arcownicy. -asłowy. -asłodawca. -ełmisko. -erbomanja. -erbować. -erbowiec. -erbowy. -etmaństwo. -etmańszczyzna (dobra hetmańskie). -etmanostwo. -etmانيć. -alabardnik. -rab-ski. -rabiostwo. -rabstwo. -uzar. -uzarski.

§ 134. Napisz, jak się nazywa przyrząd do zatrzymywania kół; zakład, gdzie robią szkło lub topią metale; gwóźdź do podkowy; twardość, nadana żelazu lub stali; pierwsza utarczka oddzielnych jeźdźców; wyraz, dawany w wojsku dla rozpoznania swoich od cudzych; niewielki zastęp wojska; przyłbica; wódz naczelny; broń z grotem i siekierą, osadzoną na drewnianym trzonie.

§ 135. Niektóre nazwy roślin, drzew lub kwiatów, a również nauk, wzięte z języków obcych, przeważnie łacińskiego

lub greckiego, pisze się przez **h**. Przepisz je do kajetu i dopisz do każdego wyrazy pochodne.

Nazwy roślin: **heban**, **herbata**, **heljotrop**, **hijacynt**.

„ nauk: **higjena**, **historja**.

§ 136. Niektóre wyrazy kościelne i nazwy historyczne, wzięte z obcych języków, mają też **h**. Przepisz je do kajetu i do każdego dopisz pochodne.

Nazwy kościelne: **habit**, **hymn**, **hostja**, **herezja**.

„ historyczne: **Jehowa**, **hebrajski**, **Mahomet**, **helota**.

Dyktando XLIII.

Pisanie **ę** i **ą**.

ę w deklinacji.

§ 137. Dokończ ćwiczenia.

M. kto? co? głowa

bogini

Anglja

hrabina

Muszyna

królowna

szlachcianka

rządca

Matejko

B. kogo? co? głowę.

. . .

. . .

. . .

. . .

. . .

. . .

. . .

. . .

Prawidło. **ę** pisze się w przypadku IV-ym l. p. rzeczowników rodzaju żeńskiego na **a** i **i** (oprócz pa-

ni—pania) oraz w rzeczownikach rodzaju męskiego na **a** i **o**.

§ 138. Przepisz podane niżej zdania, kładąc zamiast kresek opuszczone zakończenia.

Kocham matk-. Czekam na gospodyni-. Pójdziemy na przechadzk-. Poproś do nas radc-. Podróżnik zwiedził Francj-. Czy znasz tego mężczyzn-? Skończyłem już prac-. Widziałeś Zosi-? Spotkałem pana Żmurk-. Zaprowadź pani- do pokoju.

§ 139. Przepisz podane niżej przypadki zaimków i podkreśl zakończenie **ę**.

M.	kto?	ja		ty				ta.
B.	kogo?	mnie, mię ,		ciebie, cię ,		siebie, się ,		te .

Prawidło. **ę** pisze się w wyrazach: **mię**, **cię**, **się** oraz w przypadku IV-ym l. p. zaimka **ta**.

§ 140. Przepisz podane niżej zdania, kładąc zamiast kresek opuszczone litery.

Proszę ci-. Zastanów si-. Nie zatrzymuj si-. Nie bój si-. Spotkał mi- zawód. Lubię t- zabawę. Daj t- książkę. Pójdziemy w t- stronę. Kręci si-, jak mucha w ukropie.

§ 141. Przepisz podaną niżej deklinację i podkreśl litery odmiennie wydrukowane.

M. B. W.	imię	więzienie	cielę	przedsięwzięcie
D.	imienia	więzienia	cielęcia	przedsięwzięcia
C.	imieniu	więzieniu	cielęciu	przedsięwzięciu
N.	imieniem	więzieniem	cielęciem	przedsięwzięciem
Mc.	imieniu	więzieniu	cielęciu	przedsięwzięciu

Prawidło. **e** pisze się na końcu rzeczowników, które we wszystkich innych przypadkach mają zgłoskę **eń** lub **ęć**, której niema w mianowniku.

§ 142. Dokończ ćwiczenia.

Wzór. Brzemienia — brzemie**ę**. Zdarzenia — zdarzeni**e**.

Brzemienia... Zdarzenia... Spojrzenia... Znamienia...
Pacholęcia... Książęcia (księcia)... Kocięcia... Cięcia...
Dziecięcia... Gąsięcia...

§ 143. Przepisz podane niżej wyrazy, kładąc zamiast kreski opuszczone litery.

Dziewcz-. Marzeni-. Plemi-. Nasieni-. Rami-. Zdrowi-.
Kurcz-. Żądani-. Szczeni-. Strzemi-. Żrebi-. Wilcz-. Orl-.

Dyktando XLIV.

a w deklinacji.

§ 144. Dokończ ćwiczenia.

M.	kto? co? własna ręka	N.	kim? czym? własną ręką
	pobożna pani		
	ta historia		
	młoda hrabianka		
	nasza przyjaźń		
	sprawiedliwy sę-		sprawiedliwym . . .
	ja [dzia		mną
	ty		
D.	kogo? siebie		

Prawidło. **a** pisze się w przypadku VI-ym l. p. wszystkich rzeczowników, zaimków i przymiotników rodzaju żeńskiego, w tymże przypadku rzeczowników rodzaju męskiego na **a** lub **o** (Tarło—Tarła) i zaimków: **mna, toba, soba**.

§ 145. Przepisz podane niżej zwroty, kładąc zamiast kresek opuszczone litery.

Wzór. Służyć dobrą radą.

Służyć dobr- rad-. Kierować łodzi-. Rozporządzać swoj-
osob-. Powodować się szczer- życzliwości-. Rządzić się miłości-.
Podnosić ciężar jedn- ręk-. Kręcić głów-. Koń trzęsie grzyw-.
Ugiąć się przed czyj- powag-. Zawisnąć nad głów-.

§ 146. Dokończ ćwiczenia.

M. kto? co? głęboka **a** rzeka
dobra **a** gospodyni
swoja **a** córka
jedna **a** noga
tamta **a** strona
druga **a** godzina
setna **a** rocznica

B. kogo? co? głębok**a** rzek**e**.

.
.
.
.
.
.

Prawidło. **a** pisze się w przypadku IV-ym l. p. wszystkich zaimków (oprócz **mię, cię, się, tę**), przymiotników i liczebników rodzaju żeńskiego.

§ 147. Przepisz podane niżej zwroty, kładąc zamiast kreski opuszczone litery.

Wzór. Czynić swoj**a** powinność.

Czynić swoj- powinność. Czuć prawdziw- miłość. Dawać dobr- rad-. Przejść dług- ulic-. Przepłynąć wartk- rzek-. Prze- spać cał- noc. Wypowiedzieć szczer- prawd-. Obchodzić pięć- dziesiąt- rocznic-.

§ 148. Przepisz podane niżej zdania, kładąc zamiast kre- sek opuszczone litery.

Wzór. Słuchałem opowiadania z wielką uwagą.

Słuchałem opowiadania z wielk- uwag-. Całe grono z po- sępn- i cich- postaw- pogląda w niebo. Starzec podparł siw- brod-. W tak- zawieruch-, w takie pioruny, na deszcz wygnać matk-. Spódnicz- miała dług-, biał-; sukni- krótk- z zielone- go kamlotu, z różow- obwódk-.

§ 149. Dokończ ćwiczenia.

Zwierzę	—	zwierząt.
Żrebie	—	
Jagnię	—	
Dziewczę	—	
Książę	—	
Ciele	—	
Szczenie	—	
Kurczę	—	
Gąsie	—	
Wilczę	—	
Orle	—	

Prawidło. **a** pisze się w przypadku II-im l. mn. rze- czowników, które mają w innych przypadkach zgłoskę **ęć** i **ęt**, której niema w mianowniku.

Dyktańdo XLV.

ę i ą w konjugacji.

§ 150. Napisz według wzoru konjugację słów następujących.

Wzór.

Liczba pojedyncza.		Liczba mnoga.	
os. 1-a	bije	os. 1-a	bijemy
2-a	bijesz	2-a	biecie
3-a	bije	3-a	biją

Bić. Gnić. Kazać. Łamać. Boleć. Topnieć. Budować. Kupować. Psuć.

Prawidło. ę pisze się w osobie 1-ej l. p. słów, ą w osobie 3-ej l. mn., e zaś w osobie 3-ej l. p.

§ 151. Przepisz podane niżej zdania, kładąc zamiast kresek opuszczone litery.

Długi żóraw od studni kołysz- się powolnie. Płot łami- się z trzaskiem. Dziś piękność twą w całej ozdobie (ja) widz- i opisuj-, bo tęskni- po tobie! Musz- ja wam służyć, moje panny córki, choć stary i niezgrabny. Wojski z Tadeuszem id- pod las drogą i jeszcze dowoli nagadać się nie mog-. Wszyscy dybi- na rydza. Ale starce miód pij-, tabakierką z kory częstując się nawzajem, tocz- rozhowy. Na to Zosia rzecz-.

§ 152. Dokończ ćwiczenia.

Niosąc	niosący	niosąca	niosące.
Biorąc	. . .	. . .	. . .
Będąc	. . .	. . .	. . .
Leżąc	. . .	. . .	. . .
Ciągnąc	. . .	. . .	. . .
Żałując	. . .	. . .	. . .
Budując	. . .	. . .	. . .

Prawidło. **a** pisze się w imiesłowach na **-ąc, -ący, -ąca, -ące.**

§ 153. Przepisz podane niżej zdania, kładąc zamiast kresek opuszczone litery.

Zaczym wszyscy siedli i milcz-c chłodzić litewski żwawo jedli. Szukał komnaty, gdzie mieszkał, dzieckiem będ-c. Po dróżny długo w oknie stał, patrz-c, dumaj-c, wonnemi powiewami kwiatów oddychaj-c. Powietrze stało głuche, milcz-ce, jakby z trwogi oniemiało. Wieśniacy, ciągn-cy na jarzynę pługi, nie cieszą się jak zwykle z końca zimy długiej.

§ 154. Przepisz podaną niżej konjugację i podług tego wzoru napisz czas przeszły od słów **płynąć i wziąć.**

Wzór.

Bezokolicznik.

dąć

Czas przeszły.

dąłem	dęłam	dęto
dąłeś	dęłaś	
dął	dęła	
dęliśmy	dęłyśmy	
dęliście	dęłyście	
dęli	dęły	

Imiesłów zaprzeszy.

zad^ąwszy.

Prawidło. W słowach, mających w bezokoliczniku przed **ć** samogłoskę **a**, **ą** pisze się w czasie przeszłym w rodzaju męskim w liczbie pojedynczej oraz w imiesłowie zaprzeszyłym (da^ć, da^łem, da^łeś, da^ł, za^ąwszy), **e** pisze się w czasie przeszłym rodzaju żeńskiego i nijakiego obydwu liczb (de^łam, de^łaś, de^ła, de^ło, de^łyśmy i t. d.).

§ 155. Podług wzoru w § poprzednim napisz konjugację słów **ciąć** i **zasnąć**.

§ 156. Przepisz podane niżej słowa, kładąc zamiast kreski opuszczone litery.

Wzór. Zaj^ąłem.

Zaj-łem. Zaj-liśmy. Zaj-ła. Wygi-ł. Wygi-ło. Rozpocz-łeś. Przyj-wszy. Rozpocz-liśmy. Wyci-wszy. Wyci-ty. Wyci-łaś. Zakł-wszy. Zakł-ty. Zakł-ł. Zapi-łam. Wspi-wszy się. Zż-wszy. Zż-ł. Zż-ty. Trz-słem. Trz-sły. Sprzątn-łem. Tchn-ł. Tchn-ła. Tchn-wszy. Natchni-ty. Brn-liśmy. Brn-ło. Brn-wszy. Zabrn-ć. Mkn-ł. Mkn-ła. Mkn-ło. Wymkn-wszy się. Zamkn-wszy. Dźwign-ł. Podźwign-liśmy. Drgn-ł. Drgn-ło. Sięgn-ć. Sięgn-wszy. Sięgn-liśmy. Rąbn-ł.

Dyktando XLVI.

ę i ą, em, en i om, on w środku wyrazów.

§ 157. Przepisz do kajetu podane niżej wyrazy i zapamiętaj, że w środku wyrazów pisze się zgodnie z wymawianiem **ę i ą**, bardzo zaś rzadko i tylko w wyrazach z języków obcych **em, en, om i on**.

Ręka, gęba, księga, męka, nędza, jędza, potęga, gawęda, wstęga, zachęta, zęby, dęby, gołębie, błędy, święto, mięso, gęś, część, pamięć, chęć, pięść, pięć, obręcz, poręcz, wstręt, pręt, węch i t. d.

Mąż, dąb, książdź, gołąb, błąd, swąd, sąd, wąż, wzgląd, rząd, urząd, przegląd, tysiąc, przesąd, szeląg i t. d.

ale

Cmentarz, dentysta, kredens, student, elementarz, stempel, temperatura i t. p.

Kompanja, pompa, gont, konserwy, Konstanty, kontrola, konfitury i t. p.

§ 158. Przepisz podane niżej wyrazy, kładąc zamiast kresek opuszczone litery.

Wzór. Sądowy. Cmentarny.

S-dowy. Cm-tarny. R-kawiczka. D-tystka. N-dzny. Stud-cki. Pot-żny. Elem-tarny. Gaw-dziarz. Ost-plować. D-bowy. Bł-dny. P-pować. Przes-dny. K-trolować.

Dyktando XLVII.

Powtórzenie prawideł, zawartych w tym rozdziale.

ę zgodnie z wymawianiem pisze się w deklinacji:

1) w przypadku IV-ym l. p. rzeczowników rodza-

ju żeńskiego na **a** i **i** (oprócz pani — panią) oraz w rzeczownikach rodzaju męskiego na **a** i **o**;

2) w wyrazach **mię, cię, się** oraz w przypadku IV-ym l. p. zaimka **ta — tę**;

3) na końcu rzeczowników, które we wszystkich innych przypadkach mają zgłoskę **eń** lub **ęć**, której niema w mianowniku.

a pisze się w deklinacji:

1) w przypadku VI-ym l. p. wszystkich rzeczowników, zaimków i przymiotników rodzaju żeńskiego, w tymże przypadku rzeczowników rodzaju męskiego na **a** i **o** i zaimków **mna, toba, soba**;

2) w przypadku IV-ym l. p. wszystkich zaimków (oprócz **mię, cię, się, tę**), przymiotników i liczebników rodzaju żeńskiego;

3) w przypadku II-im l. mn. rzeczowników, zakończonych w przypadku 1-ym l. p. na **e** (dziewcze — dziewcząt).

e i **a** pisze się w konjugacji:

1) **e** w osobie 1-ej l. p., **a** w osobie 3-ej l. mn.;

2) **a** w imiesłowach na **-ać, -ący, -ące, -ące**;

3) **a** w czasie przeszłym w rodzaju męskim w liczbie pojedynczej oraz w imiesłowie zaprzeszłym słów, mających przed **ć** samogłoskę **a** (dać, dałem, dałeś, dał, zadawszy);

e w czasie przeszłym rodzaju żeńskiego i nijakiego obydwu liczb (dełam, -aś, -a, -o, deliśmy, -łyśmy i t. d.).

e i **a** pisze się też zgodnie z wymawianiem w środku wyrazów oprócz niewielu słów obcych, wymienionych w § 157, w których dźwięk nosowy oddajemy przez **em**, **en** i **om**, **on**.

Dyktando XLVIII.

Zakończenia **-ym**, **-im**, **-emi**.

§ 159. Przepisz podane niżej przykłady, kładąc zamiast kresek zakończenia.

R. m.	R. n.
N. tym razem	t- ym okiem
Mc. w t- razie	o t- oku
N. dobr- ym czynem	dobr- ym dziełem
Mc. o dobr- ym czynie	o dobr- ym dziele
N. star- zwyczajem	jedn- skinieniem
Mc. o star- zwyczaju	w jedn- skinieniu
N. polsk- im obyczajem	gładk- im obejściem
Mc. o polsk- im obyczaju	o gładk- im obejściu
N. ostatn- groszem	słodk- spojrzeniem
Mc. o ostatn- groszu	o słodk- spojrzeniu

Prawidło. W narzędniku i miejscowniku liczby pojedynczej zaimków, przymiotników, liczebników i imiesłowów pisze się bez różnicy rodzaju **-ym**, **-im**¹⁾.

¹⁾ Uwaga dla nauczyciela.

Galicyjska Rada Szkolna zaleca pisanie **.ym** (**-im**) w rodzaju męskim, **-em** — w nijakim. Proszę przeczytać o tym w „Gramatyce języka polskiego“ Ad. Ant. Kryńskiego w wyd. II-im, na str. 341 i następnych.

§ 160. Podane niżej rzeczowniki z zaimkami, przymiotnikami, liczebnikami i imiesłowami napisz w narzędniku i miejscowniku l. p.

Wzór. Dziwnym wypadkiem — o dziwnym wypadku.

Dziwny wypadek. Wschodni typ. Szczęśliwy traf. Cudowne zjawisko. Liczne towarzystwo. Słodkie mleko. Moje dzieciństwo. Pierwszy krok. Zachodzące słońce.

§ 161. Przepisz podane niżej przykłady, kładąc zamiast kresek zakończenia.

dobr- ę mi uczyn- [kami	dobr-emi radami	dobr-emi dziełami
smutn- uśmiecha- [mi	smutn- twarzami	smutn- wspom- [nieniami
swoj- palcami	swoj- rękoma	swoj- oczyma
z otwart- ludźmi	otwart- drzwiami	otwart- ustami.

Prawidło. W narzędniku liczby mnogiej zaimków, przymiotników, liczebników i imiesłówów pisze się bez różnicy rodzajów **-emi** ¹⁾.

§ 162. Napisz w narzędniku liczby mnogiej następujące rzeczowniki z zaimkami, przymiotnikami, liczebnikami i imiesłowami.

Mój koń. Twoje codzienne zajęcie. Ostatnia godzina. Poważny zarzut. Zasłużona kara. Tonący okręt. Płonąca świeca. Płaczące dziecko. Pierwszy dzień letni.

¹⁾ Uwaga dla nauczyciela.

Galicyska Rada Szkolna zaleca pisanie **-ymi (-imi)** w rodzaju męskim, **-emi** — w rodzaju żeńskim i nijakim.

Dyktando XLIX.

-emy, -imy, (-ymy); -eć i -ić w słowach.

§ 163. Dokończ ćwiczenia.

Wieże	—	wieziemy.	Broni	—	bronimy.
Piecze	—	. . .	Uczy	—	. . .
Dmie	—	. . .	Cierpi	—	. . .
Bierze	—	. . .	Słszy	—	. . .
Umie	—	. . .	Krzyczy	—	. . .
Je	—	. . .	Milczy	—	. . .
Wie	—	. . .	Chodzi	—	. . .

Prawidło. W osobie 1-ej l. mn. mówi się i pisze **-emy**, jeżeli osnowa terażniejszości, którą się poznaje w 3-ej os. l. p., kończy się na **e**, a **imy (ymy)**, jeżeli osnowa terażniejszości kończy się na **i**.

§ 164. Przepisz podane niżej wyrazy, kładąc zamiast kresek spółgłoski **e, ie, i** lub **y**.

Wzór. Bolejemy. Chwalimy.

Bolej-my. Chwal-my. Plam-my. Pędz-my. Drz-my. Leż-my. Mus-my. Wol-my. Czuj-my. Myśl-my. Bij-my. Chodz-my. Top-my. Widz-my. Kol-my. Patrz-my. Krzycz-my. Siedz-my. Płac-my.

§ 165. Dokończ ćwiczenia.

Bronił	—	bronić.	Bolał	—	boleć.
Uczył	—	. . .	Oniemiał	—	. . .
Czcł	—	. . .	Cierpiał	—	. . .
Spieszyl	—	. . .	Słsział	—	. . .

Prawidło. **-ić (yć)** pisze się w bezokoliczniku, jeżeli w czasie przeszłym mamy **il (yl)**, **-eć** (nie zaś, **-ić**), lub **-ać**, jeżeli w czasie przeszłym **-ał**, lub **-arł**; np. **darł**, **marł** i t. p.

§ 166. Przepisz podane niżej wyrazy, kładąc zamiast kresek **e, i (y)**.

Uboż-ć. Leż-ć. Odwiedz-ć. Wol-ć. Zniewol-ć. Chodz-ć. Błyszcz-ć. Ucz-ć. Patrz-ć. Słysz-ć. Pozwol-ć. Zmus-ć. Wy-patrz-ć.

Dyktando L.

ij i ej w rozkazniku.

§ 167. Dokończ ćwiczenia.

Dać	—	dmie	—	dmij.	Śmiać się—śmieje się—śmiej się.
Ciać	—	tnie	—	. . .	Starzec się—starzeje się— . . .
Trzeć	—	trze	—	. . .	Odziać się—odzieje się— . . .
Mrzeć	—	mrze	—	. . .	Lać —leje — . . .
Zwać	—	zwie	—	. . .	Siać —sieje — . . .
Miać	—	mnie	—	. . .	Grzać —grzeje — . . .
Dźwignąć	—	dźwignie	—	. . .	Chcieć —chce — . . .
Krzyknąć	—	krzyknie	—	. . .	Umieć —umie — . . .
					Śmieć —śmie — . . .

Prawidło. **-ij (yj)** pisze się w rozkazniku przy zbiegu dwu spółgłosek (tudzież w spojrz**ij**, wyjr**z**z**ij**, b**ij**, p**ij**, w**ij** . . .), **ej** —tylko w słowach, mających w bezokoliczniku **-ać** i **-eć**, a w czasie teraźniej-

szym przyrostek **je** (lać — leje — lej, boleć — boleje, boleć, tudzież w chciej, umiej, śmieć (które ten przyrostek miały w staropolszczyźnie).

§ 168. Napisz według wzoru w rozkazniku podane niżej słowa.

Wzór. Sięgnąć — sięgnie — sięgnij.

Sięgnąć — sięgnie — . . .	mdleć — mdleje — . . .
ssać — ssie — . . .	cisnąć — ciśnie — . . .
żąć — żnie — . . .	pragnąć — pragnie — . . .
boleć — boleje — . . .	giąć — gnie — . . .
rwać — rwie — . . .	pieć — pieje — . . .
drzeć — drży — . . .	ciągnąć — ciągnie — . . .
tchnąć — tchnie — . . .	ziać — ziele — . . .
dziać się — dzieje się — . . .	błysnąć — błysnie — . . .
brnąć — brnie — . . .	butwieć — butwieje — . . .
wiać — wieje — . . .	odpocząć — odpocznie — . . .
lgnać — lgnie — . . .	topnieć — topnieje — . . .

Dyktando L1.

Imiesłów zaprzeszy na **-szy**.

§ 169. Dokończ ćwiczenia.

Dąć — dą-w-szy.	Nieść — niós-szy.
Brać — . . .	Wieźć — wióz . . .
Ciągnąć — . . .	Gnieść — gniót . . .
Związać — . . .	Wieść — wiód . . .

Przeboleć — . . .	Ciec(-ciek)— ciek . . .
Pobudować— . . .	Pomóc — pomóg...
Zabronić — . . .	Drzeć (dr) — dar . . .

Prawidło. W imiesłowach zaprzeczłych od osnów zakończonych na spółgłoski należy pisać samo **-szy** bez **l**¹⁾).

§ 170. Dokończ ćwiczenia.

Bić—biwszy. Przywieźć (przywiozę)—... Zaplątać—...
 Wydrzeć (wydar)—... Pozwolić—... Przybiec (przybieg)—...
 Wysłuchać — ... Uciec (uciek) — ... Poznać — ... Iść
 (szed) — ... Przygnieść (przygniót) — ... Przeczytać — ...
 Napisać — ... Odpowiedzieć — ...

Dyktando LII.

Bezokolicznik słów z osnową na **k i g**.

§ 171. Dokończ ćwiczenia.

Cieknę (ciekę) — ciec.	Biegnę (biegę) — biec.
Piekę — ...	Legnę (legę) — ...
Przyrzeknę (przy- [rzekę) — ...	Lęę — lą . . .
Tłukę — ...	Mogę — mó . . .
Wlekę — ...	Strzegę — ...
	Za-przęgnę (za-przęgę)—za-przą . . .
	Przy-sięgnę (przy-sięgę)—przy-sią . . .
	Strzygę — ...

¹⁾ Uwaga dla nauczyciela.

Proszę porównać w tym względzie uchwały Krak. Akad. Umiej. str. 4, punkt 8 z tym, co pisze Ad. Ant. Kryński w swej „Gramatyce“ na str. 345 i 346.

Prawidło. **c** (nie zaś **dz**) pisze się w bezokoliczniku słów z osnową na **k** i **g**¹⁾.

§ 172. Dokończ ćwiczenia.

Uciek**nę** (uciek**ę**)—uciec**ę**. Wypiek**ę**—... Przyrzek**ę** — ...
 Utluk**ę** — ... Zawlek**ę** — ... Przybieg**ę** (przybieg**ę**) — ...
 Poleg**ę** (poleg**ę**) — ... Wylęg**ę** — wylą... Pomog**ę** —
 pomó... Przestrzeg**ę** — ... Wyprzeg**ę** — wyprzą... Dosięg**ę** —
 dosiąc... Przystrzyg**ę** — ...

D y k t a n d o L111.

Przyrostki.

Przyrostki **-stwo, -ski, -sko.**

§ 173. Dokończ ćwiczenia.

Kalisz	—	kal iski .	Bóg—bó -stwo , bo -sko .
Olkusz	—	. . .	Towarzysz—
Brześć	—	. . .	Mąż —
Praga	—	. . .	Mnogi —
			Zwycięzać —

Prawidło. W wyrazach z przyrostkami: **-ski, -stwo, -sko** pisze się zawsze **s**.

¹⁾ Uwaga dla nauczyciela.

Proszę porównać uchwały Krakowskiej Akademii Umiejętności str. 4, punkt 7 z tym, co pisze Ad. Ant. Kryński w swojej „Gramatyce“ na str. 339 i następnych.

Uwaga. Końcowe spółgłoski osnowy **sz** i **ż** przed przyrostkiem **-ski** upodobniły się, a następnie znikły (**Czech** — czesz**sz**ski — czesski — czeski, Praga — pra**ż**ski — prasski — praski).

§ 174. Napisz podług wzoru podane niżej wyrazy jako przymiotniki.

Wzór. Hamburg — hamburski.

Hamburg. Kaukaz. Prusy. Tyflis. Sas. Norymberga. Petersburg. Norwegja. Kopenhaga. Elbląg. Paryż. Papież. Ryga. Włochy.

§ 175. Dokończ ćwiczenia.

Ojciec	—	ojco w ski	—	ojco st wo.	Szewc	—	szew st wo.
Król	—	.	.	.	Prawodawca	—	.
Wójt	—	.	.	.	Plugawy	—	.
Wuj	—	.	.	.	Prawodawca	—	.
Stryj	—	.	.	.	Znawca	—	.

Prawidło. Przed przyrostkiem **-stwo** opuszcza się **w** w wyrazach od przymiotników na **-ow -ski (-ew -ski)**, lecz zachowuje we wszystkich innych wypadkach oprócz: **leniwy — lenistwo**.

§ 176. Napisz podług wzoru podane niżej wyrazy, jako przymiotniki i rzeczowniki na — **stwo**.

Wzór. Sędzia — sędzi**w**ski — sędzi**st**wo.

Sędzia. Podsądek. Mistrz. Rządca. Żyd. Jan. Adam. Trzpiot. Łotr. Szpieg.

Dyktando LIV.

c i dz przed **-two i -ki**.

§ 177. Dokończ ćwiczenia.

Brat	—	bractwo	—	bracki.	Sąsiad	—	sąsiedztwo	—	sąsiedzki.
Opat	—	. . .	—	. . .	Wojewoda	—	. . .	—	. . .
Kozak	—	. . .	—	. . .	Świątokradca	—	. . .	—	. . .
Tkacz	—	. . .	—	. . .	Możnowładca	—	. . .	—	. . .

Prawidło. **dz** przed **-two i -ki** pisze się tylko w wyrazach od osnów na **d** (lud — ludzki), we wszystkich innych tak, jak się wymawia **c** (brat — bractwo — bracki).

§ 178. Napisz podług wzoru podane niżej wyrazy jako przymiotniki.

Wzór. Ludzki. Świecki.

Lud. Świat. Gromada. Szwed. Turek. Grek. Żmudź. Bośniak. Gród. Grenlandja. Got. Szkot. Słowak.

§ 179. Przepisz podane niżej wyrazy, kładąc zamiast kresek opuszczone litery.

Wzór. Dowództwo.

Dowó-two. Powó-two. Śle-two. Szlache-two. Boga-two. Siero-two. Świade-two. Próznia-two. Żebra-two. Górni-two. Jedyna-two.

Dyktando LV.

Przyrostki **-ka, -ki, -ca.**

§ 180. Dokończ ćwiczenia.

Przechad**z**ać — przechad**z**ka.
Zasad**z**ać — . . .
Wyprowad**z**ać — . . .

Prawidło. **dz** (nie **c**) pisze się przed przyrostkiem **-ka** w wyrazach od osnów na **d** (**dz**).

§ 181. Przepisz podane niżej wyrazy.

bliz z -ki, -ka, -kie, -ko	waz z -ka, -ki, -ce
grzą z -ki, -ka, -kie, -ko	obra z -ki, -kowy
niz z -ki, -ka, -kie, -ko	francu z -ka
rze z -ki, -ka, -kie, -ko	obowią z -ki, -kowy
śliz z -ki, -ka, -kie, -ko	znalaz z -ca
wą z -ki, -ka, -kie, -ko	wynalaz z -ca.

Prawidło. Przed **-ki, -ka, -ko, -kowy** oraz **-ca** zachowuje się osnowne **z**.

Uwaga. Sześć wymienionych wyżej przymiotników mają przyrostek **-ki** tak jak gład**-ki**, nie zaś **-ski**, jak pra**-ski**, francu**-ski** i t. d.

§ 182. Dokończ ćwiczenia.

Rząd — rządca, rządczyni, rządcostwo.
Rada —
Nakład —

Prawidło. Przed przyrostkiem **-ca** (**czyni**, **-costwo**, **-czy**) pisze się **d** osnowne, nie **dz** (rząd—rządca).

§ 183. Przepisz podane niżej wyrazy, kładąc zamiast kresek opuszczone litery.

Przewó-ca. Ra-czyni. Rzą-czyni. Wła-ca. Nakła-ca. Święto-kra-ca. Wycho-ca. Ra-costwo. Rzą-costwo. Śle-czy. Moźnowła-czy. Dora-czy. Dora-ca.

Dyktańdo LVI.

sz przed **cz**.

§ 184. Dokończ ćwiczenia.

Polski	—	pols sz czyzna.
Królewski	—	. . .
Cudzoziemski	—	. . .
Pański	—	. . .
Słowiański	—	. . .

Prawidło. **sz** (nie zaś **s**) pisze się przed **cz** w wyrazach z przyrostkiem **-izna** (po **cz -yzna**). Tylko w mę**ż**czyzna i chorą**ż**czyzna pisze się **ż**.

§ 185. **sz** (nie **s**) pisze się także przed **cz** w wyrazach z innemi przyrostkami, jak oto: pias**szcz**-ysty, mies**szcz**-anin i t. p., tudzież w środku, na początku i na końcu wyrazów: pus**szcza**, **szcz**ątek i t. p.

§ 186. Przepisz podane niżej wyrazy, kładąc zamiast kresek opuszczone litery.

Wzór. Mie**sz**czaństwo.

Mie-aństwo. Uczę-ać. W-ąć. Wło-yzna. -ęśliwy. Angiel-yzna. -yt. O-ędzać. Francu-yzna. De-. Bar-. Probo-. Po-ę. Tłu-ę. Opu-ony.

Dyktando LVII.

ś i ź przed przyrostkami **-nie, -ni.**

§ 187. Dokończ ćwiczenia.

Bły s kać — bły ś niesz — bły ś nie.	Wię z nać — wię ź niesz — wię ź nie.
Cis s kać — . . . — . . .	Liz z nać — . . . — . . .
Ro s nać — . . . — . . .	Gry z nać — . . . — . . .

Wio s na — wio ś nie.	Bieliz z na — bieli ź nie.
So s na — . . .	Mężczy z na — . . .
Pro s na — . . .	Ojczy z na — . . .
Rado s ny — . . .	Przyja z ny — przyja ź ni, przyja ź nie.
Wła s ny — . . .	
Zazdro s ny — . . .	

Prawidło. **ś i ź** (nie **s i z**) pisze się przed przyrostkami **-nie i -ni.**

§ 188. Przepisz podane niżej wyrazy, kładąc zamiast kresek opuszczone litery.

Wzór. Pry**ś**nie. Grzę**ź**nie.

Pry-nie. Grzę-nie. Rozlu-nić. Czere-nia. Wi-**nia**. W goto-wi-nie. Na pańszczy-nie. Ja-ni. Żało-nie. Spółcze-ni. Żele-niak.

ś i **ź** przed **ć** w bezokoliczniku.

§ 189. Dokończ ćwiczenia.

Gryzę — gryźć.	Kładę — kłaść.
Wiozę — ...	Plotę — ...
Zawiozę — ...	Pasę — ...

Prawidło. **ź** przed **ć** pisze się w słowach z osnową na **z** (gryzę — gryźć), **ś** — w słowach z osnową na **d, t i s**.

§ 190. Napisz bezokolicznik słów następujących.

Niosę. Miotę. Lezę. Bodę. Kładę. Przędę.

§ 191. Przepisz podane niżej słowa, kładąc zamiast kreski **ś** lub **ź**.

Wzór. Wynieść.

Wynie-ć. Przywie-ć. Znale-ć. Przebo-ć. Wyprzą-ć. Przegry-ć. Odgry-ć. Wypa-ć. Kra-ć. Wytrzą-ć. Wygnie-ć. Przyj-ć. Odej-ć. Zaj-ć. Wyj-ć. Wymie-ć.

Dyktando LVIII.

Powtórzenie prawideł, zawartych w tym rozdziale.

1) W wyrazach z przyrostkami **-ski, -stwo, -sko** pisze się zawsze **s** (Francuz — francuski, Praga — praski).

2) Przed przyrostkiem **-stwo** opuszcza się **w** w wyrazach od przymiotników na **-ow-ski (-ew-ski)**: **królewski** — **królestwo**, lecz zachowuje we wszystkich innych wypadkach oprócz **leniwy** — **lenistwo**.

3) **dz** przed **-two** i **-ki, -kość** pisze się tylko w wyrazach od osnów na **d** (**lud** — **ludzki, ludzkość**).

4) Podobnie pisze się **dz** (przed przyrostkiem **-ka**) w wyrazach od osnów na **d** (**sad**, **posadzka, zasadzka**).

5) Przed przyrostkiem **-ki, -ka, -ko** oraz **-ca** zachowuje się osnowne **z** (**blizki, wazka, blisko, wynalazca**).

6) **d** (nie zaś **dz**) pisze się przed przyrostkiem **-ca, (-czyni, -costwo** i t. p.): **radca, radczyni, radcostwo**.

7) **sz** (nie zaś **s**) pisze się przed **cz** w wyrazach z przyrostkiem **-izna** (**cudzoziemszczyzna**), lecz **ż** w **mężczyzna** i **chorążczyzna**).

8) **ś** i **ź** (nie zaś **s** i **z**) pisze się przed przyrostkami **-nie** i **-ni** (**wiośnie, przyjaźnie, błysnie**).

9) **ż** przed przyrostkiem **ć** pisze się w bezokoliczniku słów z osnową na **z, ś** — w słowach z osnową na **d, t** i **s**.

Przedrostki.

od-, nad-, pod-, bez-, roz-, wez-, wz-, z-.

192. Przepisz podane niżej wyrazy i podkreśl przedrostki odmiennie wydrukowane.

Wzór. **Odkruszyć.**

od kruszyć	na dkruszyć	pod kopać
od kleić	na dchodzić	pod chodzić
od chodzić	na dstawiać	pod stawiać
od powie dz	na dcia gn ać	pod pierać
od prawa		pod trzymać

Prawidło. W przedrostkach **od-, nad-, pod-**, zawsze pisze się **d**.

§ 193. Przepisz podane niżej wyrazy, kładąc zamiast kresek opuszczone litery.

Wzór. Odł**o**żyć.

O-ł**o**żyć. Prze-staw**i**ć. O-tr**a**cić. Na-murow**a**ć. Na-ł**o**żyć.
Po-kreśl**i**ć. O-korkow**a**ć. Po-pi**a**ć. O-strasz**y**ć. O-jech**a**ć. Po-por**a**.
O-pow**i**ed**z**. Po-pal**i**ć. Po-trzym**a**ć. O-wied**z**ić. O-t**a**d. O-k**a**d.
Po-słuch**a**ć. O-pow**i**edzial**n**y. Na-zwycz**a**jny.

§ 194. Dokończ ćwiczenia.

Czynny — be zczynny.	Palić — roz palić.
Karny — . . .	Krzewić — . . .
Płatny — . . .	Ciąć — . . .
Senny — . . .	Kazać — . . .

Prawidło. W przedrostkach **bez-** i **roz-** zawsze pisze się **z**.

§ 195. Przepisz podane niżej wyrazy, kładąc zamiast kresek opuszczone litery.

Wzór. Bez**z**pieczny.

Be-pieczny. Ro-pacz. Ro-prawa. Ro-biór. Be-denny. Be-cielesny. Be-celowy. Be-domny. Be-imienny. Be-dzienny. Be-kostny. Be-krwisty. Be-ładny. Be-pośredni. Be-powrotny. Be-siły. Be-wiedny. Be-warunkowy. Be-władny. Be-zasadny. Be-zębny. Ro-dać. Ro-bity. Ro-tropny. Ro-sadzić. Ro-kopać. Ro-kuć. Ro-kazanie.

Dyktando LX.

§ 196. Dokończ ćwiczenia.

Brać — **w**ezbrać.

Dąć — **wz** . . .

Gardzić — . . .

Przeć — **w**esprzeć.

Trzymać — **ws** . . .

Kazać — . . .

Prawidło. W przedrostkach **w**ez- i **wz-** pisze się:

1) **z** przed głośniami (twardymi i miękkimi):
b, d, g . . .

2) **s** przed cichymi (twardymi i miękkimi):
p, t, k, ch . . .

§ 197. Napisz podane niżej wyrazy z przyrostkami **w**ez-, **wz-**, lub **w**es-, **ws-**.

Wzór. **W**zbudzić. **W**spomóc.

Budzić. Pomóc. Trząsnąć. Tchnąć. Brać. Chodzić.

§ 198. Przepisz podane wyrazy, kładąc zamiast kresek przedrostki **w**ez-, **w**z-, **w**es-, lub **w**s-.

-dychać. -tchnienie. -pak. -parcie. -głowie. -dłuż. -garda.
-pomnienie. -pólczucie.

Dyktando L^{XI}.

§ 199. Dokończ ćwiczenia.

Bratać się—zbratać się.	Padać — spadać.
Bić — . . .	Piać — . . .
Dobyć — . . .	Toczyć — . . .
Godzić — . . .	Kończyć — . . .
Giąć — . . .	Kierować — . . .
Hołdować— . . .	Chronić — . . .

Prawidło. Zamiast przedrostka **z** pisze się przedrostek **s** tylko przed twardymi i miękkimi **p, t, k, ch** oraz w słowie **ssać** ¹⁾.

§ 200. Napisz podane niżej wyrazy z przedrostkiem **z** lub **s**.

¹⁾ Uwaga dla nauczyciela.

Krakowska Akademia Umiejętności zaleca oprócz tego pisanie **s** przed **c** i **cz**: **s**cedzić, **s**czesać.

Wzór. **Sp**ijać. **Z**ginać.

Pijać. Ginać. Kierować. Chodzić. Jeść. Lepić. Moczyć. Kleić. Kruszyć. Czesać. Cedzić. Siadać. Potykać się. Poglądać. Ziębnać. Robić. Chudnać.

§ 201. Przepisz podane niżej wyrazy, kładąc zamiast kresek **z** lub **s**.

-bić. -giąć. -piąć. -hołdować. -sunąć. -szarzyć. -kończyć. -powiadać. -powieźć. -wiązać. -chronić. -kąd. -tąd. -tamtąd. -kądinąd. -kruszyć. -toczyć. -palić. -pochmurnieć. -piec. -piekota.

Dyktando LXII.

Powtórzenie prawideł, zawartych w tym rozdziale.

- 1) W przedrostkach: **od-** **nad-** i **pod-** pisze się zawsze **d**.
- 2) W przedrostkach: **bez-** i **roz-** zawsze **z**.
- 3) W przedrostkach: **wesz-** i **wz-** pisze się **z** przed głośniami: **b, d, g . . . , s** przed cichymi: **p, t, k . .**
- 4) Zamiast przedrostka **z** pisze się przedrostek **s** przed cichymi twardymi i miękkimi: **p, t, k, ch** oraz w słowie **ssać**.

Spółgłoski **ś, sz, s** na początku i w środku wyrazów swojskich i obcych.

§ 202. Przepisz podane niżej wyrazy do kajetu i w razach wątpliwych zaglądaj do tego spisu.

ś w swojskich.

sz i **s** w obcych.

ściana
ściągać
ściek
ściełę
ścieżka
ścigać
ślad
śłę
 przy**ś**łę
ślub
śnić
śpi
śpioch
średni
świegotać

are**sz**t
 pa**sz**port
szkaplerz
szkarłat
szkiolet
szkopek
szlachciec
szpicruta
szpiczasty
sztuciec
sztuka
szych

skarpetki
smalec
smarować
snycerz
sspacer
spirytus
stalugi
stebnować
stelmach
stempel
stokfisz
stos
strofować
strucla
strych
sus

Prawidło. **ś** pisze się przeważnie w swojskich i niektórych obcych: **ś**ruba, **ś**lusarz, **ś**piż, **ś**rut, **ś**pichlerz; **sz** w obcych (w swojskich przed cz: szczaw, szczupły...);

s przeważnie w obcych (niektórych swojskich: spiąć, spinać, spis, spiekota, stukać, swędzić...)

Dyktando LXIII.

Spółgłoski podwójne i pojedyncze w wyrazach swojskich i obcych.

§ 203. Dokończ ćwiczenia.

Łam — łam-my.	Wróc—wróć-cie.	Mleć—meł-ł lub mieł-ł
Karm — . . .	Rzuć — . . .	meł-ła lub mieł-ła.
Stłum — . . .	Cuć — . . .	Pleć —
Nie kłam— . . .	Leć — . . .	

Prawidło. Spółgłoski podwójne pisze się w wyrazach polskich, jeżeli spółgłoska osnowy schodzi się z taką samą spółgłoską zakończenia.

§ 204. Dokończ ćwiczenia.

Dać — od-dać.	Zwłoka—bez-zwłoczny.	Zuć — z-zuć.
Dech — . . .	Zasada— . . .	Ziębnać— . . .
Dawno — . . .	Zęby — . . .	Wozić—w-wozić.

Prawidło. Spółgłoski podwójne pisze się także w wyrazach złożonych, jeżeli końcowa spółgłoska przedrostka schodzi się z taką samą spółgłoską początkową wyrazu.

§ 205. Dokończ ćwiczenia.

Czyn —czyn-ny.	Konny —konnnica.	Niemiecki—niemi
Dzień — . . .	Zakonny— . . .	Szkocki —
Zakon — . . .	Dzwon— . . .	Płocki —
Rano — . . .	Okienny— . . .	Grecki —
Koń — . . .		Świecki —
Okno — . . .		

Prawidło. Spółgłoski podwójne pisze się w wyrazach, w których ostatnia spółgłoska osnowna zeszyła się z taką samą spółgłoską przyrostka (konny, a stąd konnnica). Z tego też powodu piszemy **kk** w wyrazach lek**ki** i mię**kki** (zamiast leg-ki).

§ 206. Napisz podane niżej wyrazy, jako przymiotniki z przyrostkiem **ny**.

Wzór. Szkl**any**. Wios**enny**.

Szkło. Wiosna. Wapno. Drut. Miedź. Uczynek. Imię (imien-). Brzemie. Plemię. Srebro. Ołów. Sukno. Drzewo. Ściana. Korzeń. Rzemień. Jęczmień.

§ 207. Przepisz podane niżej wyrazy i podkreśl spółgłoski podwójne i pojedyncze.

Spółgłoski podwójne. Spółgłoski pojedyncze.

ballada	gramatyka
bull	suma
flotylla	ilustrować
idylla	klasa
Jagiełło	kolega
Radziwiłł	kolacja
Apollo	kasa
Hellada	prasa
lenno	profesor
madonna	Prusy
manna	rasa
mennica	Rosja
mokka	ruski
Mekka	grupa
Odessa	
Attika	
Otto	

Prawidło. Spółgłoski podwójne (**ll, ll, nn, kk, ss, tt**) pisze się w wyrazach cudzoziemskich, jeżeli wymawianie ich jest przeciągłe (ballada), jak np.

w wyrazie swojskim (kon**nn**y), pojedyncze — jeżeli w mowie słyszeć się daje brzmienie spółgłoski pojedynczej (Prus**y**) ¹⁾.

Powtórzenie prawideł, zawartych w tym rozdziale.

W wyrazach swojskich pisze się spółgłoski podwójne:

1) jeżeli spółgłoska osnowy schodzi się z taką samą spółgłoską zakończenia (ł**amm**y...);

2) jeżeli końcowa spółgłoska przedrostka schodzi się z taką samą spółgłoską początkową drugiej części wyrazu (o**dd**ech...);

3) jeżeli ostatnia spółgłoska osnowy schodzi się z taką samą spółgłoską przyrostka (kon**nn**y, lek**kk**i...).

W wyrazach cudzoziemskich pisze się spółgłoski podwójne, jeżeli wymawianie ich jest przeciągłe (ba**ll**ada), pojedyncze — jeżeli w mowie słyszeć się daje brzmienie spółgłoski pojedynczej (Prus**y**).

Dyktando LXIV.

¹⁾ Uwaga dla nauczyciela.

Galicyjska Rada Szkolna zaleca wogóle pisanie pojedynczych spółgłosek w wyrazach obcych. Robi jednak wyjątek dla **ll**, **nn** i **rr**, lecz w spolszczonych każe pisać spółgłoski pojedyncze: kole**g**a...

-ja (-jo, -je) w wyrazach przyswojonych przeważnie z łacińskiego i greckiego.

§ 208. Przepisz podane niżej wyrazy i podkreśl zgłoski końcowe.

akadem ja	geometr ja
Angl ja	Grec ja
arm ja	histor ja
Austr ja	Hiszpan ja
Az ja	Ind je
bibl ja	Jul ja
chem ja	kaligraf ja
Dan ja	kolon ja
Franc ja	komed ja
kop ja	Ros ja
lin ja	relig ja
Mar ja	wakac je
poez ja	Zof ja

Prawidło. **ja** pisze się zgodnie z wymawianiem w wyrazach przyswojonych przeważnie z łacińskiego i greckiego.

§ 209. Przepisz podane niżej wyrazy, kładąc zamiast kresek opuszczone zgłoski.

Wzór. Akac**ja**.

Akac-. Arab-. Armen-. Bawar-. Belg-. Famil-. Filozof-. Konwal-. Lil-. Mum-. Norweg-. Ortograf-. Paraf- Pers-. Sakson-. Szwec-. Turc-. Zoolog-.

§ 210. Dokończ ćwiczenia.

Akacja	—	akacji	—	na akacji	—	akacje	—	akacji.
Armja	—	. . .	—	w . . .	—	. . .	—	. . .
Familja	—	. . .	—		—	. . .	—	. . .
Sesja	—	. . .	—	na . . .	—	. . .	—	. . .
Tradycja	—	. . .	—	w . . .	—	. . .	—	. . .
Historja	—	. . .	—	w . . .	—	. . .	—	. . .

Prawidło. W dopełniaczu l. p. i mn. oraz w celowniku i miejscowniku l. p. rzeczowników przyswojonych na **ja** pisze się **ji** (w swojskich tylko **i—szyja—szyi**).

§ 211. Podane niżej wyrazy napisz jako przymiotniki.

Wzór. Marja — maryjski. Religja — religijny.

Marja. Belgja. Rosja. Religja. Familja. Policja.

§ 212. Przepisz podane niżej wyrazy i podkreśl zgłoski końcowe.

Emiljan	Juljusz
fortepjan	notarjusz
Juljan	nuncjusz
bruljon	gimnazjum
buljon	seminarium
miljon	studjum

Prawidło. **jan, jon, jusz, jum** pisze się zgodnie z wymawianiem w wyrazach przyswojonych.

§ 213. Według wzoru dopisz do każdego wyrazu pochodne.

Wzór. Notarjusz — notarjalny.

Notarjusz. Kurjer. Gimnazjum.

§ 214. Przepisz podane niżej wyrazy i podkreśl zgłoski **-ja, -jo, -je**.

Ad r jatyk	aud j encja
al j ans	Ch r yst j anja
d j abeł	gregor j ański
d j adem	hel j otrop
D j ana	hig j ena
entuz j azm	id j ota
Egipc j anin	Ind j anie
Etjop j a	pac j ent
glad j ator	war j ować.

Prawidło. **ja, je, jo** pisze się zgodnie z wymawianiem w środku wyrazów przyswojonych.

Powtórzenie prawideł, zawartych w tym rozdziale.

-ja, -je, -jo zgodnie z wymawianiem pisze się na końcu i w środku wyrazów przyswojonych z łacińskiego i greckiego, a mających w tamtych językach połączenia samogłosek **-ia, -ie, -io**, lecz pisze się zgodnie z wymawianiem **-io, -iu** (a po **r-yu**) w wyrazach: **bio**grafja, **bio**logja, **Pius** i **tryumf**;

-ija, -yja, -ije, -yjo w wyrazach: **fijo**łek, **fio**letowy, **kli**jent, **hi**jena, chrześc**i**janin, **Try**jest, **patryjo**ta, **Sy**jon¹⁾.

¹⁾ Uwaga dla nauczyciela.

Krakowska Akademia Umiejętności zaleca pisanie w tych wyrazach **-ia, -ie**, a po **c, d, r, s, t, z** — **ya**, tylko w wyrazie chrześcijanin — **ija**. Proszę przeczytać o tym w „Gramatyce“ Ad. Ant. Kryńskiego w wyd. II-im na str. 347 i następnych.

Dyktando LXV.

Duże litery.

§ 215. Przepisz podane niżej imiona własne osób, nazwiska rodowe i przydomki.

Imiona własne osób.	Nazwiska rodowe.	Przydomki.
Kazimierz	Piast	Bolesław Chrobry
Zbigniew	Oleśnicki	Kazimierz Wielki
Adam	Mickiewicz	Władysław Łokietek
Juljusz	Słowacki	Zygmunt Stary
Eliza	Orzeszkowa	Henryk Pobożny
Henryk	Sienkiewicz	Bolesław Śmiały

Prawidło. Dużemi literami pisze się: imiona własne osób, nazwiska rodowe i przydomki (Jan **Trzeci**).

§ 216. Przepisz podane niżej rzeczowniki, rozdzieliwszy je przedtym według wzoru na następujące grupy.

Wzór. Nazwy miast: Warszawa . . .

„ wsi: Wilanów . . .

„ państw:

„ części świata:

„ rzek:

„ gór:

„ wysp:

Warszawa. Wilanów. Francja. Europa. Wisła. Tatry.
Rugja. Siedlce. Czerniaków. Szwajcarja. Azja. San. Karpaty.
Sycylja. Częstochowa. Otwock. Austrja. Afryka. Warta. Alpy.

Korsyka. Płock. Brzegi. Hollandja. Ameryka. Pilica. Wogiezy.
Kreta. Kalisz. Mienia. Belgja. Australja. Dunajec. Giewont. Ezel.

Prawidło. Dużemi literami pisze się nazwy miast, wsi,
państw, części świata i t. p.

§ 217. Napisz po dwie nazwy miast, wsi, państw, części
świata, rzek, gór, wysp i półwyspów.

Wzór. Łódź. Kraków.

§ 218. Dokończ ćwiczenia.

Europę zamieszkują różne narody i plemiona: **Anglicy**,
Białorusini, **Czesi** . . .

Prawidło. Dużemi literami pisze się nazwy narodów
i plemion.

Dyktando LXVI.

§ 219. Przepisz podane niżej nazwy złożone i podkreśl
przymiotniki.

Wzór. morze **Baltyckie**.

morze Baltyckie, morze Czarne, morze Północne, morze
Śródziemne, morze Adryatyckie . . .

ocean Wielki, ocean Południowy . . .

zatoka Gienueńska . . .

cieśnina Kaletańska . . .

jezioro Gienewskie . . .

półwysep Skandynawski . . .

przylądek Zielony . . .

góry Uralskie, góry Kaukaskie . . .

gubernja Warszawska, gubernja Siedlecka . . .

województwo Bełskie . . .

powiat Łowicki, powiat Piotrkowski . . .

posiadłości Portugalskie, ulica Marszałkowska, plac Zamkowy, ogród Saski, park Ujazdowski, zamek Olsztyński, grota Łokietkowska i t. d.

Prawidło. W nazwach geograficznych złożonych z rzeczownika pospolitego i przymiotnika wyróżniającego tylko ten ostatni pisze się dużą literą.

Uwaga. Te same przymiotniki pisze się małą literą, jeżeli określają pochodzenie przedmiotów z tych miejscowości, a więc: gubernja **Warszawska**, ale obuwie **warszawskie** i t. p.

§ 220. Napisz nazwy pięciu ulic w Warszawie i nazwy dziesięciu gubernji Królestwa Polskiego.

Wzór. ulica Żórawia . . . gubernja Warszawska.

Dyktando LXVII.

§ 221. Przepisz podane niżej nazwy dwuwyrazowe i podkreśl duże litery.

Nowy Świat

Krakowskie Przedmieś-

Stare Miasto [cie

Nowe Miasto

Krzywe Koło

Nowy Dwór

Morskie Oko
Czarny Staw
Czarny Dunajec

Kamieniec Podolski
Ruś Czerwona
Stany Zjednoczone.

Prawidło. W niektórych nazwach dwuwyrazowych pisze się duże litery w obu wyrazach. Podobnie pisze się dużemi literami tytuły instytucji, jak oto: Uniwersytet **Jagielloński**, Muzeum **Brytańskie** itp.

§ 222. Przepisz podany niżej list i podkreśl wyrazy pisa-
ne dużemi literami.

List Juljana Niemcewicza od Jana Śniadeckiego.

z Warszawy d. 19 lutego 1830 r.

Po długich staraniach i zachodach ukończyliśmy wreszcie posąg Kopernika i 5 lub 6 maja zamyślamy odsłonić na widok publiczny. Uroczystość ta nie byłaby zupełna, gdyby równie głośny po świecie astronom, ten, który u Polaków naukę tę wskrzesił, ustalił i pomnożył, gdyby, mówię, Jan Śniadecki obecnością Swoją dnia tego uświetnić nie raczył. Zapraszam więc imieniem całego Towarzystwa Przyjaciół Nauk **Jaśnie Wielmożnego Pana**, abyś nam bytności **Swej** na ten dzień nie odmówił, pewny, że nietylko Towarzystwo, ale publiczność całą, mnie zaś najwięcej uszczęśliwisz.

Prawidło. Dużemi literami pisze się tytuły i godności osób i władz w piśmie do nich zwróconym tudzież zaimki, stosujące się do tej osoby, do której piszemy; np. **Ty**, **Ciebie**, **Twój**, **Jego** i t. p.

§ 223. Napisz nazwy dni i miesięcy w roku.

Wzór. **p**oniedziałek . . . **s**tyczeń . . .

Prawidło. Małemi literami należy pisać nazwy dni i miesięcy.

Powtórzenie prawideł, zawartych w tym
rozdziale.

Dużemi literami pisze się:

- 1) imiona własne osób, nazwiska rodowe i przydomki (**A**dam **M**ickiewicz, **K**azimierz **Ł**okietek),
- 2) nazwy geograficzne (**A**fryka, **F**rancja),
- 3) nazwy narodów i plemion (**P**olacy, **M**azurzy),
- 4) przymiotniki wyróżniające w nazwach geograficznych złożonych z dwu wyrazów (morze **B**altyckie),
- 5) w obu wyrazach, jeżeli nazwa jest dwuwyrzowa (**N**owy-**Ś**wiat),
- 6) tytuły instytucji (**U**niwersytet **J**agielloński),
- 7) tytuły i godności osób tudzież zaimki w piśmie do nich zwróconym (**P**anie **S**ędzio, **T**y, **T**wój).

Małemi literami pisze się nazwy dni i miesięcy (**p**oniedziałek, **s**tyczeń).

Pisanie łączne i oddzielne wyrazów złożonych z przyimkami.

§ 224. Przepisz do kajetu podane niżej wyrazy i w razach wątpliwych zaglądaj do tego spisu.

z (s)

skąd, stąd, stamtąd, skądinąd, zinąd, znikąd, zowąd, zewsząd, zbliżka, zdaleka, zdawna, zdawien dawna, zlekka, znowu, zgoła, zdala, zciha, zgruba, znagła, zresztą, zewszystkiem.

z kolei, **z** pyszna, **z** pańska, **z** polska . . .

za

zaiste, zaprawdę, zapewne, zatym, zaledwie, zaraz, zanadto.

za daleko, **za** długo . . . (podobnie przed przymiotnikami: **za** drogi . . .).

Prawidło. Przysłówki pisze się łącznie z przyimkami, lecz oddzielnie wyrażenia przysłówkowe, jak oto: **z kolei, z polska, z węgierska** oraz **za długo, za daleko, za widna, za młodu.**

§ 225. Przepisz do kajetu podane niżej wyrazy i w razach wątpliwych zaglądaj do tego spisu.

do

dokąd, dotąd, dopóty, dopóki, dopókąd, dodnia, dosyć, dotychczas.

do woli, **do** późna, **do** rana, **do** jutra, **do** wczoraj, **do** niedawna, **do** dziś, **do** dziś dnia.

od

odkąd, odąd, oddawna, od-
niedawna, odwiecznie, od-
razu.

od jutra, **od** wczoraj, **od** dziś,
od onegdaj.

po

pokąd, potąd, potym, pojutrze,
pokrótce, powtórnie, pomału,
potajemnie, pokryjomu, po-
jakiemu.

po kolei, **po** cichu, **po** pańsku,
po polsku . . . , **po** czemu, **po**
staremu . . . , raz **po** raz, **po**
pierwsze . . . , **po** co, **po** to,
po nic.

Prawidło. Oddzielnie pisze się:

1) **do** woli, **do** późna, **do** rana, **do** ju-
tra, **do** wczoraj, **do** niedawna, **do** dziś, **do**
dziś dnia.

2) **od** jutra, **od** wczoraj, **od** dziś, **od**
onegdaj.

3) **po** kolei, **po** cichu, **po** pańsku, **po**
polsku..., **po** czemu, **po** staremu..., **po** dziś
dzień, raz **po** raz, **po** pierwsze..., **po** co, **po** to,
po nic.

§ 226. Przepisz do kajetu podane niżej wyrazy i w ra-
zach wątpliwych zaglądaj do tego spisu.

na

nazad, nazbyt, naczczo, na-
prędce, napozór, nakoniec,
nareszcie, nazajutrz, nato-
miast, napowrót, natychmiast,

naprzód, nasamprzód naraz,
nateraz, natenczas, naówczas.

nad

nadto, nadzwyczajnie, nad-
zwyczaj.

nade

nadewszystko.

w

wkrótce, w tym, wcale, wraz,
w ręcz, wreszcie, wszecz,
wówczas, wtedy, wtenczas,
wprawdzie, wprzód, wprost,
wewnątrz, wdwojnasób.

przed

przedtym, przedwczoraj,
przdonegdaj, przededniem,
przedewszystkiem.

bez

bezpiecznie, bezpłatnie, bez-
czynnie, bezwzględnie.

bez wątpienia, bez porówna-
nia, bez zaprzeczenia, bez
mała, bez liku.

o

o tyle, o wiele, o mało, o ile,
o dużo, o niewiele.

Prawidło. Przyimki: **na, nad, nade, w, przed**, pisze się łącznie z przysłówkami, przyimek **bez** tylko w przysłówkach utworzonych z przymiotników (**bezpieczny — bezpiecznie**), przyimek **o** zawsze oddzielnie.

Powtórzenie prawideł, zawartych w tym rozdziale.

Przysłówki pisze się łącznie z przyimkami, lecz oddzielnie wyrażenia przysłówkowe, jak oto:

- 1) z kolei, z pyszna, z pańska, z polska...,
- 2) za długo, za daleko... (podobnież przed przymiotnikami: za drogi...),
- 3) do woli, do późna, do rana, do jutra, do wczoraj, do niedawna, do dziś, do dziś dnia,
- 4) od jutra, od wczoraj, od dziś, od onegdaj...,
- 5) po kolei, po cichu, po pańsku, po polsku, po czemu, po staremu..., po dziś dzień, raz po raz, po pierwsze..., po co, po to, po nic.
- 6) bez wątpienia, bez porównania, bez zaprzeczenia, bez mała, bez liku.
- 7) o tyle, o ile, o wiele, o mało, o dużo, o niewiele ¹⁾.

¹⁾ Uwaga dla nauczyciela.

Krakowska Akademia Umiejętności zaleca oprócz tego pisać oddzielnie: **na pozór, z blizka, z daleka, z dawna, z dawien dawna, na teraz, na prędko, od razu, od dawna**. Podaliśmy spis podług „Gramatyki“ Kryńskiego dla powodów, wyłuszczonych w przedmowie.

Dyktando LXIX.

Przyimki i spójniki złożone.

§ 227. Dokończ ćwiczenia.

około — wokoło — naokoło.

śródo — w . . . — po . . .

prócz — o . . .

poprzek — w . . .

przeciw — na . . .

wewnątrz — z . . .

nad — po . . .

między — po . . .

pod — z pod

poza — z . . .

ponad — z . . .

pomiędzy — z . . .

Prawidło. Przyimki złożone pisze się **łącznie**; **oddzielnie** tylko **z** (**z** pod...).

§ 228. Przepisz do kajetu podane niżej spójniki złożone.

aby, gdyby, żeby, ażeby, iżby, atoli, jeżeliby, przeto, zatem, choćby, chociażby, byleby, aczkolwiek, z tym wszystkim.

Prawidło. Spójniki złożone pisze się **łącznie**; oddzielnie: **z tym wszystkim**.

Dyktando LXX.

Przysłówek **nie**.

§ 229. Dokończ ćwiczenia.

nienawidzieć	wiemy	— nie wiemy.
niedomagać	robią	— . . .
niepokoić	słuchałem	— . . .
niecierpliwić	dbają	— . . .
niedołączyć	szukam	— . . .
niewolić	mam	— . . .

Prawidło. Przysłówek **nie** pisze się przed słowami **oddzielnie**.

Łącznie pisze się tylko ze słowami, których nie używa się bez **nie** (**niepokoić**) oraz w wyrażeniu nieosobowym niema; np. **niema** go w domu, ale on **nie ma** w domu książki.

§ 230. Przepisz podane niżej słowa, kładąc przed niemi zamiast kresek przysłówek **nie**.

Wzór. **Nie** masz.

— masz. — czuję. — nawidzę. — cierpliwią się. — dałem. — odszukałem. — domagam. — mówię. — kupią. — widują. — pokoi. — zatrzymywać. — zapłacił. — troszczyć się. — dołącznie. — wychodzę. — dotrzymał. — używam. — pozwala. — wiem.

§ 231. Dokończ ćwiczenia.

rozważa	— nierozważa.	tutaj	— nie tutaj.
smak	— . . .	tam	— . . .
prawda	— . . .	tu	— . . .
rozumny	— nierozumny.	dziś	— nie dziś.
smaczny	— . . .	co dzień	— . . .
prawdziwy	— . . .	wczoraj	— . . .
rozumnie	— nierozumnie.	często	— nie często.
słusznie	— . . .	prędko	— . . .

docześnie	— . . .	pilno	— . . .
raz	— nie raz.	mój	— nie mój.
ledwie	— . . .	nasz	— . . .
jeden	— . . .	sam	— . . .

Prawidło. Przysłówek **nie** jako przedrostek wchodzi w skład różnych części mowy i wtedy się pisze **łącznie**, (wtedy znaczy tyle prawie, co **bez**; np. nieład = bezład).

Oprócz słów pisze się przed innemi częściami mowy **oddzielnie**, gdy zaprzecza to, co w wyrazie jest powiedziane, żeby uwydatnić rzecz inną; np., **nie raz, nie dwa** powtarzałem ci to, **ale bez końca**; jeżeli jednak mówię: byłem tam **nie**raz, to przysłówek **nie** napiszę łącznie, bo tu nic nie podsuwam zamiast tego, co powiedziałem.

§ 232. Przepisz podane niżej zdania, kładąc zamiast kreszek przysłówek **nie**.

— wdzięczność jest dowodem złego serca. — wdzięczność, ale rozkaz zmusił go do tego. Ta potrawa jest smaczna. Nietylko — smaczna, lecz nawet gorzka jest ta potrawa. — czułe serce nędzą się nie wzruszy. — czułe, lecz oschłe ma on serce. Postąpiłeś — grzecznie. — grzeczna, lecz opryskliwa była ta odpowiedź. Ten postępek był — rozumny. — rozumny, lecz — dorzeczny był ten postępek.

Cząstki **ś, kolwiek, bądź, kroć, ż, że.**

§ 233. Dokończ ćwiczenia.

kto	—	kto ś	kto	—	ktob a dź	jak	—	jak że
co	—	. . .	co	—	. . .	tak	—	. . .
gdzie	—	. . .	kiedy	—	. . .	zrób	—	. . .
jak	—	jak kolwiek	dwa	—	dwak roć	gdy	—	gdy ż
który	—	. . .	pięć	—	. . .	przecie	—	. . .
gdzie	—	. . .	ile	—	. . .	ile	—	. . .

Prawidło. Cząstki nieokreślne: **ś, kolwiek, bądź, kroć** i wzmacniające **że, ż** pisze się na końcu wyrazów **łącznie**.

Słówka **co** i **jak**. Cząstka **to**.

§ 234. Dokończ ćwiczenia.

lepszy	—	co lepszy	jak	—	jak to
młodszy	—	. . .	ileż	—	. . .
najlepsze	—	. . .	mimo	—	. . .
najlepiej	—	jak najlepiej	już	—	. . .
gorzej	—	. . .	jest	—	. . .
najczęściej	—	. . .	było	—	. . .

Prawidło. Słówka **co** i **jak** przed wyrazami pisze się oddzielnie, lecz łącznie **coraz** i **codzień**; cząstka **to** po wyrazach pisze się **oddzielnie** ¹⁾.

¹⁾ Krakowska Akademia Umiejętności zaleca pisać cząstkę **to** po słowie oddzielnie: jest **to**, był **to**, ale **jakto**, **jużto** i t. p.

Dyktando LXXII.

Przyrostek **by**.

§ 235. Dokończ ćwiczenia.

a	— aby	przyniósł	— przyniósł by
o	— . . .	wiedział	—
choć	— . . .	zrobił	—
chociaż	— . . .	chcieli	— chcielib by śmy
gdy	— . . .	słuchali	—
jeżeli	— . . .	nauczyli	—
		dobrze było	— dobrze by było
		źle było	—

Prawidło. Przyrostek **by** pisze się **łącznie** na końcu spójników, słów i innych wyrazów.

Dyktando LXXIII.

Dzielenie wyrazów.

§ 236. Podług wzoru podziel na zgłoski podane niżej wyrazy.

Wzór. Wro-ta.

Wrota. Głosy. Droga. Sługa. Mława. Płowy. Tłumy. Drugi. Środa. Wtorek. Proszę. Trawa. Dzwony. Mrozy. Płody. Kłoda. Władek. Młotek. Kotek. Worek. Bolek. Stasiek. Wozić. Marzyć. Sadzać. Tracić. Rzucić. Woleć. Morzyć. Toczyć. Kazać. Mówić. Godzić. Wołać. Zadawać. Gotować. Próbować. Czytywać. Opowiadać. Przymuszać. Wypowiadam. Wykonywam.

Prawidło. Jeżeli część wyrazu dwu- lub więcej zgłoskowego trzeba przenieść z jednego wiersza do drugiego, to dzielimy wyraz na zgłoski w ten sposób, żeby każda zgłoska (oprócz ostatniej) kończyła się na samogłoskę (wo-da, wó-zek, do-da-wać). Tak postępuje się z wyrazami, kiedy następująca zgłoska zaczyna się od spółgłoski pojedynczej.

Wyrazów jednozgłoskowych dzielić nie można, więc cały taki wyraz należy przenosić do wiersza następnego (trzask, brzask).

§ 237. Podane niżej wyrazy podziel według wzorów na części.

Wzór I. **Bez-ład.**

Bezład. Bezdeny. Bezpieczny. Bezmiar. Bezbożnik. Bezbarwny. Bezbronny. Bezcelowy. Bezchmurny. Bezczynny. Bezdomny. Bezdroże. Bezduzny. Bezdzietny. Bezdźwięczny. Bezładny. Bezleśny. Bezmyślny.

Wzór II. **Roz-dać. Roze-brać.**

Rozdać. Rozkładać. Rozbroić. Rozbrat. Rozpacz. Roztworzyć. Rozproszyc. Rozwłóczyć. Roztrwonić. Roztrącić. Rozesłać. Rozedrzeć. Roztkliwić. Roztłuc. Rozkrzewić.

Wzór III. **Do-kładny.**

Dokładny. Dobrudzić. Dobrukować. Dodzierżyć. Dogładać. Dogrzać. Dotrwać. Doprać. Doprawiać. Dorżnąć. Dosłowny. Dostawić. Dostatek. Dostroić. Doszczętnie. Doświadczenie. Dotrzymać.

Wzór IV. **Od-kładać.**

Odkładać. Oddany. Odwaga. Odsłonić. Odkryć. Odpust. Odpowiedź. Odmrozić. Odkruszyć. Odtworzyć. Odsunąć. Odwrót. Odwrotny. Odstraszyć. Odwłóczyć. Odtrącony. Odwzajemnić się.

Prawidło. Gdy po samogłosce następuje dwie lub więcej spółgłosek (bezład), wówczas przy dzieleniu wyrazu na części **oddziela się pierwiastek od przedrostka.**

§ 238. Podane niżej wyrazy podzielić według wzoru na części.

Nad-stawiać, nadłożyć, nadszedł, nadbrzeżny...

Pod-trzymywać, poddawać, podszeptać, podstępny, poddany, podważyć...

Po-wszechny, powolny, powtórny, powiedzieć, powtórzyć, powłoka, posażny, porządný, porządek, potrawa, posunąć, powłóczyć, podłużny, pomyślny...

Przy-stać, przysiąc się, przydatny, przyjaciel...

Przegrać, przestawić, przewlec, przewlekły, przerzucony, przesadny, przejęty, przewielebny, przeszkoda...

Wy-tworzyć, wykrzesać, wyrugować, wybór, wychodzić, wytrącić...

U-żyć, usunąć, układ, udogodnienie, uwolnić, utrafić, udstępnąć...

§ 239. Podane niżej wyrazy podzielić według wzoru na części.

Spo-glądać. Spostrzec. Zsumować. Sprzedać. Sprzedaż. Sprzeciwiać się. Spowiedź. Zwyródniały...

Wsta-wiony, wtajemniczony, wmówić, wznowić...

Prawidło. Przyimków **z** i **w** pisanych oddzielnie i przyrostków pisanych łącznie nie zostawia się na końcu wiersza, lecz przynajmniej z pierwszą zgłoską wyrazu, do którego należą, albo też przenosi się je do wiersza następnego wraz z tymże wyrazem (zro-bić, z książ-ką, wrzu-cić, w suk-ni).

§ 240. Według podanego wzoru podzielić następujące wyrazy na części.

Pój-dę, pójdiesz, pójdziemy, o-dej-dę, odejdziemy, odejda, wyj-dę, przyj-dę, zajdę, ro-zejść się, rozejdziemy się.

Odej-mę, odejmujemy, zdejmować, przyjmować się, przyjmuję, wyjmujemy.

Uj-rzeć, spojrzeć, przejrzeć, wyrzycie, podejrzenie, dojrzę, obejrzeć, wejrzeć, wejrę.

Ro-zum, rozumny, rozumować, rozumiany.

Prawidło. Wyrazy złożone z przyrostków i słów **-iść**, **-imać**, **-imować**, **-jrzeć** i pierwiastku **um** dzielimy na części bez względu na przyrostek (pój-dę zamiast pó-jdę, **uj**-rzeć zamiast u-jrzeć, **ro**-zum zamiast roz-um i t. p.)

§ 241. Przepisz podane niżej wyrazy, dzieląc według wzoru na części.

Mat-ka, córka, praczka, rączka, wioska, klęska, furtka, pustka, ławka, kos-ka, lampka, łezka, łyżka, miska, gałązka, zasadzka, garstka, becza, kacza, listka, młotka, kołka, korytko, pisemko, Chodźko, Kościuszko.

Gład-**ki**, giętki, słodki, lepki, ciężki, blizki, niski, grzązki, szorstki, prędki, gorzki, wazki, wynalazki, wnioski, rzadkość, prędkość, gładkość.

Prawidło. Gdy po samogłosce następuje dwie lub więcej spółgłosek (matka, gładki), wówczas przy dzieleniu wyrazu na części **oddziela się przyrostek od pierwiastku.**

§ 242. Przepisz podane niżej wyrazy, oddzielając według wzoru przyrostek od pierwiastku.

Proś-**ba**, koś**ba**, gędź**ba**, siej**ba**, służ**ba**, wróż**ba**, iz**ba**, liczb**a**, strzel**ba**, hań**ba**, tor**ba**, wierzb**a**.

Rząd-**ca**, wład**ca**, twór**ca**, spraw**ca**, mów**ca**, znaw**ca**, kłam**ca**, następ**ca**, skarb**ca**, bodź**ca**, głusz**ca**, star**ca**, kor**ca**, kup**ca**.

Praw-**da**, krzyw**da**, bróz**da**, jaz**da**, gwiaz**da**, gniaz**do**, hardy, twardy, twardość, hardość.

My-**dło**, kropid**ło**, szy**dło**, sad**ło**, źród**ło**, zwierciad**ło**, praw**idło**, bielid**ło**, gard**ło**, skrzyd**ło**, jod**ła**.

Wiedź-**ma**, karcz**ma**, pismo, jarz**mo**, wid**mo**, pas**mo**.

Basz-**ta**, fur**ta**, karta, kasta, kwarta, kruch**ta**, kita, reszt**a**, zreszt**a**, wreszcz**cie**, nareszcz**cie**, sek**ta**, szlach**ta**, szczypt**a**, poczt**a**, rozdarty, uparty, wytarty, zażarty, żółty, szepty, żarty, koncepty.

Bar-**wa**, list**wa**, brzyt**wa**, bul**wa**, kan**wa**, mal**wa**, mor**wa**, trat**wa**, tyk**wa**, rzeźwy, trzeźwy.

§ 243. Przepisz podane niżej wyrazy, oddzielając według wzoru przyrostek od pierwiastku.

Pań-**stwo**, chłop**stwo**, kłam**stwo**, pochleb**stwo**, szalbier**stwo**, rybołów**stwo**, mę**stwo**, bóst**wo**, papie**stwo**, zwycię**stwo**,

księstwo, towarzystwo, biskupstwo, żelastwo, niedołęstwo, hrabio**stwo**.

Mor-**ski**, ziem**ski**, pań**ski**, wiejs**ki**, siels**ki**, chłops**ki**, królew**ski**; ojcows**ki**, męs**ki**, bos**ki**, zwycięs**ki**, parys**ki**, kalis**ki**, prus**ki**, świętokrzys**ki**.

Zjawi-**sko**, ognis**ko**, klepis**ko**, bagnis**ko**, nazwis**ko**, siedlis**ko**, igrzys**ko**, zamczy**sko**, człowieczy**sko**, bielaczys**ko**.

Bra-**ctwo**, proroc**two**, górnict**wo**, robact**wo**, opact**wo**, sieroc**two**, biedact**wo**, próżniact**wo**, żebract**wo**, ptact**wo**, kozact**wo**, przemysłownict**wo**, pośrednict**wo**, bartnict**wo**, bogact**wo**, kupiect**wo**, świadect**wo**, nieuct**wo**.

Bra-**cki**, proroc**ki**, próżniac**ki**, kozack**ki**, białostock**ki**, kupieck**ki**, świeck**ki**, Górnick**ki**, Wojick**ki**.

Sąsiedz-**two**, województ**wo**, śledzt**wo**, wychodzt**wo**, pierworodzt**wo**, możnowładzt**wo**.

Sąsiedz-**ki**, wojewódz**ki**, szwedz**ki**, łódz**ki**, nowogrodz**ki**.

§ 244. Przepisz podane niżej wyrazy, oddzielając podług wzoru przrostek od pierwiastku.

Goś-**cić**, gosz-**czę**, ugosz-**czenie**, ugasz-**czam**; chrzę-**ścić**, chrzęsz-**czę**, chrzęsz-**czenie**; bezcze-**ścić**, bezczes-**czę**, bezczes-**czony**; mie-**ścić**, mieszc-**czę**, pomiesz-**czenie**; po-**ścić**, poszc-**czę**; pu-**ścić**, puszc-**czę**, rozpuszc-**zam**; ro-**ścić**, urosz-**czenie**; stre-**ścić**, stresz-**czenie**; zgę-**ścić**, zgęsz-**czając**, zatłu-**ścić**, niszc-**zyć**, niszc-**czę**, znisz-**czenie**; zazdro-**ścić**, zazdroszc-**zając**; oczy-**ścić**, oczysz-**czenie**; ucze-**sz-
cząc**; miaucze-**ć**, milcze-**ć**, pisz-**cząc**, warcze-**ć**, wrzeszcze-**ć**, świad-
czy-**ć**, poświad-**czenie**, pła-**sz-
czyć**, walcz-**ć**, zwalczo-**ny**.

Stanow-**czy**, zabój-**czy**, łow-**czy**, śled-**czy**, poryw-**czy**, poryw-**czość**, pojednaw-**czy**, pojednaw-**czość**, rad-**czyni**, rząd-**czyni**, wład-**czyni**, ~~spr~~aw-**czyni**.

Bró-**zić**, bruż-**d-
zić**; gard-**zić**, gardz-**ę**, pogardz-**ać**; krzyw-
dz-**ić**, krzywdz-**ony**; sprawdz-**ić**, sprawdz-**ać**, sprawdz-**any**; twier-
dzi-**ć**, twierd-**zenie**.

§ 245. Przepisz podane niżej wyrazy, oddzielając podług wzoru przedrostek od pierwiastku.

Daw-ny, dawna, dawno, główny, głośny, pewny, pewność, próżny, próżność, wczesny, wstępny, posłuszny, własny, bolesny, zdatny, zgubny, majątny, jasny, jasno, równo, ludno, duchowny, wewnętrzny, bagno, sarna, mocna, wełna, książna, trumna, Pacówna, Jagna, Łączna, Grodno, Kowno, Wilno, Lipno, Opoczno.

Odpowied-ni, średni, wschodni, letni, sąsiedni, poprzedni, bliźni, bratni, ostatni, żytni, istotnie, ustnie, właśnie, pięknie, błędnie, naocznie, potężnie, średnio, przednio, dodatnio.

Wyjaś-nić, tęsknić, ścieśnić, ułatwić, zgarniać, uwzględniać, drażnić, bębnić, różnić, wzmocnić, uwydatnić, biednieć, pleśnieć, rozwidniać, zacieśniać.

§ 246. Przepisz podane niżej wyrazy, oddzielając podług wzoru przyrostek od pierwiastku.

Głow-nia, czytelnia, studnia, kłótnia, łaźnia, lutnia, matnia, kuchnia, pralnia, próżnia, suknia, pisownia, głosownia, wyobraźnia.

Bliż-niak, Bośniak, próżniak, średniak, uczniak, wstępniak, wiśniak, wieśniak.

Złot-nik, ogrodnik, górnik, przyrodnik, osobnik, urzędnik, wyrobnik, robotnik, grzesznik, wstecznik, pewnik, wykładnik, barwnik, chodnik, równik, zbiornik, słownik, rzeczownik, bezokolicznik.

Wyrob-nica, robotnica, przodownica, domownica, grzesznica, bóżnica, mównica, obietnica, ogrodniczka, przewodniczka, przyrodniczka.

Ciąg-nać, ciągnę, ciągniony, ciągnięty, sięgnąć, stuknąć, szarpać, sprzątać, pęknąć, cisnąć.

§ 247. Przepisz podane niżej wyrazy, oddzielając podług wzoru przyrostek od pierwiastku.

Burz-liwy, burzliwość, chełpliwy, chorobliwy, cierpliwy, cnotliwy, gorliwy, hałaśliwy, kłamliwy, kłopotliwy, krzykliwy, lękliwy, topliwy, możliwy, osobliwy, pogardliwy, wstydlivy, wrażliwy, złośliwy.

Święto-bliwy, frasobliwy, żartobliwy.

Dobro-tliwy, częstotliwy, jednotliwy, wątpliwy.

Roś-lina, wędlina, puchlina, padlina.

Bieg-ty, biegłość, biegli, biegle, ciągt-y, ciągłość, ciągle, ciekty, ciepły, ścisty, okwitły, osłabły, oziębły, zgasty, zwiędty, zwisty, rzekłem, rzekłeś, siadła, siadło, perła, Wiśła.

Daw-szy, wzięwszy, zrobiwszy, przyszedłszy, znalazłszy, zaniósłszy, gładszy, droższy, pierwszy, lepszy, pogorszyć, ulepszyć, podwyższyć, polepszenie.

§ 248. Przepisz podane niżej wyrazy, dzieląc podług wzoru na części.

Wzór. Nie-przy-tom-ny.

Nieprzytomny. Odwrócić. Nagroda. Dowódca. Zanieczyszczony. Zaświadczyć. Skrzywdzić. Przejażdżka. Chłopka. Wspaniały. Wędrowny. Pożyczka. Rozchodnik. Naciągnąć. Towarzyski. Wiedeński. Wojewódzki. Człowieczysko. Pocztowy. Przebiegszy.

Powtórzenie prawideł, zawartych w tym rozdziale.

1) Jeżeli część wyrazu dwu- lub więcej zgłoskowego trzeba przenieść z jednego wiersza do drugiego, to dzielimy wyraz na zgłoski w ten sposób, żeby każda zgłoska (oprócz ostatniej) kończyła się na samogłoskę (wo-da, wó-zek, do-da-wać). Tak postępuje się z wy-

razami, kiedy następująca zgłoska zaczyna się od spółgłoski pojedynczej.

2) Wyrazów jednogłoskowych dzielić nie można.

3) Gdy po samogłosce następuje dwie lub więcej spółgłosek, wówczas przy dzieleniu wyrazów na części **oddziela się pierwiastek od przedrostka** (bez-ład) **lub przyrostek od pierwiastku** (mat-ka) ¹⁾.

4) **w i z (s)** pisane oddzielnie lub łącznie można zostawiać w wierszu tylko z pierwszą przynajmniej zgłoską wyrazu (z chę-cią, w za-pale, zro-bić i t. d.).

¹⁾ Uwaga dla nauczyciela.

O dzieleniu wyrazów, opartym na zwyczaju (gę-sty) proszę przeczytać w „Pisowni polskiej“ Ad. Ant. Kryńskiego, wydanej po raz drugi w r. 1899.

Zasady dzielenia wyrazów przyjęte przez Krakowską Akademię Umiejętności są następujące: 1) zgłoska powinna kończyć się na samogłoskę, 2) spółgłoski j, l, ł, t, r, rz, m, n, ń, ilekroć mają po sobie jakąkolwiek inną spółgłoskę, należą do zgłoski poprzedniej, 3) tak samo słabe, jeżeli po nich następuje mocna, 4) zwyczaj, 5) poczucie odrębności przyrostka, przedrostka lub końcówki fleksyjnej.

DYKTANDA.

Część pierwsza.

I.

(Wyrazy złożone ze zgłosek otwartych).

Uwaga. Każdy wyraz zaczynaj od wielkiej litery i po każdym kładź kropkę.

Polana. Wygoda. Wesoły. Robota. Ulica. Powoli. Bogaty. Uraza. Litera. Gorący. Leniwy. Kulawy. Koryto. Połowa. Kola-
no. Dolina. Malowany. Okolica. Zadowolony. Daleki. Surowy.
Powozy. Zimowy. Pogoda. Zabawa. Powody.

Bogaty i ubogi. Daleka okolica. Nowe koryto. Gorąca wo-
da. Mała litera. Wesoła zabawa. Zimowa pogoda. Surowe zaka-
zy. Nowe powozy.

II.

(cz, rz, sz).

Cudzy. Dadzą. Czynny. Czyta. Uczy. Czyli. Nasze. Wasze.
Pasza. Noszą. Szosa. Susza. Czytamy. Bicz. Szuka. Kasza.

**Szafa. Szyba. Budzą. Dzik. Czekają. Oczy. Zobaczy. Uszy. Szumi. Szyszaki. Szale. Dadzą. Prowadzą. Nasze czyny. Woły ry-
czą. Grusze rodzą owoce. Widzę litery. Sadzą buraki. Woły idą
na paszę. Koty mruczą. Myszy są małe.**

III.

(Wyrazy dwu- trzy- i jednozgłoskowe).

Basy. Bas. Bigos. Bosy. Bok. Cechy. Cech. Domy.
Dom. Ludy. Lud. Kosy. Kos. Pokos. Sądy. Sąd. Kuma.
Kum. Wada. Wad. Owad. Szyły. Szyła. Szył. Zeszył. Wyszył.
Zaszył. Ruszył. Tyły. Tył. Utył. Nowy dom. Gorący bigos. Le-
wy bok. Cały rok. Wesoły kum. Dębowy pal. Zimowe noce. Zi-
mowa noc. Miły dar. Wysoki mur. Mały zuch. Dużo much.

IV.

(Wyrazy, zawierające zgłoski zamknięte).

Worki. Pałka. Marka. Paczka. Furka. Beczka. Bułka.
Mamka. Ranka. Dołki. Kolki. Żyłka. Walka. Kowno. Ręczny.
Roczny. Dolny. Sądny. Bagno. Wolny. Letni. Cudny. Wodny.
Godny.

Mysz polna. Walka ręczna. Wolny czas. Mała ranka. Cu-
dze beczki. Nasze bułki. Zimna noc. Duża paczka. Wysoka
sosna. Szeroka torba. Jasna izba. Ładny widok. Czarna wełna.
Ranna godzina. Pewna panna. Dawne lata.

V.

(Zbieg spółgłosek na początku zgłosek).

Znany. Klucz. Krok. Bzy. Brat. Pracza. Trudny. Wrogi.
Drugi. Cztery. Czwo-ro. Dwa. Lwy. Prawy. Prosty. Wrota.

Słuch. Sługa. Władza. Chłopak. Słonko. Słony. Słowik. Złoto. Krynica. Szkoda. Szkoła. Wnuk. Bruk.

Stare klucze. Znane kroki. Ładne bzy. Starszy brat. Pracowita praczka. Cztery razy. Drugi raz. Dwa stoły. Prawa ręka. Prosta droga. Nowe wrota. Zły słuch. Stary sługa. Silna władza. Miły chłopak. Jasne słonko. Słona woda. Czysta krynica. Duża szkoda. Nasza szkoła.

VI.

(Zbieg spółgłosek na końcu zgłosek).

Blaski. Blask. Pluski. Plusk. Szelesty. Szelest. Wart. Karta. Kart. Kort. Cyrk. Charty. Chart. Żubry. Żubr. Porty. Port. Chwasty. Chwast. Folwarki. Folwark. Garby. Garb. Pastry. Paś. Kładły. Kładł. Szedł.

Cichy szelest. Kilka kart. Wilk porwał barana. List nadzedł. Szeroki most. Funt wosku. Deszcz pada. Błyszczący kask. Gruby kark. Dobry targ. Wesół żart. Straszny pisk.

VII.

(Oznaczenie miękkości spółgłosek przed samogłoskami).

Ciągle. Cięcie. Ciemny. Ciotka. Ciasto. Cienki. Ciec. Ciągły. Dziaśła. Dziewa. Dzięki. Cukier. Drogie. Mięta. Niebo. Niebieski. Niose. Niech. Bania. Dynia. Niania. Zadanie. Ociemniały. Naczynie. Pieszy. Siódło. Się. Nasienie. Słowianie. Ziola. Zięba.

Biały papier. Wielka bieda. Ciekawy chłopiec. Nasza ciocia. Miałem wiele pracy. Cudze mienie. Mieszkam w Radomiu. Między oknami. Suchy piasek. Mały piesek. Piąty raz. Zielone siano. Siwy dziadek.

VIII.

(Pisanie ć, dz, ń, ś, ź).

Słoń. Skroń. Wstań. Woń. Koś. Noś. Coś. Łoś. Boleś. Woźny. Dosyć. Miłość. Gość. Kość. Złość. Młodość. Starość. Zazdrość. Godność. Teść. Zięć. Sień. Ogień. Dzień. Pięć. Dzie sięć. Baśń. Pieśń. Pleśń. Bańka. Kuźnia. Słońce. Czyścić.

Ciepły dzień. Bańka mydlana. Stara baśń. Czyścowe dusze. Mam ci coś powiedzieć. Coś mnie smuci, coś boli. Pędził co koń wyskoczy. Gdzie słońce świeci, tam cień być musi.

IX.

(Pisanie j).

Maj. Jan. Gajowy. Fajka. Jeleń. Jeden. Jabłko. Jechać. Jagoda. Jałowiec. Jasny. Twoja. Swoja. Troje. Jajko. Bajka. Jedy-nak. Jęk. Jama.

Jaś i Małgosia. Święcone jajko. Czarne jagody. Wozy ja-dą drogą. Jechać na wojnę. Jedno z dwojga. Kij ma dwa końce. Jadło i napoje. Graj, grajku! Byłem jedynakiem u ojca swego. Jaka jabłoń, takie jabłko. Bujny wicher wieje, aż się sosna chwieje. Kowal kuje.

X.

(b — p).

Chłop, jak dał. Głodnemu chleb na myśli. Złapał się, jak mucha na lep. Wyrwał się, jak Filip z Konopi. Po nici kłębka dochodzą. Dzieci mają płacz i śmiech w jednej torebecce. Pieczo-ne gołąbki nie lecą same do gąbki. Kolebką były nam Tatry. Jeden między kupkami szlachcic cichy stoi. Bawili się chłopcy z dziewczynkami. Miłość ku bliźnim im jest szersza, tym jest lepsza.

XI.

(d — t).

Grad kołacze po dachu. Ani mi on brat, ani swat. Jedna tylko gwiazdka mrugała na niebie. Bławatki, kąkole zbiegały od słońca. Dobrze działki to skarb matki. Nie śmiej się, dziadku, z cudzego wypadku. Co się prędko zapali, jeszcze prędzej zgaśnie. Słodko, prędko czas ucieka. Mam na to chętkę. Jakież to dziad, jak gołąb siwy, z siwą aż do pasa brodą?

XII.

(g — k).

Kruk krukowi oka nie wykole. Odłożyć robotę na bok. Komin ma dobry cug. Użala się na brak czasu. Krag znajomości Tadeusza był dosyć obszerny. On mnie radą do usług publicznych sposobił.

XIII.

(w — f).

Dziw na podziw. Czerwony, jak krew. Odważny, jak lew. Im dalej w las, tym więcej drew. Gniew piękności szkodzi. Nadstaw ucha. Napelnione woniami karafki. Dziewczyna z czarną brewką. Bawcie się, dzieci. W naczynie srebrne wody wylano konewkę. Krawczykiem nazywa się czeladnik albo chłopiec krawiecki.

XIV.

(z — s, ź — ś).

Upadł na głaz. Zimny, jak głaz. Zapalono gaz na ulicy. Czytać na głos. Guz mały, a zły. Czas ucieka, życie mija.

Ptaszek fruwa z gałązki na gałązkę. Coś tam gada. Weź wody w dłoń. Ani prośbą, ani groźbą. Tu wszedł paż.

XV.

(dz — c, dź — ć).

Złoty pieniądz. Miedź dźwięczy. Lepszy rydz, niż nic. Nie baw się, ale idź. Chodź tu, chodź tu! Słony, jak śledź. Lec co tchu! Książdz proboszcz. Lecą bagnem przez manowiec.

XVI.

(ż — sz).

Kosz do chleba. Jeż lubi owoce. Wije się, jak wąż. Świecąca blaszka. Łyżka drewniana. Smaczna gruszka. Leż spokojnie. Pisz uważnie. Nakrusz chleba do mleka. Czemuż stoisz? Czyż widzisz? Już sędzia spał.

XVII.

(Słabe i mocne).

(Powtórzenie)

Noc była parna. Dać komu kreskę. Kupcze! jedź w miasto. Mur potłukli na gruz. Serce twarde, jak gładz. Nie taki lew srogi, jak go malują. Nie daj na sobie drew rąbać. Wygląda, jak krew z mlekiem. Kogo dziś brak w klasie? Koń, jak kruk, czarny. Dwa razy daje, kto prędko daje. Czapka książęca litewska była z aksamitu czerwonego. Pocięszcie się, dzieci, chleba będzie, chleba nowy, nasz chleba kochany.

Część druga.

XVIII.

(ó zachowane niestale w mianowniku l. p.).

Rybacy ruszyli na połów. Już dzień, jak wół. Niewód się z szumem zatopił. Brodzi, jak bóbr po błocie. Dwór zaraz za wodą. Albo czyn, albo daj pokój. Lepszy bróg, niżli snop. Bez cnoty niczym wór złoty. Cnotliwego nie ród, ale wychowanie dobre czyni. Bez fornala konie wóz rozniosą. Za twe serce niech ci Bóg zapłaci. Szumi bór stary, odwieczny. Nocą wszystko ucichło: obóz, dwór i pole.

XIX.

(ó zachowane stale w rzeczownikach rodzaju męskiego i żeńskiego, kończących się na zgłoskę zamkniętą).

Powolny, jak żółw. Więcej krzyku, niż bólu. Ta sprawa obchodzi ogół. Żle jest być tchórzem. Młodzieniec miał na sobie strój podróżny. Poczciwy pies był stróżem naszej chaty. Było to za króla Augusta. Lepszy gołąb w rękę, niż kuropatwa w chróście. Kupiec dziękuje, a zbójca odpowie. Odezwały się chórem kaczki i indyki. Łódź leciała za nią.

XX.

(ó zachowane niestale w mianowniku, przymiotniku, zaimku i innych wyrazach).

Jużem gotów. Bądź zdrow. Był to ów ogród. Cóż, nie skoczysz z radości. Otóż są i kontrakty! Znów zdjęła go żałość głęboka. Każdy człowiek ma swój obyczaj. Cóż tam pod sklepieniem świeci?

XXI.

(ó w dopełniaczu liczby mnogiej rzeczowników żeńskich i nijakich).

Szkoda słów. Wiatr powiał z pól. Weszło kilka osób. Ile masz sióstr? Zboże zwieziono do stodół. Owady mają po sześć nóg. Pot lał się z czół. Do domu prowadzi kilka dróg. Dzieci nazbierały jagód. Nie dla tego miód, kto się boi pszczoł. Od stóp do głów. Umiarkowanie chroni od wielu chorób.

XXII.

(ó zachowane stale w rzeczownikach żeńskich na a i nijakich na o).

Weź pióro do ręki. Zajac ukrył się w brózdzie. Próba powiodła się. Róża wydaje piękną woń. Skóra na niedźwiedziu była ładna. Łatwiej z góry, niż pod górę.

XXIII.

(ó w rozkazniku).

Stój, mój koniu, stój! Uspokój się! Nie bój się! Rób, jak umiesz. Pomóż mi. Podwój swe zabiegi. Złóż ręce. Zrób to dla mnie,

XXIV.

(u w słowach na **-ować** i **-ywać** oraz w przyrostku **-unek**).

Nie dziękuj! Zaczyna się werb**unek**. Wiosłuj prędeż! Kiedy luty, ob**uj** buty. Oto dla ciebie podar**unek**. Czuję dla niego szac**unek**. Drzewko z młodu prost**uj**, bo się potem nagiąć nie da. Kto mieczem woj**uje**, od miecza ginie. Daruj, ale pieniędzy tych wziąć nie mogę.

XXV.

(ó w czasie przeszłym).

Chłopiec nie mógł tego pojąć. Wiatr zmiótl śnieg. Chłop zwiózl zboże do stodoły. Chory włókl się noga za nogą. Ojciec zaniemógł. Syn zawiódl go do domu. Jakiś młodzieniec wiódl ją pod rękę.

XXVI.

(ó w rzeczownikach zdrobniałych i zakończonych na **-stwo**).

Poczułem chłódek. Wszyscy idą powoli i niosą ziółka. Nie skacz, kózek, byś nie złamała nóżki. Rącza czwórka dziarsko pędzi. Wyjął papier, ołówek i kreślił figury. Lepsze z cnotą ubóstwo, niż z niecnotą wielkie bogactwo. Zamykajcie wrota na kłódki. Są tu pączki, ciasta, mleko, i owoce, i jagódki. Już był w ogródku. Połóż się do łóżka.

XXVII.

(ó w przyrostku ów i przyrostkach złożonych ówek, ówka, ówna).

Tyle rozumów, ile głów. Szewc bez butów chodzi. Tam, wpośród serów, szynek i ozorów król mysz Gryzomir prze-

bywał spokojnie. Tam drozdów ozwały się pienia. Tu pełno jakichś ech i gwarów, jakichś głosów, szelestów. Na karczowisku cały łań kłosów i dębów kilka samotnych. Ja borówki zbieram w lesie. Biją druźbowie w podkówki ze stali. Ciężki był przednówek. Pracowity, jak mrówka. Domejko pojął siostrę szwagra Dowejkównę. Sam tedy był wśród gruzów. Nie odrazu Kraków zbudowano.

XXVIII.

(ó stale zachowane w wyrazach z § 81).

Obróć się! Pół do piątej. Wróćmy lepiej do chaty. Mówcie, komu czego braknie. Wojski obojętnie głowę zwrócił. Po raz wtóry nie zastaję w domu znajomego. Proszę o szósty, siódmy i ósmy numer pisma. Północno a mroźno jesienny wiatr wieje.

XXIX.

(ó stale zachowane w wyrazach z § 83).

Próżna beczka dzwoni. Ból bólowi nie równy. Łatwiej zrobić z długiego krótkie, niż z krótkiego długie. Kiedy się jaskółka zniża, deszcz się do nas zbliża. Póty młyn miele, póki wody staje. Prócz Tadeusza znali ją wszyscy. Ja to Józio, ja ten samy, a to siostra moja Różia. Tam klucz zórawi ciągnie zdaleka. Różne myśli snuły się po głowie. Już wróble ćwierkać zaczęły.

XXX.

P i s a n i e . ó .

(Powtórzenie).

Chromym chód wracał. Jej ubiór zwrócił oczy. Wojski do góry podniósł róg. Pot łał się z czół, z ocz krwawe łzy płynęły,

w brózdzie krając lice. Grają koników polnych kapele. U stóp moich kraina dostatków i krasy. Budujmy miasta i obtoczmy murami, utwierdzajmy wieże i bramy, póki mamy odpocznienie od wojen. W kwadrans później wzjechali na pagórek, z którego widać było Bug. Tak pokój i wojna składały się zarówno na zubożenie kraju, który za Bolesława czasów, według wyrażenia kroniki, cały ozłocił się.

XXXI.

(**rz** w deklinacji rzeczowników przed zakończeniem **e**).

We dworze teraz pusto i głucho. Ręce swe krwawi na murze. Dzień się kryje w nocy chmurze. Atrament na tłustym papierze nie chwyta. Pamiętaj, wracaj jutro, pojutrze. W jakim kolorze? Spał, jak bobak w norze. W głowie, jak w browarze. Stał w blizkiej wiosce na kwaterze. O tej porze bardzoście wasze poselstwo spóźnili. Trafi się i ślepej kurze ziarno. Wyzłoczone słońcem szczyty już różowo w górze płoną.

XXXII.

rz w rzeczownikach i przymiotnikach przed zakończeniem **i** (**y**).

Starzy lubią opowiadać dawne dzieje. Chytrzy to ludzie. Dobrzy ludzie pomogli nam. Doktorzy zebrali się na naradę. Chorzy wymagają opieki. Tatarzy pustoszyli nieraz nasze ziemie. Szczodrzy byliśmy dla ciebie. Węgrzy posiadają u siebie obszerne winnice. Był sobie dziad i baba, bardzo starzy oboje.

XXXIII.

(**rz** przed **e** w mianowniku rzeczowników na **-ec**).

Śmiałym lotem wzbija się orzeł w obłoki. Stary dworzec stał na kępie. Nie chowaj światła pod korzec. Marzec bywa

u nas słotny. Na podłodze rozesłano kobier~~z~~ec. Ostatni znakomity karzeł polski był Borusławski. Mędr~~z~~ec zwyczajnych ludzi z rozmowy ocenia. Sędziwy star~~z~~ec siedział u podwojów między giermkami.

XXXIV.

(**rz** w konjugacji).

Każdy or~~z~~e, jak mo~~z~~e. Baran beczy, a wilk dr~~z~~e. Daremnie gro~~z~~ą, daremnie! Buchnęło, zawr~~z~~ało i zga~~z~~ło. Rozprawimy się jutro, plac i broń wybier~~z~~em. Czy nie wier~~z~~ysz? Udaje, iż temu nie wier~~z~~zy. Wkrótce się cała zagadka rozwią~~z~~e. Człowiek zmier~~z~~ył nieba i gwiazd loty. Gwiazdy iskr~~z~~ą się na niebie. Niebo się chmur~~z~~zy. Czytanie rozszer~~z~~a zakres wiadomości. Wyostr~~z~~cie i groty i miecze.

XXXV.

(**rz** w rzeczownikach nijakich i przysłówkach na **e**).

Dobr~~z~~e, dobr~~z~~e mi tak! I tak źle, i tak niedobr~~z~~e. I ja szczer~~z~~e radzę. Lepiej krótko, a dobr~~z~~e, niż długo, a miernie. Podróżny został szczodr~~z~~e obdar~~z~~ony. Gdzie krew, co w tyłu bitwach chobr~~z~~e się wylała? Znam ja jedno piękne wzgó~~z~~r~~e~~, na nim kwitną przy figurze przezroczyście polne róże. Niech się na powietr~~z~~u spali.

XXXVI.

(**rz** przed przyrostkami: **-any, -anin, -in (yn), -isko (ysko), -isty (ysty), -ista (ysta)**).

Chór~~z~~yści śpiewali pięknie. Gitar~~z~~ystą nazywa się ten, co gra na gitarze. Dwór pański składał się z dwor~~z~~an i dworskich. Wojna z Turkami nie jest igr~~z~~ykiem. Te liczby są par~~z~~yste.

Żywimy dla ciebie uczucie siostrzane. Wino z Węgier nazywają węgrzynem. Na podłodze rozesłano wzorzysty kobierzec. Wjechaliśmy w okolicę górzystą.

XXXVII.

(**rz** w przyrostkach **arz** i **erz**, tudzież na końcu rzeczowników męskich **mierz** i t. p.)

Głód—najlepszy kucharz. Bernardyn zmówił krótki pacierz po łacinie. Jaki gospodarz, taka czeladź. Jaki młynarz, taki młyn. Przy nim stał kwestarz. W rękę kręciła wachlarz dla zabawki. Kichała szlachta, jak moździerze. Skończył i czekał mistrza odpowiedzi. Coraz wyżej, coraz wyżej, już nad kłęb kurzu wylata. Twarz jego bladą i surową jakiś rumieniec chorowity krasiał. Potwarz ta niegodną wiary. Oto brat mój Kazi-mierz.

XXXVIII.

(**ź** w wyrazach na **aź** i **eź**).

Wstała młodzieź. Wala się odzieź bez ładu. Zginęła suka, straż domostwa i śpichlerza. Ubogi odzieżą, lecz myślą bogaty. Grabieź i łupieź to jedno. Poślaniec oddał bagaż do wagi na kolei. Zerwę te bandaże. Papieź mieszka we Włoszech.

XXXIX.

(**rz** w środku wyrazów po **b**, **ch**, **d**, **g**, **k**, **p**, **t**, **w**).

1.

Wkoło piosenka brzmi wciąż radosna; tu brzoza pęka, tam pachnie sosna. Brzydki może być miły ludziom, zły nigdy. Cicha woda brzegi rwie. Brzęczy, jak komar koło nosa. Kora

młodej **brzeziny** jest gładka, biała i lśniąca się. **Brzdęknął** junak w kałużę. **Tonący** i **brzytwy** się chwyta. **Drwale** znieśli **drzewo** do piwnicy, zostawili tylko **drzazgi**. **Zima** za **drzwiami**. **Grządk**ki były świeżo polewane. **Miała** złoty **grzebień** we włosach. **Co** prawda, to nie **grzech**. **Działa** **grzmiały**, ogień karabinowy **grzechotał**.

2.

Gnij **drzewo**, póki się **giąć** daje. **Gdy** się **drzewo** obali, każdy wióry zbiera. **Trzy** piękne córki było nas u matki. O łódkę nie dba, kto się na **brzeg** przewiózł. **Kiedy** owcę **strzygą**, na baranie skóra **drży**. **Chwieje** się, jak **trzcina**. Nie na każdym **drzewie** siadają **cietrzewie**. **Wysokie** **drzewa** najprędzej wiatr łamie. **Chrzan** z miodem dobry, a miód sam. W **skrzynkę** zieloną pod czarny **krzyżyk** Jasia złożono. **Żóraw** **skrzypi** u krynicy. **Zjeżdżają** goście weselni. **Pod** wieczór pójdziem na **rżysko** po złote **pszeniczne** kłosy.

XL.

(**rz** na początku wyrazów).

Tu las był **rzadszy**. **Krzywdę** czynić gorsza **rzecz**, niż ją cierpieć. **Z** wieku mu i z **urzędu** ten zaszczyt należy. **Małe** źródła tworzą wielkie **rzeki**. **Zosia** białą sukienkę **wrzuciła** przez głowę. **Schodzi** się zewsząd **radnych** panów **rzesza**. **Dziecina** stała się blada i **rzewna**. **Nie** kryją się z robotą **dobrzy** **rzemieślnicy**. **Ale** **rzeź** najstraszniejsza między kurami. **Ta** **karczma** **Rzym** się nazywa.

XLI.

(**rz** w środku wyrazów po samogłoskach).

Kto **burzę** sieje, **pioruny** zbiera. **Z** wielkiej **burzy** mały deszcz. **Czarny** mój rumak, jak **burzliwa** chmura. **Spojrzałem**

przed siebie, nikogo nie było. Jak to woły się cieszą, kiedy jarzma nie czują. Wypłynęła oliwa na wierzech. Już i zorza przygasa. Korzystaj z czasu, póki czas. U tej krynicy, u tej kaliny Jasio fujarki kręcił z wierzbiny. O wiosno, obfita we zdarzenia, nadzieją brzemienna!

XLII.

(Pisanie rz).

(Powtórzenie).

Tysiąc pługów na obszarze orze zagon, gdy pan każe. Noc była śnieżna, wietrzna — a wichry śpiewały w kominach swoje zwykłe płaczące chorały. Dojrzało zboże, więc dziatwa żywo, dalej na żniwo, bo grad spaść może. Przelotny wiaterek to trawkę zawichrzy, to w trzcinę, w tatarak się wkradnie, zakłóci, zamąci i cichszy, i cichszy w zielonym gaiku przepadnie. Dziś w nocy burza nad miastem grzmiała, piorun obalił drzewa. Jaki taki krzak podczas burzy lepiej, niż szczere pole, usłuży. Noc cicha — wonny wietrzyk powiewa przez błonie. Gniewny podmuch burzy wstrząsnął drzew koroną. Tak rzekł starosta, zarządca wesela. Wstała i przechodząc się wszerz i wzdłuż alkowy, dzierżąc palec przy ustach, temi rzekła słowy. Odleciały już bociany, wiejskiej strzechy gospodarze. I przyjdą żniwiarze, pieśń wielką zanucą, i z wozy pełnemi do zagród swych wrócą. Stary owczarz przy trzodzie idzie żwawo od boru.

XLIII.

(Pisanie h).

Hardy strzelec w swoim lesie. Harda dusza w ubogim ciele. Jak kto huka, tak mu echo odpowiada. Ubóstwo nie hańbi. Wzmaga się hałas. Wiatr huczał groźnie. Nie wahał się ani

chwili. W namiotach król czekał i przyjął hetmanów. Daje hasło. Hrabia lubił widoki niezwykle i nowe.

XLIV.

(ę w deklinacji).

Miłość rodzi zgodę. Panie starsze piły kawę. Chwilę była głucha cichość. Idzie sobie pachole przez zagony, przez pole. Po brzozowym cichym lesie idzie dziewczę, dzbanek niesie. Ptaszę śpiewa, bo ptaszę, bo ma w lesie swobodę; dziewczę śpiewa, bo nasze, bo wesołe i młode. Krwawe masz na rękę znamię. Wszystko się zmienia. Kochałem cię, jak syna. Bywa wielkie serce i przy małym ciele. Mówiło cielę: jaki też to osieł ze mnie; mówił osieł: jakie też to ze mnie cielę.

XLV.

(ą w deklinacji).

Wiesław się za pas ujął ręką prawą. Halina płasza z miną uroczystą. Pod stopą liście szronem zwarzone. Jaką miarką mierzysz, taką ci odmierzą. Pokarm mój: koralki, muszki, a zapijam zimną rosą. Lew jest królem zwierząt.

XLVI.

(ę i ą w konjugacji).

I ja to słyszę. Ach, ja się boję! I ja sobie zanucę. Pójdę sam. Poznaję, gdzie jestem. Minęło lato. Niechaj się nadysze woni leśnej. Zadał znowu. Tak zginął pan potężny, pobożny i prawy. Westchnąłem z głębi piersi. Morze przepłynął, na brzegu utonął. Tu Gierwazy umilknął i łzami się zalał.

XLVII.

(**ę** i **ą**, **em**, **en** i **om**, **on** w środku wyrazów).

W dali **łą**ki i **dą**browy. Po **łą**ce **stą**pają bociany powolne. Cicho płyną łązy gorące. Znać **mę**drcą po słowie. Nie **bę**dzie z tego zboża **mą**ki. **Wą**sy, jak u suma. **Lę**kliwa wrona i krzaka się **lę**ka. Ze słabej **przę**dy lichy **wą**tek. Doświadczenie **mą**drym człowieka czyni. **Dą**b się powalił, a trzcina została. **Kę**s do **kę**sa **bę**dzie kawał **mie**sa. Lepszy **dzie**ciół w **rę**ku, niż orzeł na **sę**ku.

Na **cmę**ntarzu cisza była. **Po**daj mi swój **elemę**ntarz. **Po**radź się **dent**ysty.

XLVIII.

(**Pis**anie **ą** i **ę**).

(Powtórzenie).

Kto **złą** drogą idzie, często się potyka. **Dł**oń **zwin**ął w **trą**bkę. Sosna, jak maszt złamana wichrem przez połowę, z trzaskiem na dół **runę**ła. Mały człowiek może mieć wielką **duszę**. **Dano** trzecią potrawę. Wezwano pokojową i służącą dziewczkę. A brzoza, rozpuściwszy swe włosy zielone, chyli się aż do ziemi w **tę** i ową stronę. Rój ptactwa skrzydlaty z **pio**senką do góry się wzbija. **Pię**kna to ziemia i żyć w niej **pię**knie. **Tabakę** taką **robią** w mieście **Czę**stochowie. Dziecku kupiono **elemę**ntarz. **Dent**ysta zajmuje się leczeniem, rwaniem i **wpra**wianiem **zęb**ów. Dom stoi już pod **gont**ami. **Nie**daleko drzwi stał stół z szufladami, zwany **kredens**em.

XLIX.

(Zakończenia **-ym**, **-im**, **-emi**).

Po szerokim **po**lu modra Wisła płynie. Jutro będę dla sprawy w powiatowym **mie**ście. W **ty**m sercu dla nas żyją przy-

kłady. Obłok zachodni wyrwał się z pod słońca, gonił mnie białym skrzydłem po błękitnym sklepie. Naszym bliźnim jest każdy, który pomocy naszej potrzebuje. W cichym wiejskim kościółku grają wiejskie wdzięczne organy. Znał się dobrze na handlu zbożowym. Wyszedł sam Gierwazy z mieczem krwawym. Chwytałem uchem natężonym najmniejszy szelest. Nie takie rosły dawnemi laty pod mą osłoną trawy i kwiaty. Cichemi gra pierśmi rozjaśniona woda. Wracał Wiesław z końmi kupionemi.

L.

(-emy, -imy, (-ymy); -eć i -ić w słowach).

Nic z tego nie rozumiemy. Naprzód rycerstwo pošemy. Nie tęsknij, starcze, prosimy młodzi. Dobrze mi tu siedzieć. Nie wiem, co mam myśleć. Ani pomyśleć o wyskoczeniu. Napróżno każe milczeć. Ja mogę tymczasem wyruszyć. Oni obmyślić mają i urządzić łowy. Kiedy zaraza Litwę ma uderzyć, jej przyjsie wieszczą odgadnie żrenica.

LI.

(ij i ej w rozkazniku).

Siądź i pogrzej się. Przyciśnij mię do serca! Miej serce i patrzaj w serce. Słowiczku mój! a leć! a piej! Pijmy za ich zdrowie! Ciągnij rudel. Chciej mię tylko zrozumieć. Nie chciejcie gardzić dary ubogiemi. Zwolnij jazdę, woźnico! Pomnij zatrzymać twe konie, byś się przypatrzył jezioru. Weźmij zwierciadło ze ściany. Spojrzyj, odezwij się przecie!

LII.

(Imiesłów zaprzeszły na -szy).

Czekał, za gęstym usiadłszy krzakiem. Ubrany padłszy w łóżko, spał, jak bobak w norze. Osiadłszy z dziećmi w karcz-

mie, zatrudniał się szynkiem. Obróciwszy się do mnie, rzekł: „Za mną, Gierwazy!“ Na odsiecz nam Parafjanowicz, przywiódłszy Mickiewiczów dwustu. Hrabia, zapomniawszy o wszystkim, prosto ku nim skoczył. Panie starsze już, wcześniej wstawszy, piły kawę. Sędzia, przeciąwszy mu drogę, do źródła pośpieszał. Schyliwszy się i ręce obmywszy w strumieniu, usiadł przed Telimeną na wielkim kamieniu, i wspařszy się oburącz na gałkę słoniową trzciny ogromnej, z taką ozwał się przemową.

LIII.

(Bezokolicznik słów z osnową na **k i g**).

Chciałem cię tylko ostrzeć. Już zaczęto strzyć owce. Każ zaprząć konie. Przychodzę ci pomóc. Zaczęto cieć z dachu. Musiałem się wleć za nim. Mógłbym na to przysiąc. Imbier pieć będzie podniebienia. Wszyscy musieli poleć na polu walki. Nie godzi się bieć w ich ślady.

LIV.

(Przyrostki **-stwo, -ski, -sko**).

Hrabia nie znał wiejskiego zwyczaju. Któż zbadał puszcze litewskich przepastne krainy. Słysząc kolejne hasło stanowisk wojskowych. Przyjechał pan podczaszyc na francuskim wózku, pierwszy człowiek, co w Litwie chodził po francusku. Nie szpetna to jest blizna, co z męstwa pochodzi. Brandenburscy gdzie gwałtem, gdzie zdradą granicę szarpali.

Umierający Mieszko podzielił swoje królestwo między wielu. Do myśliwstwa nie są bardzo pochopni: pewno nie z lenistwa, lecz z gustów cudzoziemskich.

LV.

(**c i dz** przed **-two i -ki**).

Chłopięctwo znaczy to samo, co pacholęctwo albo dzieciństwo. Bractwa wystąpiły ze świecami i chorągwiami. Jest to

LXI.

(Przedrostki **wez-** (**wes-**), **wz-** (**ws-**).

Wzmaga się hałas. To **w**spomnienie serce mi rozdarło. Mała isierka wielkie pożogi **w**znieca. **Z**orza na **w**schodzie zło-ci się w wodzie. Lecz Tadeusz sędziego **w**strzymał. Starzec westchnął głęboko. Zwierz za nimi **w**spiał się. To **w**schód słońca.

LXII.

(Przedrostek **z** (**s**).

Kto to **z**gasił świecę? **L**is szczwany nie zawsze bywa schwytyany. **Z**osia **s**koczyła z miejsca i klasnęła w dłonie. **S**kąd te chmury tu płyną? **S**łońce je **s**pali. Tu nie **s**potykam żadnej znanej twarzy. **S**ędzia z gniewem na chłopca **s**poziera. Nie **s**przedawaj niedźwiedzia, aż będzie zabity. Liść **s**pada z drzewa, w nagich gałęziach ptaszek nie śpiewa. Zwierz dziki w gęstych zaroślach chłodnego szukał **s**chronienia. **Ż**niwa **s**kończone, **s**nopy **z**wiezione. Czy w niebo grot zmierza, czy w knieje i smugi, **s**tąd leci grad pierza, **s**tąd płyną krwi strugi.

LXIII.

(Spółgłoski **ś**, **sz**, **s** na początku i w środku wyrazów swojskich i obcych).

Każdy sobą zajęty, **ś**pieszył, gdzie kazano. Poślemy szukać wszędzie. **Z**osia, pasając baranki, skacze i **ś**piewa wesoła. Tu mi dłoń **ś**cisnęła. Zdziwiły się, za**ś**miały nawet strony obie. Komu **ś**lubny splatasz wieniec? **T**łum **s**zlachty go otaczał i uszy nadstawiał. Kładę are**s**zt. Dostawszy pa**s**zport na wyjazd za granicę, Mickiewicz opuścił Peters**s**burg. Kto tam **s**tuka? Nagle usłyszał **s**tuknienie.

LXIV.

(Spółgłoski podwójne i pojedyncze w wyrazach swojskich i obcych).

Niechaj będzie osieł lwu **poddany**. Oddał odemnie te krwawe obrazy. Już **wonny** wieczór uśmiechał się ziemi. W kamiennym chodniku pięć lampek się pali i pięciu górników widnieje. To rzecz **zakonna**, to są nasze sprawy bernardyńskie. O towarzyszu **sennym** całkiem zapomniano. Znał się dobrze na handlu zbożowym, wicinnym. Długo się Wiesław gościnnie wesełił. Tysiączne głosy wojennej wrzawy wzbiły się w niebiosy. Znikła, jak **lekki** powiew wietrzyka. Przy łuczywie, u komina przedzie **miękki** len dziewczyna. Czerwiec po deszczowym maju często **dżdżysty** w naszym kraju. Minęło lato, żółkniały liście i **dżdżysta** nadchodzi pora. Proszę zajrzeć do gramatyki. Pójdę do **kasy** po bilet. W naszej klasie było trzydziestu uczniów. Starzec w prawicy starą lutnię pruską nosił.

LXV.

(**-ja, -jo, -je** w wyrazach przyswojonych przeważnie z łacińskiego i greckiego).

Kaligula żył i zginął, jak **bestja**. Nie taka to znów filozofja, żebyśmy nie mogli dać sobie rady. Pieśni ludu były początkiem **poezji**. Stanowieni byli starostowie czyli gubernatorowie dla administracji i policji. Pielgrzym poszedł z kompanją do Częstochowy. Na prawym flanku jam w tej armji pierwszym był **grenadierem**. Jeśli **komedjantki** nie chce mieć pozoru, niechaj rzuci ten **kostjum**. Z **marjenburskiej** wieży zadzwoniono. **Fijołek** kryje się w trawie. Zdobia go wielkie **chrześcijańskie** cnoty: ubóstwo, skromność i pogarda świata.

LXVI.

(Imiona własne osób, nazwiska rodowe, nazwy geograficzne, narodów i plemion).

Bartłomieja syn zwał się **Maciejem**; kobiety wszystkie chrzczono **Kachny** albo **Maryny**. Miałem imię **Waltera**, **Alfa** nazwisko przydano. **Kiejstut** słuchał ciekawie, — słuchała córka **Kiejstuta Aldona**. Król nieboszczyk zostawił synowi swemu, **Zygmuntovi Augustowi**, spokojne królestwo. Był to **Almanzor**, król **Muzułmanów**, rzucił bezpieczne ukrycie, sam się oddaje w ręce **Hiszpanów**. Mieszkał **Mazur** blisko **Zgierza**. Umilknął starzec i dokoła słucha, czy **Niemcy** dalej pozwolą mu śpiewać. **Cezar** trzysta bitew wstępnym bojem z **Gallami** wygrał. Czy pamiętasz nad **Alp** śniegiem rozwieszone **Włoch** błękity?

LXVII.

(Nazwy geograficzne złożone z rzeczownika i przymiotnika).

Już w trzynastym stuleciu pewien szlachcic **wenecki** zwiedził ocean **Wschodni** i **Indyjski**. Łatwiej już poszło z odkryciem przylądka **Zielonego**. Krzysztof Kolumb przed odkryciem Ameryki odbył podróż do zatoki **Gwinejskiej**. W okolicy wysp **Azorskich** okropna burza rozdzieliła okręty i napelniła trwogą samego Kolumba. Miasto Kalikut leżało na wybrzeżu **Malabarskim** w Hindostanie. Podczas czwartej wyprawy do Ameryki Kolumb objechał część **międzymorza Panamskiego**. Oprócz majątności w **ziemi Przemyskiej**, nad Sanem, miał Potocki rozległe dobra w **województwie Krakowskim**, **Sandomierskim**, **Lubelskim** i t. d. Komorowscy posiadali w Warszawie pałac **Kłopotcki**, terazniejszy hotel **Lipski** przy ulicy **Bielańskiej** położony oraz inne posesje.

LXVIII.

(Duże litery. Powtórzenie).

Myślał on o podróży do **Włoch**. **Kamieniec** do **Polski** klucz. **Bolesław Łysy**, będąc grosza głodny, miasteczka niektóre swoim ludziom zastawił. Jeden z waszych biec musi za **Olgi**dem ku **Rusi**, ponad **Ilmem**, pod mur **Nowogrodu**. Z okropną wrzawą, hukiem kotłów i surm przyskoczyły gęste hufy **Tatarów** i **Turków**. Był **Bolesław** wielki i ciężki, że aż koń się pod nim uginał, **Waregowie** szydzili z jego otyłości. Gdzie się **Wieprza** kręte fale wiodą, płynąc w **Wisłę**; gdzie wygnańcza strzecha, poderwana i podmyta wodą, sterczy stara siedziba **Sieciecha**. W wędrówkach, które narody od granic **Japonji** do brzegów **Tybru** i **Tagu** odprawiały, znajdujemy **Gotów**, **Keltów**, **Herulów**, których obszerna nasza ziemia często żywiła, a w części wydała. To też jest **Olbracht**, król serca wielkiego; tuż za **Aleksandrem Zygmunt**, za którego **Polska** zakwitła, a po długim boju wytchła w pokój.

LXIX.

(Pisanie łączne i oddzielne wyrazów złożonych z przyimkami).

Na stołkach **dokoła** siedzieli chłopcy, dziewczęta, tudzież szlachta drobna. Posłucham **odrazu**. **Za wcześnie**, kwiatku, **za wcześnie**. Ze słabością łamać uczmy się **za młodu**. Niewód idzie **zcicha**. Kawiarka **zrana** odwiedza mleczarnię. Gierwazy **zwolna** ustępował. Młodzieniec **znowu** szuka domowego cienia. Tutaj, tutaj, **po maleńku**. Załatwić sprawę **po koleżeńsku**. Walter z Kiejstutem rozmawiał **po niemiecku**. Na dworze w **Krystynopolu** wszystko się odbywało **po królewsku**.

LXX.

(Przymyki i spójniki złożone).

Co tam **wkoło** siebie chwytasz? **Poza** wzgórzem srebrna struga, a za strugą szczere pole. **Zza** mgły słońce powstało. **Zza** drzew księżyc patrzy blado. I dobywszy **zza** pasa swe żelazne klucze, okręcił **wkoło** głowy, puścił z całej mocy. Od dworu, **z pod** lasa, z wioski smutna wybiega dziewczica. Tuż **z pod** koni smyknął szarak. A on **wokoło**, przodkując družbom, tańczy wesoło.

LXXI.

(Przysłówek **nie**).

Ona **nie** słucha. Starzec **niedołężniał** coraz bardziej. Ta długa **nieobecność** dzieci bardzo mię **niepokoi**. Już go **niema**. **Niema** ognia bez dymu. Już **niema** ciebie! Szlachta polska, chociaż niezmiernie kłótniwa i porywcza do bitew, przecież **nie** jest mściwa. Kto raptem jedzie, **niedaleko** będzie. Od **nieznajomych** nie żądaj pomocy. Kto **niezgody** sieje, ten **niepokój** zbiera. Dziś **niezgody** zgasną płomienie. Sędzia pozwalał na taki **nieporządek**, lecz go **nie** pochwalał.

LXXII.

(Cząstki **ś**, **kolwiek**, **bądź**, **kroć**, **ż** i **że**).

Ktoś ty taki? Dziś jednak czuję bardziej, niż kiedy **kolwiek**, ich ciężar. Daj mu co **bądź** do zjedzenia. Niech **że** usłyszę. Zostaw **że** nas w pokoju! Patrzaj **że** mi prosto w oczy. Idź **że** sobie z Panem Bogiem. Ja ileż wam winienem, o domowe drzewa!

LXXIII.

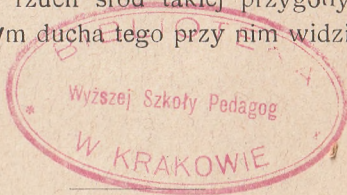
(Słówko **co** i **jak**. Częstka **to**).

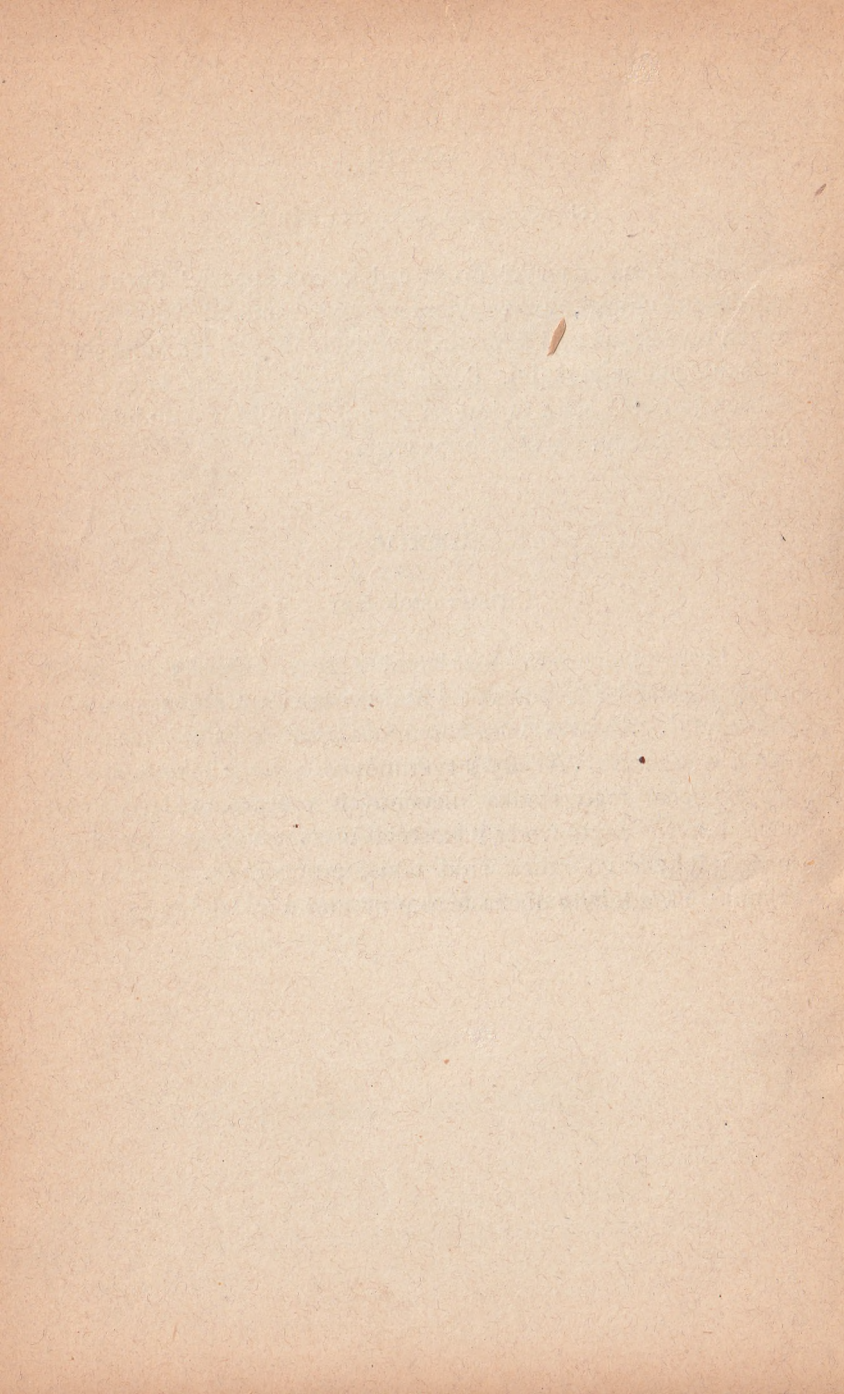
Co **to** ma znaczyć? Co **to** będzie, co **to** będzie? **Coraz** chyżej, **coraz** chyżej, już po wierzchu żwir zamiata, **coraz** wyżej. **coraz** wyżej, już nad kłęb kurzu wylata. Wracaj **jak najprędzej**. Dziękuję **jak najpiękniej**. Tyżes **to** w nocy? Piękny **to** był król. Gdzież **to** było? Któż **to** jest na progu? Było **to** w południe. Dobrze **to** w każdym zyskać przyjaciela.

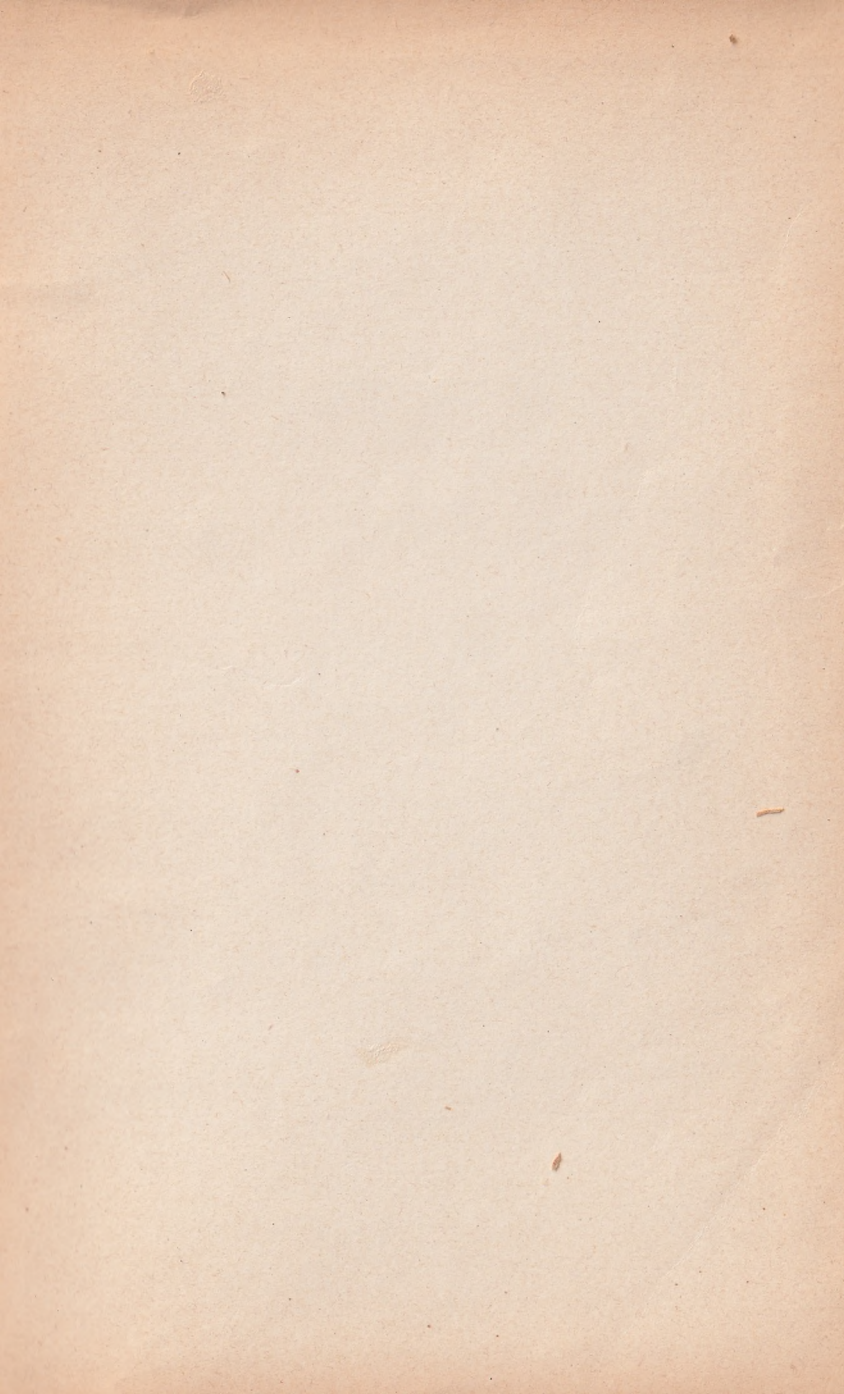
LXXIV.

(Przyrostek **by**).

Inny zwierz pewno załamał**by** łapy. Czas**by** już zjeść i wypić pana Sędzi zdrowie. Stał poważnie, a rad**by** z radości podskoczył. Śmiał**by**m upraszać młodzieży, aże**by** po staremu bawić u wieczerzy. Wiele**by** o tym mówić. Lecz któż**by**, któż**by** nie był kochał tego stadka niewinnych przepiórek! Ale mój družba tak się napił wody i skostniał wszystek, że przyszł**by** zginać, gdy**by**m go rzucił śród takiej przygody. Zimno mię przejmuje, jak gdy**by**m ducha tego przy nim widział.

- Anczyce Wł. L. A. B. C.** Pierwsza nauka czytania, wiersze, ilustrowane 1 50
- Bain Aleksander.** Nauka wychowania. Przekład z niemieckiego, z dodatkiem o wykładzie języka polskiego 1 50
- Bądzkiewicz Antoni.** Wypisy polskie, część wyższa. Wiersze, Opisy, listy, opowiadania, dialogi 1 50
- Polowa II-a zawiera: Utwory rozumowe, orzeczenia, powiadania, opowiadania, dialogi 1 50
- Bem G. A.** Jak mówić po polsku, czyli gramatyka popularnym 1 50
- Bogucka C.—C. Niewiadomska i J. Warnkówna.** Ćwiczenia stylistyczne we wzorach i tematach, ułożone systematycznie Stopień I i II 1 40
- Każdy stopień oddzielnie po — 70
- Bogucka C.—C. Niewiadomska, J. Warnkówna i M. Pruska.** Podręcznik do systematycznego dyktanda, ułożony według uchwał Akademii Umiejętności w Krakowie, z dodaniem tablicy porównawczej z pisownią prof. A. Kryńskiego. Wydanie piąte, przejrzone i poprawione karton. — 80
- Drzewiecki Konrad.** Początki gramatyki języka polskiego, z ćwiczeniami i przykładami karton. — 80
- Dygasiński A.** Czytanka pierwsza. Książka dla młodzieży — 30
- Jak się uczyć i jak uczyć innych 1 —
- Nauka czytania i pisania karton. — 20
- Wskazówki do ćwiczeń stylistycznych polskich — 60
- Dzierżanowska M.—C. Niewiadomska i J. Warnkówna.** Ćwiczenia do nauki języka i gramatyki polskiej, podług najnowszych źródeł ułożone. Wyd. drugie, popr. i znacznie rozszerzone.
- Część I. Kurs elementarny, książka ucznia. Karton. — 75
- Książka nauczyciela — 30
- Część II. Kurs wyższy, książka ucznia. karton. — 75
- Książka nauczyciela — 30
- Korotyński Wł.** Jak pisać po polsku, czyli stylistyka języka polskiego w opowieści 1 —
- Niewiadomska C. A. B. C.** poglądowe. Nauka czytania i pisanie, ułożona według najnowszych zasad wychowawczych, z 345 rysunkami J. Holewińskiego. Z dodaniem powiastek i wierszyków najcelniejszych autorów. Na pięknym papierze, w dużym formacie, w oprawie kartonowej 1 20
- Wyd. ozdobne na papierze welinowym w pięknej chromolitografowanej okładce ze złoconymi 1 50
- Prawidła pisowni,** przyjęte przez Akademię Umiejętności w Krakowie. Wydanie trzecie — 02
- Seredyński Wład i Anastazy hr. Dzieduszycka.** Wypisy, przykłady i wzory form prozy i poezji polskiej. Książka do czytania dla młodzieży. Wydanie drugie 1 80
- Wagner C.** Młodzież. Dzieło uwieńczone przez Akademię francuską. Przekład z dwudziestego drugiego wydania 1 20

